

Helsingin punainen miliisi 1918

Jakautunut järjestysvalta ja kriisiajan rikokset

Anniina Honka

Pro gradu -tutkielma

Historian maisteriohjelma

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Joulukuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Historian maisteriohjelma
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomenkielinen historian maisteriohjelma		
Tekijä – Författare – Author Anniina Honka		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Helsingin punainen miliisi 1918: Jakautunut järjestysvalta ja kriisiajan rikokset		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Joulukuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 73
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen vuoden 1918 sisällissodan aikaista järjestyksen ylläpitoa punaisessa Helsingissä. Tutkimuskohteenani on Helsingin miliisilaitos. Tutkielmani ensimmäisessä osassa keskityn punaisena hallituksena toimineen Suomen kansanvaltuuskunnan järjestysvaltapoliittisiin tavoitteisiin, tavoitteiden saavuttamiseen ja Helsingin järjestysvaltakoneistoon keväällä 1918. Miliisilaitos ja punakaarti vastasivat Helsingin turvallisuudesta vallankumouksen aikana. Syvennyn myös näiden kahden järjestysvaltaelimen keskinäiseen kommunikointiin. Tutkielmani toisessa osassa käsitelen sisällissodan vaikutusta rikollisuuteen ja miliisilaitoksen tutkimia tyypillisiä rikoksia. Osoitan tutkielmassani, että levottomat ajat ja järjestysvaltapoliittiset ongelmat välittyivät vallankumousajan lainvalvontaan. Hallinnolliset epäselvyydet jakoivat järjestysvallan kahtia, mikä haittasi jokapäiväistä järjestyksenpitoa.</p> <p>Tukeudun tutkielmassani aiempaan monipuoliseen tutkimukseen ja arkistolähteisiin. Hyödynnän eri arkistoista koottua hallinnollista lähdemateriaalia, johon kuuluu pöytäkirjoja, julistuksia, raportteja, määräyksiä, tiedusteluja ja tiedonantoja. Aiemmin tutkimuksen ulkopuolelle jääneet miliisipiirien päivittäiset raportit valaisevat kevään 1918 miliisilaitoksen arkea. Käsitelen tutkielmassani myös digitaalisessa muodossa löytyviä aineistoja kuten Kansallisarkiston valtiorikosylioikeuden asiakirjoja Helsingin miliisipäälliköstä, laki- ja asetuskokoelmaa sekä sanomalehtiarkistoa. Tutkielmassani hyödynnän kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusotetta. Vertailen Helsingin järjestyksen tilaa muihin punaisiin paikkakuntiin ja laajemmin ensimmäisen maailmansodan aikaiseen Eurooppaan. Punainen hallitus tukeutui muiden valtioiden tapoihin järjestää virkavaltakoneistoa. Monissa järjestykseen liittyvissä haasteissa vallankumousajan Helsinki ei poikennut muista sota-ajan eurooppalaisista kaupungeista. Helsingin järjestysvaltakeskustelu avaa kansainväliselle tutkimukselle väylän tarkastella ylijärjestyksiä paikallisella tasolla.</p> <p>Suomen kansanvaltuuskunnan tavoite oli luoda luja järjestysvalta punaisille alueille. Virkavaltakoneisto järjestettiin kunnallisesti, mikä horjutti lujan järjestyksen luomista. Punakaarti sai Helsingissä vahvan otteen järjestyksenpidosta. Miliisilaitoksen miehistöä vahvistettiin ja koulutettiin kevään 1918 aikana, mutta miliisilaitos ei onnistunut saavuttamaan monopoliasemaa järjestysvaltapoliitikassa. Erityisesti pidätystilanteet ja vankien säilyttäminen aiheuttivat ristiriitoja elinten välillä. Miliisilaitoksen keskeisin tehtäväkenttä sijoittui kuitenkin kaupungin katujen turvaamiseen. Ensimmäisen maailmansodan aikana rikollisuus laski ympäri Eurooppaa, mutta Suomen osalta vain hetkellisesti. Levottomat ajat 1917–1918 kasvattivat rikollisuustilastoja. Vallankumouksen aikana rikollisuus sen sijaan vaikuttaa laskeneen hetkeksi, mutta tilastojen puutteiden vuoksi lukuihin on suhtauduttava varauksella. Koko vuoden korkeaan rikollisuuteen hetkellinen aleneminen ei vaikuttanut. Miliisit tutkivat sota-ajan kaupunkielämään liittyviä rikoksia, joista tyypillisimpiä olivat elintarvike- ja alkoholirikokset. Samojen ongelmien kanssa kamppailtiin myös muualla Euroopassa. Vallankumousajan brutaalista puolta heijastavat väkivaltarikokset. Kansanvaltuuskunnan ja miliisilaitoksen keskeisenä tavoitteena oli torjua mielivaltaisuuksia, mutta torjunta jäi lähinnä julistuksiin. Henkiriikollisuuden torjuntaa hankaloitti punakaartilaisten osallisuus murhiin ja kaartin haluttomuus ehkäistä terroritekoja. Helsingin järjestysvaltapoliittikka kaatui epäselviin toimintaohjeisiin ja vastuun jakautumiseen eri organisaatioille. Järjestysvaltapoliittikan epäonnistuminen ei kuitenkaan johtanut täydelliseen sekasortoon kaupungilla, sillä rikollisuutta torjuttiin ja rikoksia tutkittiin mahdollisuuksien rajoissa kuten muinakin vuosina.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Sisällissota, vallankumous, kevät 1918, järjestysvalta, Helsinki, miliisi, miliisilaitos, punainen hallitus, Suomen kansanvaltuuskunta, punakaarti, rikokset, rikollisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Pääkirjasto Kaisa-talo (E-thesis)		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Aiheen rajausta ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2 Aikaisempi tutkimus	2
1.3 Lähteet ja metodi.....	3
1.4 Miliisilaitos ja järjestysvaltakeskustelu	6
2 Punaisen Helsingin järjestysvaltopolitiikka	11
2.1 Luja järjestysvalta hallituksen tavoitteena	11
2.2 Miehistöpolitiikka Helsingin miliisilaitoksella.....	18
2.3 Miliisin ja punakaartin valtakamppailu pääkaupungissa	26
2.4 Pidätykset ja vankien kohtelu järjestysvaltopoliittisena haasteena	33
3 Kriisiajan lainvalvonta Helsingissä.....	41
3.1 Vallankumouksen vaikutus pääkaupungin rikollisuuteen.....	41
3.2 Sota-ajan rikokset miliisien arkipäivää	47
3.3 Väkivaltarikokset järjestyksenpidon rasitteena.....	55
4 Johtopäätökset.....	63
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	67
Liitteet	73

1 Johdanto

1.1 Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani keskityn kevään 1918 järjestyksen ylläpitoon punaisten hallinnoimassa pääkaupungissa. Ajallisesti tutkielmani rajoittuu tammikuun lopulla alkaneesta sisällissodasta aina Helsingin valtauksen huhtikuun alussa. Edellisenä vuonna perustettu miliisilaitos toimi Helsingin virallisena järjestysvaltakoneistona punaisten hallinnoimassa kaupungissa keväällä 1918. Järjestyksen ylläpitoon liittyi niin poliittisia kuin käytännön haasteita sisällissodan keväänä. Tutkimustehtäväni on selvittää, miten järjestysvalta rakentui punaisessa Helsingissä ja, miten järjestystä ylläpidettiin pääkaupungissa. Sodan ajan järjestysvaltakoneiston rakentamisen yhteydessä pohdin järjestysvaltaan liittyneitä punaisen hallituksen Suomen kansanvaltuuskunnan ihanteita ja tavoitteita. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia tavoitteita punaisella hallituksella oli järjestyksenpidossa? Kuinka järjestystä ylläpidettiin Helsingissä? Millaisia haasteita järjestyksenpidossa koettiin? Miksi järjestysvaltopolitiikka ajautui haasteisiin?
2. Millainen vaikutus sisällissodalla oli rikollisuuteen? Minkälaisia rikoksia Helsingissä esiintyi? Kuinka rikoksia torjuttiin?

Tutkielmani jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa keskityn punaisen Helsingin järjestysvaltarakenteeseen sekä järjestysvallan ylläpitoon liittyviin tavoitteisiin keväällä 1918. Varsinaisesta kaupungin turvallisuudesta vastasivat sodan aikana sekä miliisi että punakaarti, joten tutkin myös kahden järjestysvaltaelimen välistä vuorovaikutusta ja keskinäisiä ristiriitoja sekä sitä, miksi ristiriitoja syntyi. Toisessa osassa paneudun pääkaupungin rikollisuuteen sisällissodan aikana sekä rikosten tutkimiseen poikkeuksellisenä ajankohtana. Tutkielmassani osoitan, että sisällissodasta johtuva sekasortoisuus vaikutti punaisen hallinnon toimintaan ja siten myös järjestysvaltopolitiikkaan Helsingissä. Lisäksi yleinen turvattomuus kaduilla aiheutti haasteita kaupungin lainvalvojille.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Punaisen Helsingin aikaa on tutkittu aiemmin etenkin kansanvaltuuskunnan ja punakaartin näkökulmasta. Paikallisen hallinnon rakentuminen sisällissodan ajan punaisessa Suomessa on ollut keskeisenä tutkimuskohteena jo pitkään. Sisällissodan ajan Helsingin järjestyksen ylläpidon keskeistä yksikköä eli miliisiä ei ole kuitenkaan kokonaisvaltaisesti tutkittu, mikä luo edellytykset tälle tutkimukselle. Punaisten alueiden järjestysvaltopolitiikka esiintyy useissa tutkimuksissa, mutta Helsingin miliisiä käsitellään lähinnä hallinnollisten haasteiden kautta keväällä 1918. Miliisin toimintaympäristöön tai työnkuvaan ei ole syvällisemmin aikaisemmassa tutkimuksessa paneuduttu. Sisällissodan ajan järjestysvaltarakennetta ja punaisen miliisin toimintaa poikkeuksellisenä aikana on keskeistä tutkia, sillä kriisiaikojen kokemukset vaikuttivat olennaisesti sodan jälkeiseen poliisiorganisaation kehitykseen. Sodan jälkeiset organisaatiouudistukset välittyvät myös nykyajan järjestyksenpitoon.

Suomen poliisiorganisaatiosta ja Helsingin poliisilaitoksesta löytyy muutamia tutkimuksia, mutta niiden pitkän aikarajauksen vuoksi sisällissodan ajanjakso on jäänyt lyhyeksi. Poliisihistorioissa keskitytään erityisesti sisällissotaa edeltävään murroksen aikaan ja vastaavasti Helsingin valtauksen jälkeiseen poliisin uudelleen organisoimisen ajanjaksoon, joten kevään 1918 tapahtumat eivät ole saaneet suurta roolia näissä tutkimuksissa. Sen sijaan esimerkiksi Turun punaista miliisiä on jonkin verran tutkittu. Punaisen pääkaupungin järjestysvaltakoneistosta on mielekästä verrata Turun oloihin, sillä kaupunkien tilanne oli hyvin samankaltainen sodan aikana. Kaupunkien vertailu tukeutuu lähinnä tutkimuskirjallisuuteen, sillä tämä tutkimus painottuu nimenomaan Helsingin paikalliseen järjestyksenpitoon.

Suomen poliisiorganisaation kehityskulkuihin syventyy Tuija Hietaniemi väitöskirjassaan *Lain vartiassa: poliisi Suomen politiikassa 1917–1948* (1992). Hietaniemen tutkimustuloksiin nojaututaan laajasti myöhemmässä Suomen poliisiin kohdistuvassa tutkimuksessa. Paikallisen näkökulman poliisin historiaan tuovat Helsingin kautta Kimmo Keskinen ja Oula Silvennoinen tutkimuksessaan *Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001* (2004) ja Turun osalta Timo Soikkanen tutkimuksessaan *Turun poliisi 200 vuotta: osa 1, Suomalaisen poliisin synty ja Turun poliisilaitos 1816–2016* (2016). Maiju Wuokko on kirjoittanut pro gradu -tutkielman ”*Täydellinen itsenäisyys ulospäin. – Ja järjellinen järjestys sisäänpäin.*”: *Ylioppilaat ja järjestyksenpitokysymys vuonna 1917* (2007), jossa hän tarkastelee miliisilaitosta ja miliisien tehtäväkenttää vuoden 1917 levottomina aikoina. Wuokko käsittelee miliisilaitoksen arkea myös artikkelissaan *Miliisi Helsingissä vuonna 1917 maaliskuun vallankumouksesta Pörssitalon mellakkaan* (2009).

Helsinkiä ensimmäisen maailmansodan aikana on kattavasti tutkinut Samu Nyström väitöskirjassaan *Poikkeusajan kaupunkielämäkerta: Helsinki ja helsinkiläiset maailmansodassa 1914–1918* (2013). Nyström myös sivuaa tutkimuksessaan järjestysvaltakysymyksiä kriisiajan pääkaupungissa. Tero Tuomisto on taas kirjoittanut Helsingin miliisipäällikkö Edvard Nyqvistin toiminnasta sisällissodan ajan pääkaupungissa artikkelissaan ”*Annoin nostaa valkoisen lipun...*” *Muurari Edvard Nyqvistin elämänvaiheita* (1998). Kansanvaltuuskuntaa ja sen alaisia toimielimiä on tutkinut Osmo Rinta-Tassi väitöskirjassaan *Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena* (1986). Jussi T. Lappalainen keskittyy punakaartiin tutkimuksissaan *Punakaartin sota: 1 ja 2* (1981). Jukka Siro on taas käsitellyt vallankumousoikeutta keväällä 1918 väitöskirjassaan *Tuomiovalta kansalle: vallankumousoikeudet sisällissodassa vuonna 1918* (2009). Jaakko Paavolainen on syventynyt punaisten alueiden terroriin ja väkivaltarikokseen väitöskirjassaan *Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918: 1, 'Punainen terrori'* (1966).

Kansainvälisesti järjestysvaltapolitiikka erityisesti poikkeuksellisina aikoina on ollut suosittu tutkimusaihe useiden vuosien ajan. Eurooppalaisen modernin poliisi-instituution muodostuminen ja poliisiorganisaatioiden rakentuminen teollistuneissa maissa on hallinnut järjestysvaltapolitiikkaan keskittyvää tutkimusta. Ensimmäisen maailmansodan vaikutus järjestyksenpitoon ja 1900-luvun vallankumoukselliset murroskaudet ovat herättäneet kiinnostusta kansainvälisesti. Euroopan järjestysvaltapolitiikkaa ja rikollisuuteen suhtautumisen kehitystä on monipuolisesti tutkinut Clive Emsley tutkimuksessaan *Crime, police, and penal policy: European experiences 1750–1940* (2007). Vallankumouksien ja sisällissotien luonnetta analysoi Peter Calvert tutkimuksessaan *Terrorism, civil war, and revolution: revolution and international politics* (2010). Käsittelen tutkielmassani kansainvälistä tutkimusta Helsingin järjestysvaltapolitiikan tarkastelussa ja liitän paikallisen järjestysvaltakeskustelun kansainväliseen kontekstiin. Helsingin järjestysvaltarakennetta ei kehitetty tyhjästä, vaan sen taustalla vaikuttivat eurooppalaiset ihanteet sekä pitkälinen ylijärjestyksen kehityskulku. Tämän vuoksi kansainvälisen yhteyden muodostaminen paikallisen järjestysvaltakeskustelun kanssa on tarpeellista.

1.3 Lähteet ja metodi

Tutkimukseni kohteena oleva ajanjakso on haasteellinen alkuperäislähteiden sirpaleisuuden vuoksi. Lähteet ovat jakautuneet eri arkistoihin ja arkistokokoelmiin, mikä aiheuttaa käytännön ongelmia keskeisten lähteiden löytämiselle. Pääasiassa aineistot jakautuvat toimitelmittain, eikä niinkään tapauskohtaisesti. Sen vuoksi samaan tapaukseen liittyviä tiedusteluja ja vastauksia löytyy eri

arkistokokoelmista. Sirpaloituneet aineistot saattavat vääristää tutkittavaa ilmiötä, ja tulkintoja tehdessä on otettava huomioon lähdemateriaalin mahdolliset puutteet. Selkeän kokonaisuuden puuttessa on myös mahdollista, että jokin lähde on jäänyt huomaamatta lähdemateriaalia kootessa. Aineistoa on kuitenkin saatavilla runsaasti, ja monipuolisesta lähdemateriaalista on mahdollista rakentaa tulkintoja järjestyksenpidosta Helsingissä keväällä 1918.

Hyödynnän tutkielmassani ensisijaisesti viranomaisten tuottamia aineistoja kuten Suomen kansanvaltuuskunnan ja sen alaisuudessa toimineiden miliisilaitoksen ja punakaartin tuottamia asiakirjoja. Tässä tutkielmassa hyödyntämäni lähdemateriaali koostuu aina pikkulapuille kirjoitetuista luonnoksista aina julkaistaviksi tarkoitettuihin asiakirjoihin. Hallinnolliset asiakirjat löytyvät pääasiassa Kansallisarkistosta, jossa ne jakaantuvat eri kokoelmiin. Suurin osa hyödyntämistäni alkuperäislähteistä kuuluu vapaussodan arkistoon, valtiorikosoikeuden syyttäjistön arkistoon sekä Helsingin poliisilaitoksen arkistoon. Arkistomateriaalissa on sekä pöytäkirjoja, raportteja, päiväkäskyjä ja määräyksiä että eri toimijoiden välisiä tiedusteluja ja tiedonantoja. Pääkaupungin järjestysvaltaelimet kävivät vilkasta keskustelua tammi-huhtikuun välillä 1918 kaupungin turvallisuudesta ja sen ylläpidosta. Lähteet avaavat merkittävän tarkasteluikkunan sisällissodan ajan Helsinkiin, jonka kautta on mahdollista tutkia niin järjestysvaltaan liittyviä poliittisia ristiriitoja kuin jokapäiväistä lainvartiointia.

Kansallisarkiston vapaussodan arkistosta löytyy miliisipiirien tuottamia päiväraportteja asemiensa käsittelemistä tapauksista. Niitä on kerätty hajanaisesti myös muihin kokoelmiin. Raportteja ei ole kuitenkaan säilynyt vallankumouksen jokaiselta päivältä. Osa raporteista on voinut vuosien aikana kadota tai niitä ei ole alun perin edes laadittu päivittäin. Raportteja on silti olemassa kattava kokonaisuus useilta miliisipiirien asemilta. Ne soveltuvat sisällissodan ajan Helsingin tyypillisten rikosten tarkasteluun ja tarjoavat mahdollisuuden syventyä miliisilaitoksen arkeen. Kyseiset päiväraportit ovat jääneet aikaisemmassa tutkimuksessa huomiotta, joten ne avaavat uuden tutkimusväylän kriisiajan järjestyksen ylläpitoon. Maiju Wuokko on sen sijaan hyödyntänyt tutkimuksessaan aiemmin käyttämättömiä vuoden 1917 miliisipiirien ilmoituspäiväkirjoja¹. Tutkielmani kevään 1918 Helsingin järjestyksenpidosta voi nähdä jatkumona Wuokon vuoteen 1917 keskittyvälle tutkimukselle.

Kansallisarkiston digitaaliarkistosta löytyvät valtiorikosylioikeuden pöytäkirjat Helsingin miliisipäällikkö Edvard Nyqvististä. Hän on oikeudenkäyntinsä yhteydessä kertonut kaupungin järjestyksenpidosta sodan aikana. Hyödynnän tutkielmassani Nyqvistin ja hänen todistajiensa todistuksia sekä oikeudenkäynnin yhteydessä kerättyjä asiakirjoja, jotka koskevat miliisien toimintaa pääkaupungissa keväällä 1918. Valtiorikosylioikeuden pöytäkirjat on tehty sodan päättyttyä Nyqvistin ollessa

¹ Wuokko 2007, 11; Wuokko 2009, 404.

vangittuna, joten niihin liittyy huomattavia lähdekritiittisiä ongelmia. Nyqvistin omat todistukset sekä hänen puolestapuhujiensa todistukset ovat osa oikeusprosessia, ja ne on tuotettu syytteistä vapautumista silmällä pitäen. Joka tapauksessa valtiorikosylioikeiden pöytäkirjat kuvaavat sodan ajan paikallista järjestyksen ylläpitoa ja siihen liittyviä haasteita. Kansallisarkiston lisäksi hyödynnän myös Kansan Arkiston aineistoja, jotka täydentävät julistuksilla ja muilla viranomaisaineistoilla tutkimusta.

Internet-lähteenä hyödynnän erityisesti sisällissodan ajan julkaisua *Kapinan aikana painetut Suomen asetuskokoelman numerot 10–33*, johon painettiin vallankumouksen aikana säädetyt lait ja asetukset.²

Kokoelmasta saa käsityksen vallankumousajan oikeuskäytänteistä sekä ajan merkittävistä uudistuksista, joista tutkielmani kannalta keskeisin on maaliskuussa 1918 säädetty *Laki järjestyksenpidosta*.³

Helsingin rikollisuuden ja rikosten tutkimisen kannalta olennainen lähde on digitaalisessa muodossa löytyvä, sisällissodan keväänä käytössä ollut rikoslaki vuodelta 1889.⁴ Viranomaisaineistojen lisäksi käytän myös digitaalisen sanomalehtiarkiston aineistoja, sillä määräyksiä ja tiedonantoja julkaistiin ajan lehdistössä. Sanomalehdistö toimii tutkielmassani muun lähdemateriaalin tukena kaupungin järjestyksenpitoon liittyvien määräysten ja julistusten tarkastelussa. Lehdet tarjoavat myös tapausesimerkkejä sisällissodan ajan rikoksista.

Sanomalehdistön hyödyntämisessä on huomioitava erityisesti se, että kaupungissa oli luvallista julkaista vain punaisen hallinnon hyväksymiä lehtiä, joten porvarilliset lehdet lakkasivat ilmestymästä muutamaksi kuukaudeksi. Punaisen hallituksen alaisuudessa ryhdyttiin julkaisemaan Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja -lehteä. Tiedonantaja-lehti toimi hallituksen virallisena tiedonvälittäjänä vallankumousajan punaisilla alueilla. Kansanvaltuuskunnan oman sanomalehden rinnalla Helsingissä julkaistiin myös toista työväen johtamaa Työmies-lehteä sekä muutamia venäjänkielisiä sanomalehtiä. Sodan alkupuolella julkaistiin myös yhtä ruotsinkielistä lehteä. Punaisten ylivalta tiedonvälityksessä ei ollut kuitenkaan täydellinen, sillä vastavallankumoukselliset ryhtyivät painamaan maanalaisesti Vapaa Sana -lehteä, jota julkaistiin vallankumouksen aikana jopa 26 numeroa.⁵ Käsitelen tutkielmassani Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja -lehteä ja Työmies-lehteä, joita julkaistiin lähes päivittäin tammi-huhtikuussa 1918.

² Kapinan aikana painetut Suomen asetuskokoelman numerot 10–33, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

³ Laki järjestyksenpidosta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

⁴ Rikoslaki 39/1889, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Pidp447425104> (viitattu 17.12.2019); Siro 2009, 36.

⁵ Sanomalehtikirjasto, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/search> (viitattu 17.12.2019); Kolbe&Nyström 2008, 70; Nyström 2013, 249; Rinta-Tassi 1986, 294–295.

Hyödynnän tutkielmassani sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen tutkimuksen periaatteita. Lähdemateriaalia kootessa olen keskittynyt ensisijaisesti aineistoihin, jotka liittyvät suoraan järjestyksenpitoon. Tämän rinnalla olen kerännyt runsaasti materiaalia, jossa mainitaan tutkittavasta aiheesta tai sivutaan sitä. Olen valikoinut tutkielmaani tutkimusaiheittani parhaiten avaavia tai kuvaavia aineistoja. Hyvin useat tutkielmassani esiintyvät tapaukset toistuvat lähdemateriaalissa moneen kertaan, ja niitä käsitellään monien toimijoiden kautta. Sen vuoksi voi päätellä, että toistuvasti esiintyvät tapaukset olivat tutkittavana aikakautena olennaisia ja huomiota herättäviä keskustelunaiheita. Määrällisten menetelmien kuten tilastojen kautta voi tehdä niin vuosittaista vertailua kuin eri toimijoiden ja paikkakuntien välistä vertailua. Aiempi tutkimus toimii perustana tälle tutkielmalle ja elää vuoropuhelussa lähdemateriaalista kumpuavien tulkintojeni kanssa.

1.4 Miliisilaitos ja järjestysvaltakeskustelu

Moderni ammattimaistunut poliisi muodostui Euroopan teollistuneissa maissa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Suurkaupungit taistelivat uuden vuosisadan alussa rikollisuuden, järjestyksenpidon ongelmien ja sosiaalisten haasteiden kanssa.⁶ Suomen suurimmissa kaupungeissa poliisilaitokset olivat toimineet jo 1800-luvulta lähtien. Vuoden 1917 levottomuuksien aikana ne kokivat merkittäviä muutoksia, ja aiempi ammattimaistunut poliisi syrjäytettiin miliisillä. Miliisilaitoksia perustettiin keväällä 1917 ympäri maata, mutta monilla alueilla niiden vakiinnuttamiseen kului aikaa.⁷ Järjestyksen ylläpitäjiä kutsuttiin uudistuksista huolimatta yleisesti poliiseiksi vielä pitkään.⁸ J.P. Somerkari jaottelee kansanarmeijaa käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan suomalaisen miliisin kahteen osaan. Miliisi merkitsi sekä kansanarmeijaa että työväen johtamaa järjestysvaltakoneistoa.⁹ Tutkielmassani miliisillä viitataan järjestystä ylläpitävään koneistoon.

Helsingin miliisilaitos perustettiin keväällä 1917 Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen. Vallankumous johti Suomessa siihen, että venäläiset sotilaat ottivat järjestysvallan käsiinsä. Pääkaupungin järjestysvalta siirtyi nopeasti Helsingin työväelle.¹⁰ Aiemman venäläistetyn poliisilaitoksen tilalle ryhdyttiin rakentamaan miliisilaitosta sosiaalidemokraattisen puolueen johdolla ja aluksi myös

⁶ Soikkanen 2016, 23.

⁷ Hietaniemi 1987, 87; Hietaniemi 1992, 11, 15–16, 38–39; Keskinen&Silvennoinen 2004, 28, 94; Nyström 2013, 134; Soikkanen 2016, 17, 287–292; Upton 1980, 61; Wuokko 2007, 2, 21–22; Wuokko 2009, 404–405.

⁸ Autio 1971, 67.

⁹ Somerkari 1953, 12.

¹⁰ Hietaniemi 1992, 38; Katajisto 2018, 12–13; Keskinen&Silvennoinen 2004, 93–94; Nyström 2013, 133–135; Nyström 2015, 94; Piilonen 1978, 58; Upton 1980, 60–62; Wuokko 2007, 21; Wuokko 2009, 403–404. Maaliskuun vallankumouksesta käytetään myös nimeä Helmikuun vallankumous.

porvarillisten puolueiden tuella. Kaupunkiin perustettiin järjestystoimikunta keväällä 1917 vastamaan järjestyksenpitoon liittyvistä kysymyksistä. Miliisit työskentelivät toimikunnan alaisuudessa. Helsinkiin muodostui 700–800 miliisin järjestysvaltakoneisto, joka aloitti toimintansa puoluerajoihin katsomatta.¹¹ Turku seurasi Helsingin mallia maaliskuun vallankumouksen jälkeen, mutta miliisin rinnalle jäi vielä vanha poliisiorganisaatio.¹²

Vanhan poliisijärjestelmän syrjäyttäminen ja ajatus demokraattisuuteen nojautuvan miliisin perustamisesta sai laajaa kannatusta keväällä 1917.¹³ Poliittiset ristiriidat saavuttivat kuitenkin nopeasti miliisin, ja ne johtivat työväen ja porvarillisten puolueiden jäsenten keskinäiseen kilpailuun maan järjestysvallasta.¹⁴ Järjestysvaltakeskustelussa porvarilliset puolueet vaativat keskitettyä valtion johtamaa koneistoa, kun taas työväen keskeisenä vaatimuksena oli kunnallisesti toteutettu järjestysvalta.¹⁵ Kesällä kilpailu maan järjestysvallasta eskaloitui Helsingissä miliisilakoksi, joka sinetöi työväen kontrollin miliisilaitoksesta. Suomen järjestysvaltapolitiikka jakautui ratkaisevasti kahtia työväen ja porvarillisten puolueiden kesken. Porvaristo ryhtyi muodostamaan työväenmiliisin rinnalle omia osastojaan Helsingin Kaivohuoneelle ja Porvoon Saksanniemeen.¹⁶ Suomen poliisin kehitystä tutkineen Tuija Hietaniemen mukaan uusilla osastoilla ei kuitenkaan ollut virallista asemaa kaupungin virkavaltana, vaan ne jäivät miliisin varjoon. Osastoilla oli silti keskeinen rooli valkoisen armeijan rakentamisessa. Vuoden 1918 alussa senaatti yritti vielä ratkaista järjestysvaltaan liittyviä ongelmia ja uudistaa poliisiorganisaatiota, mutta uudistukset jäivät toteutumatta.¹⁷

Sisällissodan kynnyksellä Suomeen oli muodostunut kaksi vastakkaista aseellista voimaa, jotka kamppailivat sotilaallisen vallan lisäksi myös järjestysvallasta. Järjestystä pääkaupungissa ylläpiti käytännössä punakaarti, jonka toimintaa ei enää kyetty täysin hallitsemaan.¹⁸ Punakaartit jaettiin Suomessa alueellisesti 12:sta piiriin. Näistä alueista vain osa jäi sodan alkaessa punaisten haltuun. Helsinki sijoittui jaossa Uudenmaan piiriin. Kaartit toimivat pääasiassa paikallisesti ja niiden toiminnasta

¹¹ Alapuro 1988, 153; Hietaniemi 1992, 38–39; Katajisto 2018, 13; Keskinen&Silvennoinen 2004, 94; Lehkonen&Hietaniemi 1983, 26–27; Nyström 2013, 133; Nyström 2015, 94; Upton 1980, 60–61; Wuokko 2007, 21–23; Wuokko 2009, 405, 409.

¹² Soikkanen 2016, 285–288, 322, Wuokko 2009, 405.

¹³ Alapuro 1988, 152.

¹⁴ Haapala 1995, 238; Keskinen&Silvennoinen 2004, 96; Upton 1980, 61; Wuokko 2007, 27–28.

¹⁵ Keskinen&Silvennoinen 2004, 96; Wuokko 2007, 28.

¹⁶ Autio 1971, 98–99; Hietaniemi 1992, 43, 47, 49–50; Katajisto 2018, 17; Keskinen&Silvennoinen 2004, 96–100; Lehkonen&Hietaniemi 1983, 31–32; Nyström 2013, 143–144; Nyström 2015, 94–95; Piilonen 1978, 59; Wuokko 2007, 28–30; Wuokko 2009, 410–412.

¹⁷ Hietaniemi 1992, 49–50, 53.

¹⁸ Upton 1980, 389–391.

vastasivat paikalliset esikunnat. Kaartien tehtäväkenttään kuuluivat muun muassa kotitarkastukset ja takavarikot, vartiointi, tutkinta ja erinäiset lupa-asiat.¹⁹

Sisällissodan puhjettua tammikuun lopulla 1918 punaiset ottivat vallan itselleen Helsingissä. Punaisen Suomen alueet painottuivat Etelä-Suomeen, josta muodostui väestöllisesti huomattavasti valkoisten hallintoaluetta suurempi. Valkoisen Suomen 21 kaupungin asukasluku oli yhteensä 128 000 asukasta, kun taas punaisten hallinnoimien 17:sta eteläisen Suomen kaupunkien väestömäärä oli jopa 402 000 asukasta.²⁰ Punaiseksi hallitukseksi muodostettiin keväällä 1918 Suomen kansanvaltuuskunta. Punaisen Suomen hallinnon rakentamiseen liittyi erityisesti sodan alussa valtavia paineita normalisoida haltuun otettujen alueiden hallinnollinen elämä taisteluiden lomassa sekä legitimoida alueille työväen valta porvarillisen senaatin sijasta. Suomen kansanvaltuuskunnasta käytettiin yleisesti sodan aikana nimitystä vallankumoushallitus, joten tulen myös tässä tutkielmassa tukeutumaan ajan käsitteisiin ja käyttämään kyseistä nimitystä.²¹

Itse vallankumoushallintoa suunniteltiin jo edellisvuoden syksyllä, joten aivan tyhjästä punaista hallintoa ei tarvinnut luoda.²² Punaisen hallituksen haasteeksi muodostui kansan kannatuksen varmistaminen, sillä se oli saanut jopa kielteisen maineen kansan keskuudessa.²³ Julistuksilla vallankumoushallitus pyrki varmistamaan kansalaisten tuen itselleen ja oikeuttamaan asemansa valloitetuilla alueilla. Sisällissodan puhjettua julkaistiin tammikuun 28. päivänä julistus *Suomen vallankumoushallitus*, jossa ”kansan vihan ansainneen” senaatin tilalle asetettiin Suomen kansanvaltuuskunta. Sitä seurasi seuraavana päivänä tiedonanto *Suomen työmiehet, kansalaiset!*, jolla kansanvaltuuskunta yhdessä hallitusta valvovan pääneuvoston kanssa vastaanotti tehtävän vallankumoushallituksena kansan tahdon mukaisesti.²⁴ Helsingin kaupunginvaltuuston korvasi taas työväenjärjestöjen eduskunta, jonka alaisuudessa toimi työväen toimeenpaneva komitea.²⁵ Punainen hallitus muodostui aluksi 11 eri osastosta, joiden lisäksi siihen kuului myös kansanvaltuuskunnan puheenjohtajan johtama kanslia. Osastoilla oli sodan alussa 15 valtuutettua. Kansanvaltuuskunnan kokoonpano muuttui maaliskuussa, kun sota-asiain osasto ja sisäasiain osasto erotettiin toisistaan.²⁶

¹⁹ Lappalainen 1981a, 135, 138.

²⁰ Lappalainen 1981a, 119.

²¹ Esimerkiksi julistuksessa *Suomen vallankumoushallitus* 28.1.1918 nimitettiin punaista hallitusta vallankumoushallitukseksi.

²² Rinta-Tassi 1986, 105; Suodenjoki 2009, 249.

²³ Kuisma 2010, 72–73.

²⁴ Suomen vallankumoushallitus 28.1.1918, HA Suomen Kansanvaltuuskunta, 3A Suomen luokkasota 1918, Kansan Arkisto; Kansanvaltuuskunnan julistus 29.1.1918, HA Suomen Kansanvaltuuskunta, 3A Suomen luokkasota 1918, Kansan Arkisto; Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 1.2.1918; Rinta-Tassi 1986, 105–106; Suodenjoki 2009, 249.

²⁵ Katajisto 2018, 34; Nyström 2013, 219.

²⁶ Työväen pääneuvoston päätös Suomen kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta, http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-

Taulukko 1: Vallankumousohallituksen kokoonpano maaliskuun 1918 uudistuksen jälkeen

Osasto	Valtuutettu
Valtuuskunnan pj.	Kullervo Manner
Ulkoasiain osaston valtuutettu	Yrjö Sirola
Sota-asian osaston valtuutetut	Eero Haapalainen ja Adolf Taimi
Oikeusasiain osaston valtuutetut	Lauri Letonmäki ja Antti Kiviranta
Valistusasiain osaston valtuutettu	O.V. Kuusinen
Raha-asiain osaston valtuutetut	Edvard Gylling ja Jalo Kohonen
Työasian osaston valtuutettu	J.H. Lumivuokko
Maatalousasiain osaston valtuutettu	Evert Eloranta
Elintarveasiain osaston valtuutettu	Oskari Tokoi
Liikenneasiain osaston valtuutetut	Konstantin Lindqvist ja Emil Elo
Sosialiain osaston valtuutetut	J.O. Arjanne ja Hilja Pärssinen
Sisäasiain osaston valtuutetut	M.A. Airola ja Hanna Karhinen
Prokuraattori	Matti Turkia

Lähde: Työväen pääneuvoston päätös Suomen kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

Punaisten hallinnoimassa pääkaupungissa toimi paikallisena järjestysvaltakoneistona edellisenä vuonna perustettu miliisilaitos ja punaisena armeijana punakaarti. Virallisesti miliisilaitos vastasi paikallisesta järjestyksestä yhdessä järjestystoimikunnan kanssa. Järjestystoimikunta ennätti kuitenkin kokoontua vasta maaliskuussa 1918. Punakaarti sen sijaan huolehti ensisijaisesti sotilaallisista toimituksista, mutta se osallistui aktiivisesti myös Helsingin järjestyksenpitoon. Kansanvaltuuskunta oli jatkuvasti vastakkain omavaltaisen punakaartin kanssa, vaikka periaatteessa punakaarti toimi sen alaisuudessa.²⁷ Miliisilaitoksesta käytettiin keväällä 1918 myös nimitystä järjestyslaitos ja miliisistä järjestysmiehiä.²⁸ Yhtenäisen termistön vuoksi käytän tutkielmassa nimityksiä miliisilaitos ja miliisi.

Suomen yhteiskunnallisia oloja 1900-luvun alkupuolella tutkineen Pertti Haapalan mukaan sisällissodassa kamppailtiin nimenomaan järjestysvallasta.²⁹ Haapalan huomio kohdistuu valkoisten ja punaisten väliseen valtakamppailuun sodan aikana, mutta on paikallaan myös punaisen hallinnon sisäisissä valtarakenteissa. Suomen kansanvaltuuskunta ohjasi virallisesti Helsingin järjestysvaltapolitiikkaa, mutta todellisuudessa järjestysvallasta kilpailivat miliisi ja punakaarti.

[33.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (viitattu 17.12.2019); Rinta-Tassi 1986, 158–160, 163–243; Suodenjoki 2009, 249; Upton 1981, 145.

²⁷ Hietaniemi 1992, 53; Keskinen&Silvennoinen 2004, 102; Lappalainen 1981a, 124–126; Rinta-Tassi 1986, 330–332, 339; Sirola 2009, 130.

²⁸ Sirola 2009, 130.

²⁹ Haapala 1995, 242.

Vallankumouksen aika kesti vain muutaman kuukauden, sillä huhtikuussa punainen hallitus siirtyi pois Helsingistä, ja valkoiset ottivat kaupungin haltuunsa. Haltuunoton yhteydessä järjestysvallan kenttä uudistui kokonaan. Euroopan poliisioloja tutkinut Clive Emsley on todennut, että useissa Euroopan maissa ensimmäisen maailmansodan päättyminen johti vaatimukseen elvyttää vanha järjestelmä ja palata normaaliin järjestykseen.³⁰ Emsleyn toteamus pätee myös Suomen tilanteeseen sisällissodan jälkeisessä maassa. Valloitetuilla alueilla paikallinen miliisi lakkautettiin, ja vanhaan järjestelmään tukeutuva poliisi elvytettiin. Helsingin miliisilaitos lakkautettiin kaupungin valtauksen yhteydessä, ja poliisilaitos perustettiin huhtikuun 13. päivänä. Helsingin tavoin myös Turussa toteutettiin uudistuksia sodan päätyttyä, ja miliisi korvattiin poliisilla.³¹

³⁰ Emsley 2007, 238.

³¹ Hietaniemi 1992, 64; Keskinen&Silvennoinen 2004, 103–104; Vares 2016, 11–16.

2 Punaisen Helsingin järjestysvaltopolitiikka

2.1 Luja järjestysvalta hallituksen tavoitteena

Toimiva yhteiskunta vaatii järjestysvaltarakenteen pyöriäkseen. Suomen vallankumouksellisia aikoja tutkineen Anthony Frederick Uptonin mukaan yhteiskunnan järjestyksen taustalla vaikuttaa yhteisymmärrys laeista ja normeista, joita yhteiskunnan jäsenet haluavat noudattaa. Viranomaiset ylläpitävät järjestystä ja yhteiskunnan jäsenet ovat kuuliaisia viranomaisille. Jäsenten usko lakeihin ja järjestykseen horjuu, jos järjestysvaltakoneisto romahtaa.³² Heikon järjestelmän seurauksena on tyypillisesti vallankumous, jossa poliittiseen muutokseen yritetään usein vaikuttaa väkivalloin.³³ Vallankumouksiin perehtynyt Cyril E. Black on todennut, että väkivallalla on kuitenkin vaikeaa rikkoa yhteiskunnan yhteisymmärrystä, mikäli se ei olisi jo ennestään rakoillut. Sen sijaan tätä säröä voidaan väkivalloin laajentaa.³⁴

Suomen yhteiskunnallisiin murroskausiin syventynyt Risto Alapuro on huomauttanut, että kansalaisten mielialat kärjistyvät usein negatiivisesti sisäpoliittisten mullistusten aikana.³⁵ Ensimmäisestä maailmansodasta johtuva puute ja kärjistyneet mielialat olivat yleisiä kaikkialla Euroopassa. Tästä huolimatta ainoastaan niissä valtioissa, joissa ei ollut toimivaa järjestysvaltakoneistoa muodostui laajoja vallankumouspyrkimyksiä.³⁶ Suomessa järjestysvaltakoneiston romahtaminen keväällä 1917 johti Uptonin mukaan lakien ja järjestyksen lamaan.³⁷ Sisällissodan aikana sotatoimet punaisten ja valkoisten välillä romutti kansalaisten keskinäisen yhteisymmärryksen yhteisistä laeista ja normeista aiempia vuosia totaalisemmin. Punainen hallitus tiedosti ongelmat järjestyksenpidossa ja mellakoiden mahdollisuuden.

Hallituksen tehtäväksi muodostui sodan alussa järjestyksen varmistaminen, sillä vallankumoukseen liittyi olennaisesti vanhan virkavaltakoneiston syrjäyttäminen.³⁸ Luja järjestysvalta oli yksi olennaisimmista keskustelunaiheista Suomessa vuosina 1917 ja 1918. Keskustelu lujasta järjestysvallasta virisi vuoden 1917 aikana. Senaatin ja Helsingin kaupunginvaltuuston eräänä keskeisimpänä pyrkimyksenä oli kesällä 1917 korvata miliisi puolueettomalla poliisilla. Helsingin kaupunginvaltuustoa

³² Upton 1980, 107; ks. myös Wuokko 2007, 20; Wuokko 2009, 403.

³³ Black 1964, 4; DeFronzo 2015, 10; Payne 2011, 7.

³⁴ Black 1964, 4, 7.

³⁵ Alapuro 1994, 159.

³⁶ Soikkanen 1987, 109.

³⁷ Upton 1980, 107.

³⁸ Upton 1981, 177.

tutkineen Kati Katajiston mukaan nämä pyrkimykset johtivat kaupungissa miliisilakkoon, eikä porvarillisesta näkökulmasta puolueetonta poliisia saatu organisoitua.³⁹ Senaattori Allan Serlachius ehdotti loppukesällä 1918 vahvan ja sotilaallisen poliisiorganisaation perustamista. Sen tavoitteena oli rauhoittaa erityisesti pääkaupungin olot. Keskustelua vahvistetusta poliisiorganisaatiosta käytiin koko loppuvuoden, mutta luja järjestysvalta jäi tuolloin vain haaveeksi.⁴⁰

Hallitus yritti vielä ennen sisällissodan alkua palauttaa järjestyksen maahan. Uusi Päivä -lehdessä julkaistiin vetoamus kansalaisille tammikuun 22. päivänä, jotta he ryhtyisivät tukemaan hallitusta järjestyksen palauttamisessa. Hallitus tunnusti julistuksessa, että se oli kykenemätön ylläpitämään luja järjestysvaltaa ja järjestystä Suomessa ”niin kauan kuin venäläiset sotajoukot täällä oman maamme rikollisia aineksia avustaen toimivat kaiken rauhallisen elämän uhkana”.⁴¹ Porvarillisella senaatilla ei enää tammikuun lopulla ollut resursseja ajaa luja järjestysvaltaa, mutta suunnitelma ei kuitenkaan täysin hävinnyt.

Keskustelu luja järjestysvallasta heräsi uudelleen punaisessa hallituksessa sisällissodan puhjettua. Punainen hallitus jatkoi todellisuudessa porvarillisen senaatin linjaa, vaikka se perusteli tavoitteitaan työväen oikeuksien turvaamisella. Suomen kansanvaltuuskunta otti virallisesti vallan punaisilla alueilla tammikuun 29. päivän julistuksessa *Suomen työmiehet, kansalaiset!*, mutta samalla pureutui siinä hallituksen tavoitteisiin.⁴²

Porvarit tahtoivat ”luja järjestysvaltaa”, tahtoivat sitä omien pyyteittensä pönkäksi. Nyt tulkoon tähän maahan luja järjestysvalta, mutta köyhälistön turvaksi, sorrettujen avuksi!⁴³

Hallitusten järjestysvaltakeskustelua vuonna 1917 ja vuoden 1918 keväällä leimasivat pyrkimykset vakiinnuttaa valta-asema yhteiskunnallisesti. Järjestyksen turvaamisen rinnalla luja järjestysvalta toimi poliittisena aseena valtataistelussa.

Vallankumouksia ja sisällissotia tutkinut Peter Calvert määrittelee vallankumouksen keskeiseksi ydinajatuksiksi kamppailun vallasta. Vallankumouksella tavoitellaan poliittista muutosta, johon yleensä liittyy ratkaisevasti voimankäyttö. Hän tukee Blackin johtopäätöstä väkivallan roolista

³⁹ Katajisto 2018, 14; ks. myös Hietaniemi 1992, 42–43; Keskinen&Silvennoinen 2004, 95–97; Nyström 2013, 143–144; Wuokko 2007, 28–30; Wuokko 2009, 410.

⁴⁰ Autio 1971, 93; Hietaniemi 1992, 45–48, 53.

⁴¹ Uusi Päivä 22.1.1918.

⁴² Kansanvaltuuskunnan julistus 29.1.1918, HA Suomen Kansanvaltuuskunta, 3A Suomen luokkasota 1918, Kansan Arkisto.

⁴³ Kansanvaltuuskunnan julistus 29.1.1918, HA Suomen Kansanvaltuuskunta, 3A Suomen luokkasota 1918, Kansan Arkisto.

vallankumouksen toteuttamisessa, ja hän kytkee vallankumouksen osaksi väkivallan politiikkaa.⁴⁴ Lujan järjestysvallan luominen sodan keskelle liittyi olennaisesti väkivallan politiikkaan. Sen tarkoitus oli turvata kansanvaltuuskunnan hallinto punaisilla alueilla ja erottaa alueet selvästi valkoisten vaikutusvallasta. Järjestysvaltakoneistolla rauhoitettiin myös kaupunkien kadut ja varmistettiin kansalaisten uskollisuus hallitukselle. Hallituksen keskeisenä tehtävänä oli turvata järjestysvalvojen voimankäytön resurssit, kuten miesvahvuus ja miehistön kunnollinen varustus. Järjestysvaltakoneistosta täytyi luoda tarpeeksi vahva, jotta se kykeni jo pelkällä olemassa olollaan rauhoittamaan ympäristön.

Punaisen hallituksen valta-aseman säilyttämiseen liittyi olennaisesti vastustuksen tukahduttaminen. Calvertin mukaan vallankumouksessa tukahdutetaan vastustus muun muassa tuomioistuinten ja salaisten poliisin kautta sekä vastustajien rankaisemisen avulla.⁴⁵ Suomen kansanvaltuuskunta ei muodostanut vallankumouksen onnistumisen takeeksi salaista poliisia keväällä 1918. Uptonin mukaan punainen hallitus erosi tämän vuoksi monista muista eurooppalaisista vallankumousohallituksista 1900-luvun alkupuolella.⁴⁶

Punakaarti perusti sen sijaan alaisuuteensa erikoisosaston, joka myöhemmin toimi tiedusteluosastona. Kansanvaltuuskunta pyrki puuttumaan punakaartin tiedusteluosaston omavaltaiseen toimintaan siinä kuitenkin onnistumatta, ja tiedusteluosasto sai melko vapaasti työskennellä punaisilla aluilla. Upton huomauttaa osuvasti, että kansanvaltuuskunta oli mahdollistanut ”tuhoavien” aineksien pääsyn valta-asemaan, mikä rauhan aikana ei olisi ollut mahdollista.⁴⁷ Vaikka kansanvaltuuskunta ei itse varsinaista tiedusteluyksikköä perustanut, voi punakaartin tiedusteluelimen nähdä punaisen hallituksen aikaansaannoksena. Kansanvaltuuskunta ei yrityksistään huolimatta kontrolloinut vahvaa punakaartia, eikä se pystynyt vaikuttamaan tämän päätöksiin. Punakaarti oli silti virallisesti punaisen hallituksen alainen aseistettu armeija, jonka päätöksistä kansanvaltuuskunta oli vastuussa. Sen vuoksi punakaartin tiedusteluosasto oli käytännössä kansanvaltuuskunnan alainen organisaatio.

Tuomioistuinten perustaminen tuotti haasteita punaiselle hallitukselle, sillä toimivaa olemassa olevaa oikeusjärjestelmää ei ollut vanhan järjestelmän romahdettua.⁴⁸ Hallitus joutui rakentamaan omille alueilleen uuden oikeuslaitoksen. Vallankumousohallintoa tutkineen Juhani Piilosen mukaan tuomiovalta siirtyi punaisille vääjäämättömästi alueiden valtaamisen yhteydessä, ja oikeuslaitoksen perustaminen oli välttämätöntä.⁴⁹ Punaiseen Suomeen perustettiin helmikuussa 1918 vallankumousoikeudet,

⁴⁴ Calvert 2010, 12. Calvert käyttää nimitystä ”the politics of violence”. Päätelmä sisällissodasta kamppailuna järjestysvallasta esiintyy myös Haapalan tutkimuksessa *Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914–1920*.

⁴⁵ Calvert 2010, 29.

⁴⁶ Upton 1981, 186.

⁴⁷ Upton 1981, 200.

⁴⁸ Upton 1981, 180.

⁴⁹ Piilonen 1993, 550–551.

jotka toimivat työväen vallan takeina ja porvarillisena koetun vanhan oikeusjärjestelmän korvauksina.⁵⁰ Epäselvyyksien välttämiseksi hallituksen oikeusosasto selvensi vallankumousoikeuksien toimintaperiaatteita helmikuun lopulla. Oikeudet jakautuivat kahtia tavallisten rikosten ja vallankumouksen vastaisten eli vastavallankumouksellisten rikosten tutkimiseen.⁵¹ Vallankumousoikeudet olivat pääasiassa poliittisia tuomioistuimia, joten suuri osa oikeudenkäynneistä liittyi juuri vastavallankumouksellisiin rikoksiin. Poliittisten juttujen lisäksi kumousoikeus kuitenkin ratkoi myös siviilirikoksia, kuten alkoholi- ja elintarvikerikoksia. Vallankumousoikeuden tuomiot jakautuivat varoitukseen, rahasakkoihin ja vapauden tai muiden etujen menettämiseen.⁵² Vallankumousoikeudet perustettiin kunnittain ja ylintä tuomiovaltaa käytti vallankumousylioikeus, jolla oli laajat valtuudet paikallisten vallankumousoikeuksien päätösten muuttamiseen ja kumoamiseen.⁵³ Poikkeuksen loivat punakaartiin kohdistuneet jutut, jotka tutkittiin kaartin omissa toveri- ja sotaoikeuksissa.⁵⁴

Oikeuslaitoksen perustamisen yhteydessä kansanvaltuuskunta ryhtyi valmistelemaan virallisia lakiesityksiä. Vallankumouksen aikana punainen hallitus teki 48 säädöstä, joista kolme jäi lopulta julkaisematta. Näistä 28 oli lakeja tai väliaikaisia lakeja ja loput määräyksiä, päätöksiä, asetuksia sekä julistuksia.⁵⁵ Järjestyksen ylläpidon kannalta keskeinen laki valmisteltiin maaliskuussa 1918. Kansanvaltuuskunnan kokouksessa hyväksyttiin maaliskuun 26. päivänä *Laki järjestyksenpidosta*.⁵⁶ Laki pohjautui joulukuussa 1917 säädettyyn suppeampaan järjestykseen ylläpitoon liittyvään lakiin.⁵⁷

Laki painettiin punaisen hallituksen asetuskokoelmaan, ja siinä määriteltiin punaisilla alueilla voimassa olleet järjestyksenpitoon liittyvät määräykset. Keskeisellä sijalla lain ensimmäisessä pykälässä eriteltiin järjestysvaltarakennetta. Järjestysvaltakoneisto oli ennen kaikkea kunnallinen, ja se tuli järjestää kuntien toimesta.⁵⁸ Lääninvaltuuskunnat saivat kuitenkin oikeuden valvoa paikallista

⁵⁰ Piilonen 1993, 551; Piilonen 1978, 257; Rinta-Tassi 1986, 172–173; Suodenjoki 2009, 259–261; Siro 2009, 201–203.

⁵¹ Suomen kansanvaltuuskunnan oikeusasian osaston päätös 21.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Paavolainen 1966, 272–273; Suodenjoki 2009, 260; Siro 2009, 92.

⁵² Kekkonen 1996, 179; Nyström 2013, 221; Paavolainen 1966, 272–273; Piilonen 1993, 551; Piilonen 1978, 257; Rinta-Tassi 1986, 173–176, 352; Siro 2009, 85–90, 122–124, 232–247; Suodenjoki 2009, 259–260.

⁵³ Väliaikainen laki vallankumousoikeuksista, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Piilonen 1978, 257; Rinta-Tassi 1986, 173–174.

⁵⁴ Lappalainen 1981a, 216–217; Siro 2009, 122–124.

⁵⁵ Siro 2009, 63. Lisäksi asetuskokoelmassa julkaistiin valtiosopimus Neuvosto-Venäjän kanssa.

⁵⁶ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 26.3.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Laki järjestyksenpidosta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

⁵⁷ Laki järjestyksenpidosta kaupungeissa, https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/view/ask_1917_ii_vp_iv_700?language=suomi&year=1917&page=15&query=1917%20II%20vp.%20Iaiksi%20kaupunkien%20j%C3%A4rjestyksenpidosta&pageOfWholeBook=715 (viitattu 17.12.2019).

⁵⁸ Laki järjestyksenpidosta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Piilonen 1978, 273; Siro 2009, 130.

järjestyksen ylläpitoa.⁵⁹ Lujan järjestysvallan rakentamissa nousi taas kerran esille järjestyksen ylläpidon yhteiskunnallinen asema. Jo edellisenä vuonna työväki ajoi kunnallista järjestyksenpitoa, kun taas porvarillinen senaatti suosi valtiollista poliisiorganisaatiota.⁶⁰

Paikallisesti johdettu järjestyksenpito hajotti järjestysvallan pienempiin yksiköihin, joita hallituksen oli vaikea kontrolloida. Lujan järjestyksen sijaan kunnallinen uudistus johti lähinnä voimattomiin järjestysvaltakunniksi, jotka kamppailivat vallasta paikallisten punakaartien kanssa. Helsingin tilanne erosi siltä osin muista punaisista alueista, että kansanvaltuuskunta toimi pääkaupungista käsin ja saattoi keskittyä kaupungin ongelmiin paremmin. Pääkaupungin järjestys oli prioriteettina kansanvaltuuskunnalle, sillä muut valloitetut alueet seurasivat Helsingin tapahtumia.

Poliisiorganisaation yhteiskunnallinen asema ei puhututtanut vain Suomessa, vaan se oli ollut keskustelussa mukana jo pitkään muualla Euroopassa. Turun poliisia tutkinut Timo Soikkanen on esitellyt valtiokohtaisia eroavaisuuksia poliisin järjestämisessä. Ranskassa sai vahvan kannatuksen 1800-luvulla sotilaallisesti järjestetty ja valtiojohtoinen poliisi. Ranskan poliisi miellettiin ensimmäiseen maailmansotaan saakka ensisijaisesti sotilaalliseksi ja poliittiseksi. Englannissa sen sijaan luotettiin paikallisesti johdettuun ja ennen kaikkea kansalaisten keskuudessa työskentelevään poliisiin.⁶¹ Suomessa vuosien 1917 ja 1918 aikana virinnyt keskustelu poliisin asemasta ei ollut vain kansallinen huolenaihe, vaan pitkään jatkuneet levottomat ajat herättivät mielipiteitä järjestyksen ylläpidosta koko Euroopassa.

Suomen kansanvaltuuskunta ryhtyi nopeasti järjestämään myös sisähallintoaan sodan alussa. Sisähallinnosta vastasi sisäasiain osasto, joka oli punaista hallitusta tutkineen Osmo Rinta-Tassin mukaan kansanvaltuuskunnan olennaisin toimielin, sillä sen vastuulla oli paikalliseen hallintoon liittyvien asioiden lisäksi myös sota-asiat. Näin ollen sisäasiain osasto sai vastata hyvin laajamittaisesti Punaisen Suomen toiminnasta. Sota-asioita varten perustettiin myöhemmin oma osasto.⁶² Kansanvaltuuskunnan kokoonpanossa tehtiin maaliskuussa uudistuksia, jolloin sisäasiain osaston valtuutetut muuttuivat. Sodan alussa valtuutettuina toimi Eero Haapalainen ja Adolf Taimi. He siirtyivät maaliskuussa sota-asiain osaston valtuutetuiksi ja sisäasiain osaston valtuutetuiksi vaihtuivat M.A. Airola ja Hanna Karhinen.⁶³ Sisäasiain osaston alaisuuteen kuului myös Helsingin järjestyksen ylläpitoon liittyvä

⁵⁹ Piilonen 1978, 273.

⁶⁰ Kari 2018, 296; Keskinen&Silvennoinen 2004, 96; Wuokko 2007, 28, Wuokko 2009, 410.

⁶¹ Soikkanen 2016. 18–22.

⁶² Laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_ain_kana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Lappalainen 1981a, 127; Rinta-Tassi 1986, 179.

⁶³ Työväen pääneuvoston päätös Suomen kansanvaltuuskunnan kokoonpanosta ja toiminnasta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Lappalainen 1981a, 163–243; Rinta-Tassi 1986, 183.

päätöksenteko.⁶⁴ Suomen poliisia tutkinut Tuija Hietaniemi on todennut, että kaupungin järjestysvaltakoneisto sai silti pitää itsenäisen asemansa.⁶⁵ Järjestysvaltakoneiston autonomia ei kuitenkaan ollut missään vaiheessa täydellinen, vaan Helsingin järjestyksenpitoon puututtiin jatkuvasti.

Punaisen Helsingin paikallisesta järjestyksen ylläpidosta vastasi virallisesti vuoden 1917 aikana järjestetty miliisilaitos ja sen alaisuudessa toimineet miliisit. Miliisilaitoksen aikaisemman päällikön Kustaa Rovion siirtyessä muihin tehtäviin laitoksen johtoon nousi sodan alussa ammattiliikkeen aktiivihenkilö ja komissaari Edvard Nyqvist. Myöhemmin hänen toimintavaltuuksiaan laajennettiin komendantin nimityksellä, ja tätä kautta hän sai mahdollisuuden vaikuttaa myös punakaartiin.⁶⁶ Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja -lehdessä maaliskuun 9. päivänä julkaistun ilmoituksen mukaan Nyqvistin velvollisuutena komendanttina oli ylläpitää kaupungin järjestystä, mutta samalla myös valvoa Helsingin puolustusta.⁶⁷ Miliisilaitoksen päälliköstä muodostui Helsingin paikallisen järjestysvaltopolitiikan johtohenkilöitä, ja hän oli vilkkaassa vuorovaikutuksessa niin kansanvaltuuskunnan kuin punakaartin kanssa.

Helsingin miliisilaitos koostui miliisipiireistä ja -asemista. Miliisilaitoksen kokoonpanoon kuuluivat kanslia, keskusosasto, etsiväosasto, ratsuosasto, siveysoosasto, raittiudenvalvontaosasto ja osoitetoimisto sekä neljä eri puolilla kaupunkia sijainnutta piiriä. Helsingin kaupungin raja kulki vuonna 1918 Pasilan, Pikku-Huopalahden ja Oulunkylän eteläpuolella. Iso osa Pasilaa ja Pikku-Huopalahtea jäi tuolloin kaupungin ulkopuolelle. Piirit vastasivat omien alueidensa järjestyksenpidosta. Piireistä tapauksia siirrettiin tavallisesti niihin erikoistuneiden osastojen tutkittaviksi.⁶⁸ Pääkaupungin esimerkiksi noudatti punainen Turku. Turussa laitoksen kokoonpano oli hyvin samankaltainen, mutta miliisipiirejä oli kaupungissa Helsinkiä vähemmän. Vuoden 1918 keväällä Turussa toimi miliisitoimiston, passitoimiston, keskusmiliisin, etsivän osaston ja osoitetoimiston lisäksi kolme eri puolilla kaupunkia sijainnutta piiriä. Muiden osastojen lisäksi Turun miliisilaitoksen alaisuudessa toimi myös

⁶⁴ Laki sisähallinnon väliaikaisesta järjestämisestä, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_ainaka_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Tiedonanto kaartin esikunnalle 29.1.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjäistön arkisto, KA.

⁶⁵ Hietaniemi 1992, 53.

⁶⁶ Hietaniemi 1992, 53; Keskinen&Silvennoinen 2004, 102; Nyström 2013, 220; Paavolainen 1966, 291; Piilonen 1978, 275; Piilonen 1982, 217–219; Siro 2009, 130; Tuomisto 1998, 36–37.

⁶⁷ Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 9.3.1918.

⁶⁸ Käsky n:o 8 Helsingin järjestyslaitokselle 23.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Päiväraportit, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA. Piirijaottelu käy ilmi miliisipiirien raporteista sekä palvelukseen otettujen listauksista.

elintarvikeasiain osasto, jonka varsinainen vastuorganisaatio oli kaupungin järjestyslautakunta. Elintarvikelautakunta vastasi taas osaston palkoista.⁶⁹

Pääkaupungin miliisilaitos toimi keväällä 1918 vahvimmillaan reilulla 800 miliisin miehistöllä. Määrävahvuus ei merkittävästi kasvanut siitä 700–800 miliisimiehen kokoonpanosta, mikä laitoksella oli perustamiskeväänään.⁷⁰ Helsingin miliisimiehistön määrä oli vallankumouksen aikana suhteellisen korkea. Esimerkiksi Turun miliisimiehistö kohosi ainoastaan 300 miliisiin keväällä 1918. Soikkasen mukaan vuonna 1917 miliisilaitoksen perustamisen jälkeen Turussa toimi jopa 1 000 miehinen tilapäinen miliisi.⁷¹ Sisällissodan alettua miliisimiehistön määrä siis laski radikaalisti kaupungissa edellisvuoteen verrattuna. Sisällissodan keväänä Turun miliisimiehistön määrä jäi selvästi pääkaupunkia alhaisemmaksi, vaikka kummatkin kaupungit kamppailivat samanlaisten ongelmien parissa.

Helsingissä miliiseinä toimi pääasiassa työväenliikettä kannattavia kaupunkilaisia. Helsingin miliisilaitoksen henkilökunta oli suurimmaksi osaksi työväkeivoittoinen jo ennen sodan puhkeamista. Hietaniemen mukaan 80 prosenttia laitoksen keskusaseaman henkilökunnasta kannatti julkisesti vallankumousta vuoden 1918 tammikuun lopulla.⁷² Kevään aikana miliiseinä työskennelleistä iso osa oli pestautunut miliisilaitokselle vuoden 1917 laitoksen perustamisen yhteydessä. Myös muutamia vanhan poliisilaitoksen poliiseja jatkoi miliiseinä laitoksen uudistuksen jälkeen. Miliisimiehistöstä yli 500 oli aloittanut toimessaan ennen vuoden 1918 tammikuun 27. päivää. Turussakin lähes kaikki kevään 1918 miliisit olivat aloittaneet toimissaan jo aiemmin.⁷³

Miliisilaitos rekrytoi miehistöä kevään 1918 mittaan koko ajan kaupungin järjestyksenpidon haasteiden vuoksi. Miliisimiehistön vahvistamisella pyrittiin haastamaan vahva punakaarti. Miliisimiehistön määrä jäi kuitenkin punaisissa kaupungeissa selkeästi punakaartin varjoon. Helsingin punakaartin miesvahvuus helmikuussa 1918 oli 5 674, kun taas Turun punakaartissa palveli 5 555 kaartilaisista. Punakaartin hallitsevaa asemaa paikallisessa järjestyksenpidossa osittain selittää suuri ero miehistön

⁶⁹ Soikkanen 2016, 288, 323–325. Turun vuonna 1917 perustettu järjestyslautakunta muuttui myöhemmin vallankumouksen aikana järjestystoimikunnaksi.

⁷⁰ Keskinen&Silvennoinen 2004, 94; Lehtonen&Hietaniemi 1983, 33; Tuomisto 1998, 36; Wuokko 2007, 22; Wuokko 2009, 405.

⁷¹ Soikkanen 2016, 298, 322.

⁷² Hietaniemi 1992, 53; Keskinen&Silvennoinen 2004, 102; Lehtonen&Hietaniemi 1983, 33; Siro 2009, 130. Hietaniemi on hyödyntänyt Nestori Telkän kokoamaan luetteloa 29.1.1918 keskusaseaman miehistön kannasta vallankumoukseen. En ole kuitenkaan onnistunut löytämään kyseistä asiakirjaa. Myöhemmät tutkijat viittaavat omissa tutkimuksiinsa tapauksesta Hietaniemeen, joten en ole saanut varmistusta asiakirjan säilytyspaikasta muualta.

⁷³ Piilonen 1978, 280; Piilonen 1982, 222; Siro 2009, 130.

määrässä.⁷⁴ Miliisilaitoksen oli vaikeaa haastaa vahvaa punakaartia, ja tämä johti yleensä punakaartin mielivaltaiseen puuttumiseen miliisien työtehtäviin.

Emsleyn mukaan 1900-luvun taloudellisesti ja teollisesti levottomina aikoina poliisilla oli usein julkisista organisaatioista parhaimmat resurssit toimia sekasortoisissa oloissa.⁷⁵ Poliisin tehokkuus edellytti kuitenkin sen vakiintunutta asemaa paikallisissa yhteisöissä, mikä vuosien 1917 ja 1918 levottomuuksien keskellä sekä pitkään sen jälkeenkin jäi saavuttamatta. Miliisilaitos ajautui kilpailuun järjestysvallasta punakaartin kanssa keväällä 1918. Punakaartin osallistui aktiivisesti paikalliseen järjestyksenpitoon, eikä kaartia kyetty täysin hillitsemään. Punakaartin näkyvä asema paikallisessa järjestyksenvalvonnassa horjutti miliisin vaikutusmahdollisuuksia punaisilla alueilla. Hallituksen tavoitteet rakentaa vahva järjestysvaltakoneisto jäi vallankumouksen kuukausina onnistumatta. Vallankumousajan järjestyksen tila ei siis juuri muuttunut edellisestä vuodesta.

2.2 Miehistöpolitiikka Helsingin miliisilaitoksella

Miliisilaitoksesta muodostui kevään aikana punaisen hallituksen luotettava apulainen pääkaupungin järjestyksen ylläpidossa, ja yhteistyö Suomen kansanvaltuuskunnan kanssa oli vilkasta. Suhde kansanvaltuuskuntaan oli kuitenkin ajoittain koetuksella, minkä syynä oli usein punakaartin ja miliisilaitoksen välien selvittely. Sodan puhjetessa Helsingin miliisilaitos ilmoitti antavansa täyden tukensa punaiselle hallitukselle, ja se lupautui puhdistamaan laitoksen vallankumousta vastustaneista työntekijöistä.⁷⁶ Miliisipäällikkö Nyqvistin oikeudenkäynnin yhteydessä kerätyistä asiakirjoista löytyy tiedonanto Helsingin miliisimiehistölle tammikuun 27. päivältä. Siinä Nyqvist ilmoitti, että miliisi tulee edistämään vallankumouksen tavoitteita. Hän kehotti tiedonannossa miehistöään tukemaan vallankumoushallintoa. Vastaavasti hän pyysi henkilökuntaa, joka ei tukenut vallankumousta, siirtymään syrjään ja luovuttamaan aseensa esimiehilleen.⁷⁷

Kansanvaltuuskunta ei ollut täysin tyytyväinen miliisilaitoksen ripeyteen puhdistaa laitosta, sillä se huomautti asiasta vielä helmikuun alussa. Kansanvaltuuskunta oli tyytymätön miliisilaitoksen työskentelyyn. Tyytymättömyyden syytä ei avattu enempää, mutta huomautukseen sisältyi vaatimus, että

⁷⁴ Lappalainen 1981a, 176. Helsingin punakaartin määrävahvuus helmikuun 4. päivältä ja Turun helmikuun 10. päivältä.

⁷⁵ Emsley 2007, 203.

⁷⁶ Ilmoitus työväen toimeenpanevalle komitealle 29.1.1918, Ca:6 Työväen toimeenpaneva komitea, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

⁷⁷ Asiakirja 14a, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Piilonen 1978, 276–277.

miliisilaitoksen tulisi ryhtyä ”tarkemmin puhdistamaan laitostaan epäilyttävistä aineksista”.⁷⁸ Miliisilaitos sai kansanvaltuuskunnalta harvemmin huomautuksia laitoksen toiminnasta, mutta laitoksen puhdistaminen johti epäluottamuslauseeseen hallitukselta. Vallankumousta vastustaneiden miliisien ja epäilyttävien aineksien kohtalo jää kuitenkin lähdemateriaalissa pimentoon. Todennäköisesti he ovat joutuneet kuulusteluihin, jonka jälkeen heidät on joko vapautettu tai vangittu vastavallankumouksellisina jatkokäsittelyä varten.

Miliisilaitoksen puhdistaminen ja puutteet miehistövahvuudessa johti ilmeisiin ongelmiin järjestyksenpidossa. Miliisipäällikkö joutui jo vallankumouksen alussa kiinnittämään huomiota erityisesti katupartioinnin tasoon. Pääasiallisesti miliisien työnä oli vartiointitehtävät kaupungilla, jotka etenkin yöaikaan tuottivat haasteita. Miliisipäällikkö havaitsi, että yöaikaan rikollisuus oli lisääntynyt kaupungilla huomattavasti. Rikollisuuden estämiseksi Nyqvist päätti helmikuussa asettaa miliisit kolmen hengen aseistettuihin ryhmiin, jotka partioivat ryhmittäin kaduilla.⁷⁹

Nyqvist pyrki ehkäisemään järjestyksenpitoon liittyviä ongelmia lisäämällä miehistöä vartiointitehtäviin. Kansanvaltuuskunnalle miliisipäällikkö luonnosteli esityksen miehistövahvuuden kasvattamisesta 1 000 miliisimieheen öisten järjestyksenpidollisten ongelmien ratkaisemiseksi. Näistä ainakin 200 miehen tulisi saada sotilaallinen koulutus tehtäviinsä.⁸⁰ Suunnitteilla oli vahvan järjestysvaltakunnan luominen kaupunkiin lujan järjestysvallan tavoitteiden toteuttamiseksi. Luonnokseksi asia ei kuitenkaan jäänyt, sillä samana päivänä Nyqvist ilmoitti jopa 200 uuden miliisin palkkaamisesta öisiin vartiointitehtäviin kaupungille.⁸¹ Miliisimiehistön määrävahvuus ei esityksestä huolimatta kuitenkaan huomattavasti kasvanut, vaan se pysyi korkeimmillaankin reilun 800 miehen vahvuusena.⁸²

Sodan loppupuolella huhtikuun alussa Uudenmaan läänin valtuuskunta ryhtyi vahvistamaan järjestyksenvalvontaa perustamalla vapaaehtoisia reserviyksiköitä kaupunkiin. Työmies-lehdessä huhtikuun 8. päivänä julkaistun ilmoituksen mukaan reserviin saattoi ilmoittautua kuka tahansa kaupunkilainen, joka ei syystä tai toisesta voinut liittyä punakaartiin. Reservin tarkoituksena oli toimia kaupunkien miliisin apuna järjestyksen turvaamisessa, ja reserviä varten järjestettiin koulutusta

⁷⁸ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 1.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Upton 1981, 177.

⁷⁹ Käsky n:o 7 Helsingin järjestyslaitokselle 16.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Työmies 16.2.1918; Nyström 2013, 220.

⁸⁰ Pyyntö Suomen kansanvaltuuskunnalle 21.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikoskoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA. Nyqvistin allekirjoituksella varustettu ehdotus kirjoitettu luonnoksenomaisesti paperilapuille.

⁸¹ Tiedustelu punakaartin esikunnalle 21.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikoskoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Hietaniemi 1992, 54; Upton 1981, 178–179; Piilonen 1978, 280–281.

⁸² Pyyntö Suomen kansanvaltuuskunnalle 21.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikoskoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Hietaniemi 1992, 53; Piilonen 1978, 281; Piilonen 1982, 222; Tuomisto 1998, 36; Upton 1981, 178–179.

järjestyksenvalvonnan tehtäviin.⁸³ Suomen poliisin järjestötoiminnan historiaa tutkineen Lasse Laaksonen mukaan sodan lopulla perustettiin ”kenttäsanarmisto”, joka oli koottu kiireessä kokemattomista kaupunkilaisista.⁸⁴ Ilmoitus reservin perustamisesta jäi kuitenkin ainoaksi julkaisuksi sanomalehdistössä, eikä siitä löydy tarkempaa tietoa myöskään virallisista asiakirjoista. Reservi saattoi jäädä vain pinnalliseksi yritykseksi tehostaa kaupunkien järjestyksen ylläpitoa tappiolliseksi käyneen sodan keskellä tai reservin toiminta ei muuten herättänyt julkista kiinnostusta. Yhtenä selityksenä lähteiden vähäisyyteen voi toki olla, että ne ovat hävinneet tai tuhottu sodan aikana tai sen jälkeen, mutta säilyneen melko yksityiskohtaisen materiaalin valossa tämä ei vaikuta todennäköiseltä vaihtoehdolta.

Hietaniemi on todennut, että miehistöpolitiikka on keskeinen tekijä vahvan poliisin rakentamisessa. Ainoastaan miehistövahvuus ei takaa tehokasta poliisiorganisaatiota, vaan sen perustana on miehistön kouluttaminen ja ammatillistuminen.⁸⁵ Helsingin miliisilaitoksen miehistöpolitiikan ja miliisien ammattitaidon kulmakivenä toimi koulutus. Miliisipäällikkö Nyqvistin määräyksestä miliisikoulutukseen ja erityisesti miehistön sotilaalliseen koulutukseen ryhdyttiin Helsingissä kiinnittämään huomiota helmikuussa. Helmikuun 12. päivänä Nyqvist antoi päiväkäskyn sotilaallisen koulutuksen aloittamisesta, johon hän kehotti miehistöä osallistumaan. Ilman vastalauseita koulutuksen aloittaminen ei silti sujunut, sillä miehistö epäili koulutuksen tarpeellisuutta.⁸⁶ Koulutus kaikesta huolimatta käynnistettiin, ja miliisipäällikkö julkaisi maaliskuussa päiväkäskyn opetuksen ohjenuoraksi. Käskyssä huomautettiin, että miehistön sotilaalliset harjoitukset piti toimeenpanna vain sellaisina aikoina päivistä, jolloin ne eivät aiheuttaneet riskiä kaupungin järjestyksenpidolle.⁸⁷

Vuosisadan vaihteen Euroopassa levottomuudet kasvoivat ja pelko vallankumouksista lisääntyi. Virkavalta oli huolissaan vallankumousten vaikutuksesta rikollisuuteen.⁸⁸ Suomessa levottomuudet johtivat poliisin sotilaallistumiseen. Hietaniemen mukaan Suomen poliisikoulutus oli yleisesti 1900-luvun alussa sotilaallista.⁸⁹ Sisällissodan aikaisen miliisin voi nähdä nojautuneen erityisesti Soikkasen määrittelemään ranskalaiseen malliin sotilaallisesta poliisista.⁹⁰ Sotilaallinen miliisi oli seurausta levottomien aikojen sekasortoisuudesta ja mellakoihin valmistautumisesta. Sotilaallisesti johdettu koulutus nähtiin miliisin ammatillisuuden keskeisenä piirteenä vallankumouksen aikana. Miliisilaitos ei

⁸³ Työmies 8.4.1918.

⁸⁴ Laaksonen 1998, 12. Laaksonen ei avaa tarkemmin tiedon alkuperää.

⁸⁵ Hietaniemi 1992, 23–24.

⁸⁶ Käsky n:o 7 Helsingin järjestyslaitokselle 16.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Käsky n:o 6 Helsingin järjestyslaitokselle 12.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

⁸⁷ Käsky n:o 10 Helsingin järjestyslaitokselle 15.3.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

⁸⁸ Emsley 2007, 214.

⁸⁹ Hietaniemi 1992, 23–24, 32; ks. myös Jansson 2018, 31–32.

⁹⁰ Soikkanen 2016. 18–22.

kuitenkaan ollut punakaartin tavoin armeija, vaan nimenomaan järjestyksen ylläpitäjä. Miliisin sotilaallisuus koettiin ennen kaikkea tehokkaan järjestyksen edellytyksenä.

Tehokas järjestyksen ylläpito vaati miehistön kouluttamisen lisäksi myös miehistön kelvollista aseistamista. Aseista oli kuitenkin huutava pula Helsingissä, ja niiden hankinnassa jouduttiin turvautumaan myös punakaartin apuun. Miliisi lainasi aseita punakaartilta suuria määriä kevään 1918 aikana. Esimerkiksi helmikuun 21. päivänä Helsingin miliisipäällikkö pyysi punakaartilta lainaksi jopa 200 kivääriä tarpeineen miehistöä varten.⁹¹ Miliisilaitoksen sisällä aseita kierrätettiin miehiltä toisille. Maaliskuun alussa Nyqvist määräsi, että laitoksen henkilökunnan jäsenten, jotka eivät välttämättä tarvitse taskuaseita jokapäiväisessä työssään, luovuttamaan ne vartiossa työskenteleville. Nyqvist kuitenkin huomautti, että toimenpide oli vain väliaikainen ja kesti siihen saakka, kunnes laitoksen käyttöön saatiin uusia aseita.⁹²

Asepula aiheutti ongelmia myös Turussa. Soikkasen mukaan helmikuussa kaupungin miliisilaitos huomautti järjestyslautakunnalle aseiden vähäisyydestä, ja siltä vaadittiin miliisien kunnollista aseistamista. Uusia aseita ei kuitenkaan miliisilaitokselle kuulunut, ja maaliskuussa jouduttiin toteamaan, että kaupungin 300 miliisimiehestä vain 100 oli aseistettu.⁹³ Aseistuksen puutteet vallankumousajan punaisen alueen suurimmissa kaupungeissa olivat merkittävät, ja keskustelu miliisien heikosta aseistamisesta oli aiheellinen. Punaisen hallituksen keinot ongelman ratkaisemiseksi olivat kuitenkin vähäiset.

Miliisi ei ollut kuitenkaan ainoa organisaatio, joka kärsi puutteellisesta aseistuksesta. Heikko aseistus oli ongelmana myös punakaartissa. Helsingissä 5 674 punakaartissa palvelevista kaartilaisista yli 500 työskenteli aseettomina helmikuussa. Aseettomia kaartilaisia työskenteli punakaartissa muutenkin, mutta osa heistä oli aseettomina pakon sanelemana. Turun tilanne oli pääkaupunkia heikompi. Turun 5 555 punakaartilaisesta jopa 4 100 työskenteli helmikuussa aseettomana. Punakaartia tutkineen Jussi T. Lappalaisen mukaan kaartissa kärsittiin asepulaa aina helmikuun lopulle saakka, jonka jälkeen tarvikkeita onnistuttiin saamaan voitokkaiden taisteluiden kautta.⁹⁴

Helsingin miliisien aseistuksen lisäksi myös heidän muu varustus aiheutti keskustelua keväällä 1918. Huolenaiheena miliisilaitoksella oli miliisien vaihteleva pukeutuminen, sillä yhtenäistä univormua ei

⁹¹ Tiedustelua punakaartin esikunnalle 21.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoi-keuksien syyttäjistön arkisto, KA. Kyseisissä asiakirjoissa on muitakin esimerkkitapauksia aseiden lainaamisesta punakaartilta.

⁹² Käsky n:o 9 Helsingin järjestyslaitokselle 6.3.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

⁹³ Soikkanen 2016, 325–326.

⁹⁴ Lappalainen 1981a, 176–177, 180.

ollut. Vaihtelevien asujen pelättiin johtavan vallan väärinkäyttöön kaupungilla. Kansanvaltuuskuntaa pyydettiin helmikuun lopulla rahoittamaan miliisimiehistön univormut, jotta väärinkäytökset estetäisiin.⁹⁵ Yhtenäisistä univormuista ei helmikuun jälkeen enää keskusteltu, joten asian ratkaisu jäi epäselväksi.

Miliisilaitos toimi järjestyksenpidon lisäksi vallankumousoikeuksien apuna ja tukena. Helmikuussa säädetyssä laissa *Väliaikainen laki vallankumousoikeuksista* mainittiin, että miliisit olivat velvoitettuja tukemaan vallankumousoikeuksia sekä tutkintavaiheessa että tuomioiden täytäntöönpanossa.⁹⁶ Helsingin miliisilaitos toimi siis tiiviissä yhteistyössä kaupungin vallankumousoikeuden kanssa toimittamalla raportteja vallankumousoikeuteen sekä huolehtimalla oikeushaasteiden toimittamisesta asianomaisille. Miliisin tehtäväkenttään kuului myös valvoa sakkorangaistusten suorittamista.⁹⁷

Miliisien työ oli vastuullista ja rasittavaa vallankumouksen kuukausina, sillä he joutuivat työskentelemään jatkuvassa levottomuuksien pelossa. Miliisit työskentelivät pitkiä päiviä, mistä miliisilaitoksen päällikkö sai huomautuksia. Miliisipäällikkö Edvard Nyqvist selvitti miliisien työaikoja maaliskuussa. Selvityksessä Nyqvist esitti, että vallankumouksen aikana miliisilaitoksella oli jouduttu joutamaan kahdeksan tunnin työvuoroista. Työvuorot saattoivat venyä hyvinkin pitkiksi, jopa 18-tuntiksi. Selvityksen mukaan asiasta olivat valittaneet yksittäiset työntekijät, mutta yleisesti miliisimiehistö oli suorittanut pitkät työvuorot valittamatta.⁹⁸

Lähdeaineistosta löytyy myös muutamia harvoja asiakirjoja, joissa Nyqvist nuhteli alaisiaan ja ohjeisti heitä miliisin työssä. Päällisin puolin miliisilaitos näyttäytyy melko puhtoiselta, mikä voi vääristää todellista kuvaa miliisilaitoksen toiminnasta. Nämä harvat huomautukset kuitenkin kuvaavat, millaisiin väärinkäytöksiin miliisit ajoittain syyllistyivät. Helmikuun lopulla miliisipäällikkö puuttui vartiopalvelusta suorittaneiden omavaltaiseen käyttäytymiseen työtehtävissä. Muutamat miliisit olivat luvatta poistuneet vartiopaikoiltaan, ja heidän vartioalueensa olivat jääneet suojatta. Tämän

⁹⁵ Tiedustelua Suomen kansanvaltuuskunnalle miehistön puvuista 28.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikos oikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

⁹⁶ Väliaikainen laki vallankumousoikeuksista, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_ainaka_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019); Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 2.2.1918.

⁹⁷ Käsky n:o 4 Helsingin järjestyslaitokselle 7.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Vallankumousoikeuden tiedonanto 8.2.1918, Eh:9 Muut saapuneet kirjeet, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 2.2.1918.

⁹⁸ Selvitys työajoista ja miehistöstä 11.3.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikos oikeuksien syyttäjistön arkisto, KA. Selvityksestä ei käy ilmi vastaanottajaa, ja se on luonnoksenomaisesti kirjoitettu käsin paperilapuille.

johdosta Nyqvist ilmoitti päiväkäskyllä, että vastaisuudessa vartiopaikalta luvatta poistuneet erotettiin kokonaan miliisin toimesta, ja he joutuivat vastaamaan teoistaan vallankumousoikeudessa.⁹⁹

Miliisin käytöksen liittyvää tapausta käsiteltiin myös Nyqvistin valtiorikosoikeudenkäynnin yhteydessä todistajan lausunnossa, jossa eräs elintarvikelautakunnan jäsen kiitteli miliisipäällikön ammatillisuutta sodan aikana. Todistuksen mukaan lautakunnan jäsen raportoi sodan aikana Nyqvistille siitä, että eräs miliisi oli osallistunut häiriköintiin elintarvikekonttorissa. Miliisipäällikkö oli luvannut todistajalle tutkia asian ja jopa erottaa kyseessä olevan miliisin, mikäli syy siihen havaittiin.¹⁰⁰ Rikkomusten laatuun nähden niistä koituva rangaistus oli hyvin radikaali. Toisaalta levottomuuksien sytymisestä kannettiin suurta huolta punaisessa pääkaupungissa, joten tämän vuoksi miliisien velvollisuuksien laiminlyönnistä seuraavasta rangaistuksesta saatettiin tehdä tarkoituksella ankara. Kovan rangaistuksen pelossa miliisit tuskin uskalsivat toimia ohjeiden vastaisesti. Lähdeaineisto ei kuitenkaan kerro, kuinka paljon miliisejä erotettiin määräysten vastustamisen johdosta, mutta erottamiset jäivät luultavasti vähäisiksi.

Miliisien oikeuksia ajoi vallankumouksen keväänä jo edellisenä vuonna perustettu Suomen Järjestysmiesten Liitto, joka osallistui aktiivisesti miliisimiehistön etujen turvaamiseen. Laaksosen mukaan yhdistystoiminta lakkautettiin kuitenkin kokonaan sodan lopulla.¹⁰¹ Suomen Järjestysmiesten Liitto toimikunta mainosti toimintaansa sanomalehdistössä ja kehotti miliisejä perustamaan paikkakunnilleen omia osastoja, mikäli he eivät olleet jo liiton jäseniä entuudestaan. Varsinkin palkkakysymyksiin liitto otti innokkaasti kantaa. Se kehotti osastojaan esittämään liitolle palkkatoivomuksiaan, jotka liitto toimitti kansanvaltuuskunnalle jatkokäsittelyä varten.¹⁰²

Emsley on todennut, että taloudellisten rasitteiden takia virkavallan ansiotulot pienentyivät kaikkialla Euroopassa ensimmäisen maailmansodan aikana.¹⁰³ Keväällä 1918 palkat eivät olleet taloudellisten olosuhteiden rajoitteiden vuoksi suuret myöskään Suomessa. Miliisien palkoista keskusteltiin moineen otteeseen myös Suomen Kansanvaltuuskunnassa. Miliisimiehistön lisääminen ei ainoastaan tuonut resursseja kaupungin järjestyksen ylläpitoon, vaan oli myös taloudellinen rasite hallitukselle. Ensimmäisen kerran miliisien palkat nousivat käsittelylistalle helmikuun 1. päivänä, jolloin kokouksessa

⁹⁹ Käsky n:o 8 Helsingin järjestyslaitokselle 23.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹⁰⁰ Nyqvistin lausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto.

¹⁰¹ Laaksonen 1998, 12, 14.

¹⁰² Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 18.3.1918.

¹⁰³ Emsley 2007, 248.

tehtiin päätös palkkojen suuruudesta. Miehistölle maksettiin 600 markkaa kuukaudessa, komisarioiden kuukausipalkka oli 650 markkaa ja miliisipäällikön vastaavasti 1200 markkaa.¹⁰⁴

Miliisien palkat palasivat keskustelun aiheeksi helmikuun 14. päivänä, kun kokouksessa luettiin Järjestysmiesten Liiton kirjelmä helmikuun alkupuolelta. Liitto anoi miliisien palkkojen korottamista. Sisäasiain osasto vastaavasti ehdotti palkkojen alentamista. Miliisien palkkakysymys oli ilmeisesti melko kiireinen, sillä kansanvaltuuskunta palasi asiaan jo seuraavana päivänä ja teki silloin päätöksensä. Palkat päätettiin jakaa alueellisesti luokkiin. Kansanvaltuuskunta hyväksyi sisäasiain osaston ehdotuksen miliisien palkkojen alentamisesta entisestään 50 markalla jokaisessa palkkaluokassa. Poikkeuksen loi Kotkan alue, jonka palkkaluokkaa korotettiin, sillä kaupungin Järjestysmiesten Liiton osasto anoi sitä hallitukselta erikseen.¹⁰⁵ Miliisien palkat jakautuivat neljään luokkaan, jotka alenevat porrastetusti. Korkeimmat luokat olivat 1A (600 markkaa/kk) ja 1B (550 markkaa/kk). Alemmat luokat olivat 2A (500 markkaa/kk) ja 2B (450 markkaa/kk). Alle on koottu miliisien alueittaiset palkkaluokat helmikuussa 1918.¹⁰⁶

1A Helsinki, Viipuri ja Talikkala

1B Tampere, Turku ja Kotka

2A Hämeenlinna, Lahti, Kuopio, Pori, Vaasa, Porvoo ja Ino

2B Tornio, Oulu, Hamina, Pietarsaari, Rauma, Terijoki ja Perkjärvi sekä Koiviston, Muolan ja Kuo-
lemanjärven nimismiespiirit

Palkkaluokat jakautuivat tuolloin alueellisesti niin, että Helsingin, Viipurin ja Talikkalan miliisit saivat korkeampaa palkkaa kuin muiden alueiden miliisit. Myös sanomalehdistössä ilmoitettiin muutoksista miliisien palkoissa.¹⁰⁷ Paikkakuntien sijoittumisesta palkkaluokkiin ei kansanvaltuuskunnan kokouspöytäkirjoissa tai sanomalehdistössä selvennetä tämän enempää. Helsinki pääkaupunkina sijoitui ymmärrettävästi korkeimpaan palkkaluokkaan, mutta se, mikä teki esimerkiksi Talikkalasta

¹⁰⁴ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 1.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁰⁵ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 14.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁰⁶ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 15.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁰⁷ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 15.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Työmies 16.2.1918.

merkittävämmän kuin Turusta tai Tampereesta jää epäselväksi. Talikkala sijaitsee Viipurin läheisyydessä, mikä on voinut vaikuttaa paikkakunnan miliisien korkeaan palkkaan.

Miliisien palkkojen lisäksi myös punakaartilaiden palkoista keskusteltiin kansanvaltuuskunnan kokouksissa. Kansanvaltuuskunta päätti helmikuun 16. päivän kokouksessaan julkaista punakaartilaiden palkkoihin liittyvän lain asetuskokoelmassa. Lain mukaan vakinaisessa palveluksessa työskennelleet punakaartilaiset ansaitsivat 450 markkaa kuukaudessa. Kaartilaiden elämäntilanteen mukaisesti oli mahdollista saada myös lisäkorvauksia esimerkiksi perheen elättämistä varten. Lisäksi punakaartilaisilla oli päivittäinen ruokailuoikeus heitä varten perustetuissa ruokaloissa. Lain määrittelemä palkka ei kuitenkaan koskenut aseettomia tai naiskaartilaisia, joiden palkkauksesta päätettiin erikseen.¹⁰⁸

Miliisien palkat nousivat Hietaniemen mukaan selkeästi punakaartin palkkoja suuremmaksi etenkin keskeisimmissä keskuksissa, jotta miliisilaitokselle onnistuttaisiin värväämään enemmän miehistöä.¹⁰⁹ Miliisien muista oikeuksista ei kokouksissa kuitenkaan käyty keskustelua. Elintarvikepulpan keskellä elintärkeät ruokailuoikeudet jäivät miliisimiehistön kohdalla käsittelemättä. Nyqvist kävi kiivasta keskustelua johtoportaan kanssa miliisimiehistön muonittamisesta ja ruokailuoikeuksista kevään aikana. Jo sodan alussa miliisipäällikkö tiedusteli punakaartin esikunnalta, että oliko miliiseillä punakaartilaiden tavoin oikeus hyödyntää vapaata ruokailuoikeutta.¹¹⁰ Punakaartilaisia varten oli perustettu nimittäin ainakin 13 ruokalaa Helsinkiin.¹¹¹ Nyqvist ilmoitti päiväkäskyllä helmikuun 16. päivänä, että muutamissa punakaartille kuuluvissa tiloissa oli tehty rajoituksia ruokailun suhteen, ja miliiseillä ei ollut enää oikeutta käydä ruokailemassa esimerkiksi Säätytalolla. Kielto johtui siitä, että ainoastaan kyseisessä rakennuksessa työskentelevillä oli oikeus hyödyntää tilan ruokailupalveluita. Sen sijaan miliisipäällikkö kehotti miliisejä asioimaan sellaisissa ruokapaikoissa, joissa ruokailu oli mahdollista.¹¹² Päiväkäskyssä ei kuitenkaan avattu tarkemmin miliiseille avoimia ruokapaikkoja.

Miliisimiehistön ruokailuoikeuksissa oli ilmeisen suuria ongelmia etenkin, kun laitos ei nähtävästi saanut hyödyntää punakaartille osoitettuja ruokailutiloja. Tilanne kärjistyi niin pitkälle, että miliisilaitos oli valmis jo itse kustantamaan henkilökuntansa muonituksen, mikäli kansanvaltuuskunta ja

¹⁰⁸ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 16.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 18.2.1918.

¹⁰⁹ Hietaniemi 1992, 53–54; Upton 1981, 177–178.

¹¹⁰ Nyqvistin tiedustelua kaartin esikunnalle 31.1.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹¹¹ Lappalainen 1981a, 191.

¹¹² Käsky n:o 7 Helsingin järjestyslaitokselle 16.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

punakaarti eivät sitä miehistölle tarjoaisi. Kansanvaltuuskunta myönsi maaliskuussa laitokselle oikeuden hankkia itse elintarvikkeita sen henkilökuntaa varten.¹¹³

Tehokkaan järjestysvaltakoneiston ylläpitäminen ja miehistöpolitiikan toteuttaminen sodan ajan Helsingissä oli miliisipäällikölle haastava tehtävä. Helsingin miliisilaitokselle myönnettiin huomattavia resursseja kevään aikana yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Pääkaupungin miliisit saivat huomattavasti parempaa palkkaa kuin monien muiden paikkakuntien miliisit, ja miehistöä vahvistettiin ja koulutettiin miliisin vaativaan työhön. Resursseista huolimatta miliisien työ sota-ajan Helsingissä oli vaativaa ja miehistöön kohdistui huomattavia paineita.

2.3 Miliisin ja punakaartin valtakamppailu pääkaupungissa

Miliisilaitos ja punakaarti joutuivat kommunikoimaan keskenään ja tekemään yhteistyötä jatkuvasti. Niiden suhde oli koko vallankumouksen ajan läheinen. Miliisi joutui usein tukeutumaan punakaartiin, mutta yhteistyötä varjosti punakaartin sekä muun hallinnon väliset konfliktit ja ristiriidat. Punakaarti jätti kansanvaltuuskunnan ja sen alaiset elimet usein huomiotta päätöksenteossaan. Se ajautui kommunikaatio-ongelmiin moneen otteeseen myös Helsingin miliisin kanssa. Punakaartin ja miliisilaitoksen toimenkuvat olivat hyvin samankaltaiset, mikä johti väistämättä organisaatioiden väliseen kilpailuun. Punakaartin omavaltaisuus ja epäselvät toimintaohjeet jouduttivat ongelmavyöhydin laajenemista.

Miliisilaitoksen päällikkö julkaisi jo tammikuun 29. päivänä tiedonannon siitä, että miliisilaitos ryhtyi huolehtimaan järjestyksenpidosta Helsingin kaupungissa kansanvaltuuskunnan sisäasiain osaston määräyksen mukaisesti, ja miliisit työskentelisivät omilla tunnuksillaan varustettuina. Miliisit kanttoivat punaista käsivarsinauhaa, jossa oli valkoisella merkitty H-kirjain. Miehistö esiintyi ainoastaan taistelutilanteessa punakaartin tunnuksella eli punaisen käsivarsinauhan kanssa.¹¹⁴ Punainen käsivarsinauha valkoisella H-kirjaimella oli toiminut miliisien tunnuksena jo edellisenä vuonna.¹¹⁵ Nyqvistin tammikuuisessa tiedonannossa tehtiin selkeä ero miliisin ja punakaartin välille sekä muistutettiin

¹¹³ Käsky n:o 10 Helsingin järjestyslaitokselle 15.3.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹¹⁴ Tiedonanto kaartiin esikunnalle 29.1.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Päiväkäsky Helsingin järjestyslaitokselle 10.4.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹¹⁵ Autio 1971, 11; Keskinen&Silvennoinen 2004, 94; Nyström 2013, 134; Wuokko 2007, 23; Wuokko 2009, 406.

kaartia järjestyksenpidon kuuluvan kaupungin siviilihallinnolle ja sen alaisuudessa toimivalle miliisilaitokselle.

Miliisilaitos otti miliisien kantamiin tunnuksiin kantaa myös myöhemmin. Laitokselta annettiin miehille käsky vaihtaa huhtikuun 10. päivänä vanhat käsivarsinauhat uudistettuihin nauhoihin. Uudistuksen myötä valkoisen H-kirjaimen kummallakin puolella lisättiin nuolenkärjet. Tunnusten uudistamisen taustalla vaikutti käskyn mukaan pyrkimys erottua punakaartin ja muiden osastojen tunnuksista, joihin entiset käsivarsinauhat sekoittuivat.¹¹⁶ Punakaartilla oli nimittäin käytössään punainen käsivarsinauha, jossa oli valkoisella merkitty kaartilaisen rykmentin, pataljoonan ja komppanian tunnukset.¹¹⁷ Organisaatioiden tunnuksista käyty keskustelu keväällä 1918 valottaa myös keskinäistä valtakamppailua pääkaupungin järjestysvallasta.

Helsingin tavoin myös Turussa kamppailtiin järjestysvallasta. Kaupungin järjestyslautakunta pohti helmikuussa järjestysvaltaelinten päällekkäisiä työtehtäviä ja erityisesti lautakunnan mahdollisuuksia toimia punakaartin varjoissa. Monet miliisit olivat jopa kevään aikana loikanneet punakaartiin. Turun seudulla oli ilmeisesti ollut häiriöitä miliisien palkanmaksussa, joten miliisit olivat varmempien tulojen toivossa liittyneet punakaartiin.¹¹⁸ Helsingissä jopa tiedusteltiin kaupungin järjestystoimikunnalta antaako se luvan miliisien liittyä punakaartin päällystöön. Osa Helsingin miliiseistä oli valmiita siirtymään punakaartin riveihin.¹¹⁹ Rintamalle lähtö ilmeisesti houkutti useita miliisejä, ja punakaartiin siirtyminen aiheutti vaihtuvuutta pääkaupungin miliisilaitoksella vallankumouksen keväänä.¹²⁰

Punakaarti puuttui järjestyksenpitoon myös kansanvaltuuskunnan kautta. Miliisilaitos sai maaliskuussa kansanvaltuuskunnalta ja punakaartilta kehotukseksi verhoillun huomautuksen kaupungin järjestyksenpitoon liittyvästä ongelmasta. Kansanvaltuuskunnan sota-asiain osaston valtuutettu ja punakaartin ylipäällikkö Haapalainen antoi maaliskuun 7. päivänä kehotuksen miliisilaitokselle. Kehotuksessa Haapalainen pyysi miliisilaitosta huomioimaan kaupungin anarkistisen ja vastavallankumouksellisen toiminnan sekä puuttumaan siihen tarvittaessa, jotta järjestys palautuisi kaupungin kaduille.¹²¹ Tämän kehotuksen voi tulkita Haapalaisen kannanotoksi kaupungin järjestyksen tilaan. Haapalainen kyseenalaisti miliisilaitoksen tehokkuuden vastavallankumouksellisen toiminnan

¹¹⁶ Päiväkäsky Helsingin järjestyslaitokselle 10.4.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹¹⁷ Päiväämätön päiväkäsky punakaartin jäsenille ja osastoille, IB 4:41b Helsingin punakaartin asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA; Työmies 26.3.1918.

¹¹⁸ Soikkanen 2016, 324; Upton 1981, 178.

¹¹⁹ Päiväämätön tiedustelu järjestystoimikunnalle, IB 4:43 Helsingin punakaartin asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

¹²⁰ Lehtonen&Hietaniemi 1983, 33.

¹²¹ Päiväkäsky Edvard Nyqvistille 7.3.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

tukahduttamisessa. Kehotuksen kautta hallitus ja punakaarti painosti miliisilaitosta keskittymään poliittisiin tapauksiin.

Poliittisten ristiriitojen selvittelyn sijaan miliisilaitos katsoi tehtäväkenttensä sijoittuvan kaupungin kaduille ja niiden turvaamiseen. Miliisien ensisijainen tehtävä oli kaupungin järjestyksen ylläpito. Miliisipäällikkö toi julistuksissaan julki miliisien velvollisuuksia.

Miehistön on toimittava niin, että yllämainitut teot ja niihin viittaavat yritykset mitä tarmokkaammin vallankumousajan kovuudella estetään, katsomatta tekoon syyllisen kansallisuutta tai säätyä. Suojata tulee sensijaan hätään ja turvattomuuden tilaan joutuneita.¹²²

Kyseinen helmikuun 16. päivän päiväkäsky viittasi öiseen rauhattomuuteen ja rikollisuuden lisääntymiseen, minkä vuoksi Nyqvist ryhtyi lisäämään yöllisiä partioita. Päiväkäskyssä korostettiin miliisien tehtävää yhteiskunnallisena suojelijana, ja sen voi nähdä jopa kannanottona punakaartin mielivaltaisuutta vastaan. Nyqvist otti käskyssään samalla kantaa miliisilaitoksen tehtäväkenttään ja pyrki mitä ilmeisemmin muovaamaan laitoksen poliittista luonnetta neutraalimmaksi.

Punakaartin ja miliisin välien selvittely ulottui myös miliisilaitoksen sisäisiin asioihin. Punakaartin päällikkökunnan kokouksessa helmikuun 10. päivänä kaarti käsitteli erillisten komissaarien sijoittamista julkisiin laitoksiin kuten sairaaloihin, vankiloihin ja miliisilaitokselle.¹²³ Miliisilaitokselle asetetun komissaarin pääasiallinen tehtävä olisi ollut vankien vahtiminen.¹²⁴ Kaartin päätös asettaa miliisilaitokselle erillinen komissaari viittasi pikemminkin heidän pyrkimyksiinsä tarkkailla laitoksen työskentelyä. Päällikkökunnan kokouksen päätös ei kuitenkaan miellyttänyt kansanvaltuuskuntaa, sillä päätöstä seurasi sisäasiain osaston tiukka vastaus. Kansanvaltuuskunta puolsi komissaarin nimitämistä sairaaloihin, mutta sen sijaan sellaisen nimittämistä miliisilaitokselle ei hyväksytty. Sisäasiain osaston silloinen valtuutettu Eero Haapalainen huomautti, että komissaarit valittiin ainoastaan laitoksiin, jotka eivät olleet työväen hallussa. Komissaarin asettaminen miliisilaitokselle osoitti lähinnä epäluottamusta työväelle uskolliselle laitokselle. Sen vuoksi hallitus ei suostunut nimittämään komissaariota miliisilaitokselle. Tämän enempää tapausta ei käsitelty kansanvaltuuskunnassa, ja ehdotus jäi toteutumatta.¹²⁵

¹²² Käsky n:o 7 Helsingin järjestyslaitokselle 16.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹²³ Pöytäkirja punakaartin päällikkökunnan ja paikallisen piiriesikunnan kokouksesta 10.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹²⁴ Rinta-Tassi 1986, 335.

¹²⁵ Tiedonanto Suomen kansanvaltuuskunnan sisäasiainosastolta 14.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 335.

Ristiriidat välittyivät myös miehistöpolitiikkaan. Punakaartin johto kritisoi miliisejä siitä, etteivät he osallistuneet aktiivisesti rintamapalvelukseen. Miliisipäällikkö päätti vastaväitteenä muodostaa erillisen miliisipataljoonan maaliskuun 13. päivänä.¹²⁶

Koska punakaartin eräiden päälliköiden taholla lietsotaan työväen yhteiselle asialle turmiollista kiihotustyötä väittämällä, että miliisiin kuuluvat eivät haluaisi astua sotilaallisiin tehtäviin taistelurintamalle, kehoitan tämän johdosta, näyttääksemme työläistovereille hyvää esimerkkiä ja osoittaaksemme tehdyt väitteet vääriksi, Helsingin miliisiin kuuluvia astumaan vapaaehtoisesti muodostettavaan miliisipataljoonaan.¹²⁷

Päätöksen toimeenpaneminen ei kestänyt kauaa, sillä jo seuraavana päivänä punakaarti julkaisi määräyksen, jossa miliisimiehistö komennettiin lähtövalmiiksi rintamalle komppanioittain ja pataljoonitain.¹²⁸ Miliisit oli tarkoitus sijoittaa 3. rykmentin I. pataljoonaan.¹²⁹ Järjestysmiesten Liiton Helsingin osasto kuitenkin tuomitsi päätöksen maaliskuun 14. päivänä. Liiton mukaan miliisimiehistö noudatti vallankumousohallinnon antamia määräyksiä. Kaupungin järjestyksen ylläpito oli miliisien rintamapalvelusta, sillä punakaarti ei ollut muutakaan ohjeistusta antanut. Tämän vuoksi liitto ihmetteli, kenen toimesta lietsontaa käytiin, yksittäisen henkilön vai punakaartin esikunnan taholta? Mikäli epäluottamus tuli esikunnalta, niin liitto puolsi jäseniensä liittymistä kaartin joukkoihin ja jättämään kaupungin järjestyksenpidon muiden tahojen huolehdittavaksi. Mutta jos näin ei ollut, niin liitto pyysi punakaartin esikunnalta toimenpiteitä tällaisten mielipiteiden tukahduttamiseksi.¹³⁰

Samaisena päivänä kansanvaltuuskunta käsitteli asiaa iltakokouksessaan. Miliisipataljoonan perustaminen sai suurta huomiota kokouksessa, sillä paikalle saapui Helsingin työväen eduskunnan toimeenpanevan komitean lähetystö vastustamaan pataljoonan perustamista. Miliisipäällikkö ilmoitti, että hän oli saanut punakaartin yleisesikunnasta määräyksen lähettää jopa 550 miliisiä rintamalle. Kansanvaltuuskunta katsoi, että punakaarti ohitti määräyksessään siviilihallinnon, eikä miehistöä voitu

¹²⁶ Tiedonanto miliisipataljoonan muodostamisesta 13.3.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 336; Upton 1981, 178.

¹²⁷ Tiedonanto miliisipataljoonan muodostamisesta 13.3.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹²⁸ Määräys Helsingin miliisilaitokselle 14.3.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Nyström 2013, 220.

¹²⁹ Järjestyslaitoksen keskusaseaman ilmoitus 14.3.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹³⁰ Helsingin Työväen Toimeenpanevalle Komitealle 14.3.1918, HC Helsingin Työväen Toimeenpaneva Komitea, 3A Suomen luokkasota 1918, Kansan Arkisto.

lähettää rintamalle ilman, että kaupungin turvallisuus vaarantuisi. Samaisessa kokouspöytäkirjassa kansanvaltuuskunta teroitti alaisilleen, että siviili- ja sota-asiat tuli pitää erillään toisistaan.¹³¹

Miliisipataljoona perustettiin vastustuksesta huolimatta sodan lopulla. Miliisipataljoonaan ilmoitettiin koko miliisilaitoksen silloinen miehistö, mitä kansanvaltuuskunta ei tietenkään suvainnut, sillä kaupunki olisi jäänyt ilman järjestyksen ylläpitäjiä. Konflikti ratkaistiin lopulta kansanvaltuuskunnan ilmoituksella, jonka mukaan pataljoonaan hyväksyttiin ainoastaan 250 miliisin vahvuinen kokoonpano. Tämän jälkeen miliisipataljoona lähetettiin rintamalle.¹³² Uptonin mukaan viimeisinä hetkinä pohdittiin naisista koostuvan miliisin perustamista kaupunkiin. Tätä ehdotusta ei kuitenkaan ikinä toteutettu.¹³³

Miliisien rintamapalveluksesta muodostui melkoinen väittely kansanvaltuuskunnan, punakaartin, miliisilaitoksen ja miliisejä tukevan Järjestysmiesten Liiton välille. Sekä miliisipäällikön määräyksestä että Järjestysmiesten Liiton ilmoituksesta huokuu tuhtuneisuus punakaartia kohtaan. Punakaartin vaatimus oli suora vastahyökkäys miliisiä vastaan, joka oli moneen otteeseen kritisoinut punakaartin toimintaa Helsingissä. Vaatimus oli kuitenkin perusteeton sen vuoksi, koska miliisi toimi paikallisena järjestyksenpidon elimenä, eikä sillä varsinaisesti ollut sotilaallisia velvoitteita punakaartin tavoin.

Miliisin ja punakaartin keskinäinen kamppailu ei jäänyt vain organisaatioiden johdon keskinäiseksi poliittiseksi nujakoimiseksi, vaan ulottui jokapäiväiseen työskentelyyn Helsingissä. Punakaartin johto sai jatkuvasti puuttua kaartin ja miliisin välisiin yhteenottoihin. Kansanvaltuuskunta, jolla ei ollut tarpeeksi voimia puuttua vahvan punakaartin tekemisiin, joutui usein välikäden ristiriitojen sovittelussa. Lähdeaineiston sirpaloituneisuus saattaa kuitenkin vääristää todellisia tapahtumia. Punakaartin väärinkäytöksistä löytyy useita esimerkkejä lähdemateriaalissa, mutta miliisin epämääräisemmästä toiminnasta vähäisesti. Monet punakaartin erheisiin liittyneet asiakirjat ovat juuri miliisilaitoksen tuottamia ja sen päällikön taholta laadittuja, joten punakaartin suorittamat vääryydet ovat voineet lähdemateriaalissa ylikorostua.

Punakaarti osallistui aktiivisesti kaupungin järjestyksen ylläpitoon, mutta monesti he aiheuttivat lähinnä sekasortoa kaupungilla. Punakaartin johto antoi helmikuussa ankaran käskyn pataljoonien ja komppanioiden päälliköille. Punakaartilaiset olivat useaan otteeseen ryhtyneet aseelliseen toimintaan

¹³¹ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 14.3.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Upton 1981, 178.

¹³² Ilmoitus järjestystoimikunnalle 22.3.1918, Da:1 Kirje- ja päätöskonseptit, Kanslian arkisto, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Hietaniemi 1992, 54; Rinta-Tassi 1986, 336–337; Upton 1981, 179. Kansanvaltuuskunnan ilmoituksesta järjestystoimikunnalle puuttuu sen laatijoiden allekirjoitukset.

¹³³ Upton 1981, 179; ks. myös Hietaniemi 1992, 54. En ole onnistunut löytämään Uptonin mainitsemaa ehdotusta miliisien korvaamisesta naisilla.

kaupungin kaduilla, vaikka sille ei ollut varsinaisesti aihetta. Yksittäiset kaartilaiset olivat käskyn mukaan esimerkiksi ampuneet Kaivopuistossa kohti ratsastavaa miliisiä ja Pasilassa omien joukkonsa autoa. Päiväkäskyssä annettiin selvä määräys: ”Että ennenkuin ryhdytään ampumaan on otettava tarkka selvä siitä ketä ammutaan, onko ystävä vai vihollinen. Tämän päiväkäskyn rikkojat tullaan saattamaan rangaistukseen.”¹³⁴ Ampumavälikohtauksen olivat todistaneet myös miliisilaitoksen toisen piirin miliisit, jotka olivat menossa tuttuun tapaan vartiopaikalleen. Punakaartilaiset olivat tulittaneet miliisejä luultavasti vahingossa.¹³⁵ Välikohtauksessa ei tullut vahinkoja miliiseille, mutta se havainnollistaa punakaartilaisten liipaisinherkkyyttä arkisissa tilanteissa.

Ammuskelusta kaupungilla muodostui keskeinen ongelma punaiselle hallitukselle. Punakaartin esikunta puuttui omavaltaiseen ammuskeluun vielä huhtikuun alkupuolellakin. Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja -lehdessä julkaistiin huhtikuun 2. päivänä määräys siitä, että tarpeeton ammuskelu oli kiellettyä, ja siihen syyllistyneet tuli pidättää. Määräyksessä erikseen ohjeistettiin asianmukaiseen aseenkäyttöön. Aseita ei saanut säilyttää ladattuina, jotta välttyttäisiin vahingonlaukauksilta. Samaisessa määräyksessä esikunta muistutti kaartilaisia kurinalaisuudesta ja, että heidän tuli noudattaa annettuja määräyksiä.¹³⁶

Punakaartin epämääräistä toimintaa pohdittiin myös miliisilaitoksella. Helmikuun 6. päivänä miliisipäällikkö Nyqvist sai Fennia-hotellin johtajalta ilmoituksen siitä, että hotellia oli ammuttu useaan otteeseen kadulta päin. Miliisipäällikkö välitti tiedon punakaartille, sillä hän ei katsonut asian kuuluvan niinkään miliisilaitokselle vaan pikemminkin kaartin esikunnalle. Tieto välitettiin aina Uudenmaan piirin yleisesikunnalle saakka.¹³⁷ Miliisilaitos ilmeisesti epäili, että punakaartilaiset olivat osallistuneet ammuskeluun. Punakaartin johto vastasi miliisipäällikön ilmoitukseen helmikuun 10. päivänä, ja se kiisti kaartin osallisuuden tapahtumiin. Kaartin johto huomautti, että ammuskelu tapahtui todistusten mukaan ”räjähtävillä kuulilla”, joita punakaartilaiset eivät käyttäneet. Sen sijaan se epäili valkoisten syyllistyneen ammuskeluun, minkä vuoksi tapaus ei vaatinut punakaartilta toimenpiteitä.¹³⁸ Asian käsittely mitä luultavammin päättyi tähän, sillä enempää keskustelua tapauksesta ei

¹³⁴ Päiväkäskey pataljoonien ja komppanioiden päälliköille 19.2.1918, IB 4:43 Helsingin punakaartin asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA; Työmies 19.2.1918. Pasilasta käytettiin nimitystä Fredriksberg.

¹³⁵ Päiväraportti Helsingin poliisilaitoksen keskusosastolta 9.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

¹³⁶ Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 2.4.1918.

¹³⁷ Tiedonanto Helsingin kaupungin poliisikamarille Fennia-hotellilta 6.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Määräys punakaartin Uudenmaan piiriesikunnalta 6.2.1918 koskien Fennia-hotellin tapausta, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹³⁸ Selostus miliisilaitoksen komisariolle 10.2.1918, IB 4:43 Helsingin punakaartin asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

löydy. Mikäli asia tosiaan jäi punakaartin vastaukseen, on punakaartilla ollut valtaa päättää koko tutkinta miliisilaitoksen mielipiteistä huolimatta.

Punakaartin ja miliisin keskinäinen kamppailu kaupungin järjestysvallasta jatkui aina Helsingin valtaukseseen saakka. Kansanvaltuuskunta perusti huhtikuun 3. päivänä Helsinkiin diktatuurihallituksen, jonka tarkoituksena oli varmistaa kaupungin puolustus ja hallinto. Kaupungin punakaartin esikunta vastasi hallituksen toiminnasta. Samalla kansanvaltuuskunta ryhtyi valmistelemaan lähtöä kaupungista.¹³⁹ Työmies-lehdessä huhtikuun 4. päivänä julkaistussa ilmoituksessa punakaarti otti vastaan johdon kaupungin asioissa. Punakaarti julisti valtansa ulottuvan sekä sota-asioihin että siviilihallintoon. Kaartin johto kielsi ilmoituksen kautta kaupungin muita laitoksia puuttumaan Helsingin järjestykseen ja puolustukseen liittyviin asioihin tai kaupungin muuhun hallintoon.¹⁴⁰ Punakaartin esikunnan johtama diktatuurihallitus syrjäytti kaupungin komendantin miliisipäällikkö Nyqvistin aseman Helsingissä. Julkisen ilmoituksen kautta punakaarti pääsi vielä kerran näpäyttämään miliisilaitosta ja kaappaamaan järjestysvallan haltuunsa.

Suomen kansanvaltuuskunnan siirryttyä Helsingistä Viipuriin huhtikuun alkupuolella jäi punakaarti johtamaan kaupungin puolustusta. Punakaarti päätti kuitenkin pian, ettei kaupungin puolustaminen ollut enää mahdollista, ja se ryhtyi siirtämään joukkojaan muualle. Kaupunki jäi lopulta miliisien vastuulle. Suomen kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja Manner pyysi huhtikuun 10. päivänä, että Nyqvist ryhtyisi johtamaan kaupungin puolustusta.¹⁴¹ Nyqvistin oikeudenkäynnin yhteydessä kerättyjen asiakirjojen joukosta löytyy Viipurista huhtikuun 10. päivänä lähetetty kansanvaltuuskunnan sähkösanoma, jossa miliisipäällikköä kehoitettiin ”diktaattorinvaltuuksilla” johtamaan Helsingin sotilas- ja siviiliasioita.¹⁴² Miliisipäällikkö ei kuitenkaan halunnut ryhtyä johtamaan kaupungin sotilaalista puolustusta siitä syystä, ettei hän katsonut olevansa sovelias tehtävään. Sen sijaan hän vakuutti, että kaupungin järjestyksestä huolehditaan mahdollisuuksien mukaan.¹⁴³ Tässä vaiheessa punaisen hallituksen ote kaupungista oli jo irronnut.

Yleisen järjestyksenpidon ohella miliisipäällikkö joutui loppujen lopuksi vastaamaan myös kaupungin turvallisuudesta, vaikka oli jo aiemmin kieltäytynyt johtamasta Helsingin puolustusta. Nyqvist kävi taistelujen aikana vilkasta keskustelua paikallisten vaikuttajien sekä punakaartin johdon kanssa.

¹³⁹ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 3.4.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Upton 1981, 378, 382.

¹⁴⁰ Työmies 4.4.1918.

¹⁴¹ Upton 1981, 385–386; Tuomisto 1998, 38.

¹⁴² Asiakirja 12A, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto.

¹⁴³ Kieltäytyminen Helsingin johtajuudesta 10.4.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Tuomisto 1998, 38.

Kokoontumisissa pohdittiin kaupungin antautumista ja sotatoimien lopettamista.¹⁴⁴ Kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja Mannerin antautumiskielto löytyy Nyqvistin oikeudenkäynnin yhteydessä kerätyistä asiakirjoista. Manner kielsi huhtikuun 11. päivänä kaikilta punakaartin elimiltä oikeudet solmia rauha, mikäli Manner itse ei antanut siihen suostumusta.¹⁴⁵ Antautumispäätös tehtiin kansanvaltuuskunnan vastustuksesta huolimatta.¹⁴⁶ Nyqvist luopui miliisilaitoksen päällikkyydestä valtauksen seurauksena ja kehotti miliisimiehistöä hajaantumaa. Miliisipäällikkö pidätettiin huhtikuun 14. päivänä, ja hänet kuljetettiin vangittuna Sörnäisten kuritushuoneelle jatkokäsittelyä odottamaan.¹⁴⁷

Punakaartin ja miliisilaitoksen välinen kilpailu pääkaupungin järjestysvallasta aiheutti punaiselle hallitukselle haasteita kevään 1918 aikana. Hallitus ei ainoastaan kamppailut vallan vakiinnuttamisen parissa, vaan myös järjestyksen ylläpitoon liittyvien ongelmien kanssa. Vielä vallankumousajan viimeisinä päivinä Helsingin miliisilaitos ja punakaarti kilpailivat keskenään valta-aseasta kaupungissa, vaikka rintamalinjat repeilivät ja pääkaupungin asema oli uhattuna. Punakaarti ja miliisilaitos pyrkivät vallankumouksen kuukausina jatkuvasti vaikuttamaan toistensa tekemisiin siinä usein kuitenkin onnistumatta. Useimmiten pyrkimykset jäivät ponnottomiksi, ja niiden ainoana seurauksena oli lähinnä järjestysvaltaelinten keskinäisten välien tulehtuminen. Punakaarti ja miliisi joutuivat työskentelemään yhdessä ja tukemaan toisiaan moneen otteeseen. Toimijoiden kiristyneet välit eivät edesauttaneet yhteistyötä, vaan ne jakoivat Helsingin järjestysvaltapolitiikan tiukemmin kahtia.

2.4 Pidätykset ja vankien kohtelu järjestysvaltapoliittisena haasteena

Punakaartin ja miliisilaitoksen välinen kilpailu kaupungin järjestysvaltapolitiikassa ei jäänyt ainoastaan miehistöpolitiikkaan tai kaupungin turvallisuuteen liittyvien mielipide-erojen tasolle, vaan ulottui samalla tavalla myös pidätyksiin ja vangittujen kohteluun. Pidätykset ja vangitsemiset aiheuttivat merkittäviä ristiriitoja punaisessa pääkaupungissa. Punainen hallitus joutui kevään aikana ratkaisemaan lukuisia vankien käsittelyyn liittyviä ongelmia.

Miliisin vastuulla oli pääsääntöisesti paikallinen järjestysvalta ja siviilirikosten tutkinta, kun taas punakaarti tutki sotarikoksia. Tämä ei kuitenkaan arkipäiväisessä kanssakäymisessä juuri toteutunut.

¹⁴⁴ Todistajalausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Lappalainen 1981b, 176; Tuomisto 1998, 38–39.

¹⁴⁵ Asiakirja 11.4.1918, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto.

¹⁴⁶ Todistajalausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Nyström 2013, 256, 262; Tuomisto 1998, 38–39.

¹⁴⁷ Tuomisto 1998, 40.

Tilanne monimutkaistui entisestään, kun punakaarti perusti oman tiedusteluosastonsa rikoksia tutki-
maan.¹⁴⁸ Tämän johdosta sekä punakaartilaiset että kaartin tiedusteluosaston edustajat saattoivat suo-
rittaa pidätyksiä, mikä heikensi miliisin päätösvaltaa pidätystilanteissa.

Havainnollisen esimerkin punakaartin ja miliisin epäselvistä toimintaohjeista pidätystilanteissa antaa
helmikuun 6. päivän raportti neljänneltä miliisipiiriltä. Toimessaan olleet miliisit olivat huomanneet
todistajien läsnä ollessa punakaartilaisten kuljettavan erästä poliisiksi tiedettyä henkilöä kohti Haka-
niemen rantaa ilmeisesti jälle. Miliisit olivat epämääräisen toiminnan vuoksi pysäyttäneet retkikun-
nan, ja he olivat vaatineet nähdä virallisen luvan pidätykselle. Punakaartilaisilla ei kuitenkaan ollut
mitään valtakirjaa mukanaan, ja syytä pidätykselle he eivät tarkkaan tieneet tai eivät ilmoittaneet
sitä ainakaan miliiseille. Lopulta sananvaihdon jälkeen miliisit saivat kaartilaiset kuljettamaan pidä-
tetyt Työväentalolle odottamaan jatkotoimenpiteitä. Miliisipäällikkö Nyqvist siirsi punakaartilaisten
sopimattoman käyttäytymisen käsittelyn paikallisen punakaartin esikunnan tutkittavaksi, sillä ky-
seessä oli kuitenkin kaartin sisäinen kurinpito-ongelma.¹⁴⁹ Miliisien raportoima tapaus havainnoi epä-
selvien pidätysohjeiden lisäksi sitä, kuinka vähäiset valtuudet miliisilaitoksella oli tutkia punakaartin
toimia. Punakaartiin liittyneet tapaukset siirrettiin mieluummin kaartin omille tutkintaelimille tutkit-
tavaksi kuin ajauduttiin välirikoon sen kanssa.

Punakaartilla ei aina ollut tarkkoja määräyksiä pidätysten suorittamiseen, ja pidätysmääräykset kul-
kivat yleensä suullisessa muodossa. Prokuraattorin virasto, jonka tehtävänä oli valvoa oikeudenmu-
kaisuuden toteutumista, sai jatkuvasti huomautuksia punakaartin epäasiallisesta käytöksestä pidätet-
tyjä kohtaan.¹⁵⁰ Epäselvät pidätysmääräykset eivät vastanneet vallankumousoikeuden oikeusperiaat-
teita. Vallankumousoikeus määräsi sen vuoksi helmikuussa järjestysvaltaelimet ilmoittamaan pidä-
tysten taustat ja niiden toimeenpanijat, joiden kautta pyrittiin läpinäkyvyyteen pidätysten suhteen.¹⁵¹
Prokuraattorin virasto tiedotti pidätysohjeista Työmies-lehdessä maaliskuun 9. päivänä. Prokuraatto-
rin virastoon oli prokuraattorin mukaan ilmoitettu eräistä sopimattomista tapauksista. Helsingin mi-
liisilaitokselle oli tuotu pidätettyjä ilman asianmukaisia syitä pidätyksille. Tämän vuoksi prokuraat-
tori Turkia painotti julkisessa ilmoituksessaan, että kun toimitettiin pidätettyjä miliisilaitokselle, oli
pidätyksen syyt esitettävä selkeästi. Samalla Turkia muistutti, että pidätyksiä sai toimittaa vain pääl-
lystöltä saatujen määräysten mukaisesti. Yksityisillä henkilöillä tai edes punakaartilaisilla ei ollut

¹⁴⁸ Rinta-Tassi 1986, 338–339; Siro 2009, 133.

¹⁴⁹ Raportti neljänneltä piiriltä 6.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien
syyttäjistön arkisto, KA.

¹⁵⁰ Rinta-Tassi 1986, 342, 349; Siro 2009, 132.

¹⁵¹ Käsky n:o 6 Helsingin järjestyslaitokselle 12.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsin-
gin poliisilaitoksen arkisto, KA.

oikeutta pidättää ihmisiä omavaltaisesti. Ainoan poikkeuksen määräykseen muodostivat lainvastaisen toiminnan takia suoritettut pidätykset.¹⁵²

Kansanvaltuuskunta joutui kamppailemaan huonolla menestyksellä omavaltaisia pidätyksiä vastaan koko kevään ajan. Pidätykset aiheuttivat harmeja etenkin miliisilaitokselle, jonka vastuulle jäi usein pidätettyjen kuulusteleminen. Kansanvaltuuskunnan keskeisiin periaatteisiin kuului, ettei ketään saanut pidättää vain heidän sosiaalisen statuksensa vuoksi, elleivät he syyllistyneet rikolliseen tai vastavallankumoukselliseen toimintaan.¹⁵³ Miliisipäällikkö Nyqvist ylläpiti hänen julistuksensa ja tiedonantojensa perusteella yhdenmukaista linjaa pidätysten oikeudenmukaisuudesta. Asianmukaisten syyden ja määräysten puuttuminen vaikeutti laitoksen mahdollisuuksia nojautua lakeihin ja asetuksiin tai oikeudenmukaisuuden periaatteeseen.

Suomen kansanvaltuuskunnan säätämä *Laki järjestyksenpidosta* käsitteli myös pidätysten suorittamista, ja siinä määriteltiin oikeaoppiset tavat tehdä pidätyksiä. Lain mukaan punakaartin oli luovutettava rikollisesta ja vastavallankumouksellisesta toiminnasta pidätetyt henkilöt miliisilaitokselle, jonka velvollisuutena oli kuulustella pidätetyt mahdollisimman pian ja vapauttaa syyttömäksi todetut kuulustelujen jälkeen. Miliisilaitos ei lain mukaan saanut vapauttaa kaartin pidättämiä henkilöitä sopimatta siitä ensin punakaartin kanssa.¹⁵⁴ Punakaarti saattoi periaatteessa kieltää miliisilaitosta vapauttamasta pidätettyjä, mikä soti taas miliisilaitoksen velvoitetta vapauttaa syyttömiksi todetut pidätetyt. Mikäli miliisilaitos vapautti kaartin pidättämiä henkilöitä ilman kaartin nimenomaista suostumusta, rikkoi laitos itse vallankumousohallituksen asettamia määräyksiä. Samalla se asetti pidätetyt mahdolliseen vaaraan. *Laki järjestyksenpidosta* oli tarpeellinen selkeyttämään valloitetujen alueiden virkavaltakoneiston toimintaa, mutta hallitus ei onnistunut luoman siitä käytännön kannalta eheää.

Järjestysvaltaelinten väliset ristiriidat eivät jääneet vain pidätysten suorittamisen tasolle, vaan myös vangittujen säilyttämiseen liittyi valtapoliittisia näkemuseroja. Miliisipäällikkö Nyqvist yhdessä kansanvaltuuskunnan kanssa puuttui helmikuun alussa epäkohtaan punakaartin toiminnassa. Toimenpiteitä vaativasta tiedonannosta käy ilmi, että aseistautuneet punakaartin joukot olivat tulossa vapauttamaan miliisilaitoksen huostassa olevia vangittuja, mihin joukoilla ei ollut minkäänlaisia valtuuksia kaartin esikunnalta.¹⁵⁵ Punakaartin paikallisen esikunnan vastausta kyseisistä toimenpiteistä ei löydy, joten tilanteen ratkaisemisesta ei ole tietoa.

¹⁵² Työmies 9.3.1918.

¹⁵³ Upton 1981, 201.

¹⁵⁴ Laki järjestyksenpidosta, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

¹⁵⁵ Nyqvistin tiedustelu paikalliselle esikunnalle 3.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Val-tiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

Vangittujen vapauttamisesta on sen sijaan olemassa miliisipäällikkö Nyqvistin antama käsky helmikuun 3. päivältä. Käskyssä painotettiin, ettei kenelläkään ollut valtuuksia vapauttaa miliisilaitoksen hallussa olevia pidätettyjä miliisipäällikköä lukuun ottamatta. Erityisissä tapauksissa myös kansanvaltuuskunnan sisäasiain osaston valtuutetulla oli siihen oikeudet, mutta näissäkin tapauksissa vapautusmääräys kulki miliisipäällikön kautta. Käsky ei kuitenkaan koskenut juopumuksesta pidätettyjä. Juopumuksesta pidätettyjen vapauttaminen oli piirien esimiesten oman harkinnan varassa.¹⁵⁶ Käsky oli laadittu samana päivänä kuin Nyqvistin ja kansanvaltuuskunnan tiedonanto punakaartin esikunnalle punakaartin omavaltaisesta toiminnasta miliisilaitoksella säilytettäviä pidätettyjä kohtaan. Tämän takia määräys liittyi luultavasti punakaartilaisien omavaltaisiin vankien vapauttamisyrittäisiin, vaikka sen sisällössä ei suoranaisesti viitattu punakaartilaisiin. Se oli laadittu lähinnä yleisesti tiedettäväksi.

Punakaartin tiedusteluosasto toimitti miliisin tavoin pidätyksiä ja järjesti kuulusteluja. Osasto sai melko kiistanalaisen maineen suorittamiensa pidätysten ja kuulustelumetodiensa vuoksi. Rinta-Tassin mukaan tiedusteluosaston pidätyksistä jopa yli puolet liittyivät vastavallankumouksellisenä koettuun toimintaan.¹⁵⁷ Vastavallankumoukselliset rikokset rinnastuvat nimenomaan poliittisiksi rikoksiksi. Poliittisiksi rikoksiksi luokitellaan sisällissodan oikeuskäytänteitä tutkineen Jukka Kekkonen mukaan valtiota vastaan tehdyt rikokset tai niiden yritykset. Kekkonen korostaa poliittisten rikosten määrittelyssään, että niiden perustana on päämääräinen vaikuttaminen valtion asioihin.¹⁵⁸ Sisällissodan aikana poliittiset pidätykset kohdistuivat pääasiassa suojeluskuntalaisiin, punaisen hallintoa vastustaviin tai jopa porvarilliseksi todetun poliisilaitoksen palvelussa olleisiin henkilöihin. Myös julkisesti valkoisen aatteen kannattajiksi tiedettyjä pidätettiin ja kuulusteltiin.¹⁵⁹ Punakaartin ja sen alaisuudessa työskennelleen tiedusteluosaston päämääränä oli vakiinnuttaa työväenvalta punaisille alueille tukahduttamalla vastustus. Vastustuksen tukahduttaminen vastavallankumouksellisten vangitsemisella liittyi olennaisesti Calvertin määritelmään onnistuneesta vallankumouksesta. Vallankumouksen onnistumisen eräs keskeinen edellytys on juuri vastustajien rankaiseminen, ja vastustuksen tukahduttaminen kytkeytyy osaksi väkivallan politiikkaa.¹⁶⁰

Porvarillisina pidettyjen poliisien tai edellisvuonna porvarillisen poliisin toimintaan osallistuneiden helsinkiläisten kuulustelut avaavat kiinnostavan ikkunan tiedusteluosaston menettelytapoihin. Maaliskuun lopulla tiedusteluosasto pidätti kaupungin entisen poliisimestarin, joka kuulustelupöytäkirjan

¹⁵⁶ Käsky n:o 3 Helsingin järjestyslaitokselle 3.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹⁵⁷ Rinta-Tassi 1986, 339, 343.

¹⁵⁸ Kekkonen 1996, 187–188.

¹⁵⁹ Paavolainen 1966, 237; Rinta-Tassi 1986, 343–345.

¹⁶⁰ Calvert 2010, 12, 29.

mukaan tunnettiin vallankumousohallituksen aktiivisena vastustajana. Tästä syystä hänet haluttiin pöytäkirjan mukaan pitää vangittuna koko vallankumouksen ajan.¹⁶¹ Käytäntö ei ollut epätavallinen keväällä 1918, sillä jo vallankumouksen alkupuolella laadittiin esitys vastavallankumouksellisten vangittuna pitämisestä. Esitykseen kuului vaatimus, että pidätetyt pidettäisiin vangittuina niin kauan kuin vallankumous kestää, ja vangitut alistettaisiin pakkotyöhön.¹⁶² Myös yksittäisiä vuoden 1917 aikana porvarilliseen poliisitoimintaan kytkeytyneitä henkilöitä pidätettiin kuulusteluja varten, joista lievemmät tapaukset päästettiin vapaaksi etenkin, mikäli henkilöiden side porvarilliseen poliisiin oli jo katkenut. Tähän kategoriaan lukeutui useita työläistaustaisia henkilöitä, jotka olivat erityisesti paremman elinkeinon toivossa osallistuneet porvarillisen poliisin toimintaan.¹⁶³

Osa pidätetyistä kuitenkin siirrettiin tiedusteluosastosta miliisipiirien asemille, joilla tutkintaa oli ilmeisesti tarkoitus jatkaa ja siirtää sen jälkeen vallankumousoikeuteen.¹⁶⁴ Miliisipäällikkö Nyqvist tuomitsi myöhemmissä lausunnoissaan monien punakaartin osastojen suorittamien pidätysten syyt ”mitättömiksi” ja ”vähäpätöisiksi”. Hänen mukaansa useiden pidätysten taustalla vaikutti kostonhaluisuus pidätettyjä kohtaan. Miliisipäällikkö sai ilmeisesti useita avunpyyntöjä tiedusteluosaston pidättämien kaupunkilaisten puolesta, ja monet pidätetyt halusivat mieluummin miliisiin tutkittaviksi kuin punakaartin kuulusteltaviksi.¹⁶⁵

Miliisipäällikkö Nyqvist muisteli myöhemmin, että yksittäiset punakaartilaiset jopa uhkasivat eräiden vankien henkeä, mikäli vangit vapautettiin miliisiin huostasta ilman kaartin nimenomaista lupaa. Kaarti pyrki Nyqvistin mukaan vaikuttamaan miliisilaitoksella olleiden vangittujen kohteluun.¹⁶⁶ Muita viitteitä punakaartin painostuksesta väkivalloin miliisilaitoksen toimintaan ei hallinnollisesti laadituista asiakirjoista löydy aiemmin mainittua tapausta lukuun ottamatta. Lähteiden vähäisyys ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö Nyqvistin lausunto pitäisi paikkaansa, mutta siitä ei voida muodostaa kovin pitkälle tehtyjä johtopäätöksiä. Miliisipäällikkö vastusti vankien mielivaltaista kohtelua lähinnä

¹⁶¹ Kuulustelupöytäkirja 29.3.1918, Ea:7 Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

¹⁶² Pöytäkirja punakaartin päällikkökunnan ja paikallisen piiriesikunnan kokouksesta 10.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 335.

¹⁶³ Kuulustelupöytäkirjat, Ea:7 Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Tutkintapöytäkirjat, Ea:5 Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA. Tapauksia löytyy useampia kyseisistä pöytäkirjoista.

¹⁶⁴ Kuulustelupöytäkirjat, Ea:7 Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Tutkintapöytäkirjat, Ea:5 Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA. Tapauksia löytyy useampia kyseisistä pöytäkirjoista.

¹⁶⁵ Nyqvistin lausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Todistajalausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Rinta-Tassi 1986, 351.

¹⁶⁶ Nyqvistin lausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto.

tiedonantojen ja vaatimuksien kautta, mutta hänen vastustuksensa ei todennäköisesti johtanut konkreettisiin toimenpiteisiin.

Myös Suomen kansanvaltuuskunta puuttui puutteisiin vankien kohtelussa. Vankien olot puhututtivat valtuutettuja kansanvaltuuskunnan kokouksissa pitkin kevättä. Kansanvaltuuskunta oli sodan alussa vastaanottanut ilmoituksia, joissa syytettiin punakaartilaisia pidätettyjen murhista. Se päätti helmikuun 2. päivänä julkaista julistuksen vankien kohtelusta. Julistuksessa osoitettiin ymmärrystä punakaartilaisia kohtaan, mutta tuomittiin murhat ehdottomasti.¹⁶⁷

Vaikka tällaisiin tekoihin onkin saattanut antaa aihetta se, että lahtarikaartilaiset ensin ovat, kuten kerrotaan, surmanneet vangiksi ottamiaan punakaartilaisia ja siten tavottomasti, kiihottaneet mieliä, ovat tällaiset teot aina leimattavat vallankumouksellisen työvän periaatteiden vastaisiksi ja vallankumousliikettä suuresti vahingoittaviksi.¹⁶⁸

Kansanvaltuuskunta painotti julistuksessa, että kaartilaisien oli erotettava sotatoimet siviilipidätyksistä. Heidän oli huomioitava vankien oikeus asialliseen oikeudenkäyntiin. Mielivaltainen vankien murhaaminen katsottiin julistuksessa ”työväentaistelulle häpeänä”. Julistuksessa viitattiin myös Pietarissa tapahtuneisiin samankaltaisiin tapauksiin, jotka paikalliset vallankumoukselliset järjestöt olivat tuominneet, ja ne olivat rankaisseet rikoksentekejiä.¹⁶⁹

Vankien turvallisuudesta keskusteltiin kansanvaltuuskunnan kokouksessa uudelleen jo seuraavan päivänä. Sisäasiain osastolta tulleen tiedon mukaan Hämeenlinnassa oli pidätetty kaksi entistä senaattoria, jotka päätettiin kuljettaa Helsinkiin. Kokouksessa pohdittiin, miten senaattorien asiassa kannattaisi edetä. Kansanvaltuuskunnan pöytäkirjan mukaan kokouksen jäsenet olivat periaatteessa senaattorien vapauttamisen puolella. Toinen senaattoreista oli kuitenkin Allan Serlachius, joka oli pöytäkirjan mukaan ollut aktiivisesti mukana vuoden 1917 Saksanniemen poliisiyksikössä, ja valtuutetut päättivät hänen oman turvallisuutensa takia vangituttaa senaattorin. Valtuutetut olivat huolissaan siitä, että Serlachius joutuisi väkivallan kohteeksi, jos hänet vapautettaisiin saman tien. Kansanvaltuuskunta määräsi, että hänet tuli aikanaan vapauttaa päiväsaikaan, jotta välttyttäisiin mielivaltaisilta iskuilta.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 2.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 339.

¹⁶⁸ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 2.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁶⁹ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 2.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁷⁰ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 3.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

Pidätettyjen vankien kohtelun lisäksi myös heidän säilyttämisestään muodostui kevään aikana ongelma punaisessa hallituksessa, sillä pidätyksiä suoritettiin tiuhaan.¹⁷¹ Kansanvaltuuskunta pohti ongelmaa useaan otteeseen kokouksissaan. Oikeusasiain valtuutettu Kiviranta ilmoitti helmikuun alussa, että sekä miliisilaitoksen asemat että kaupungit vankilat olivat täynnä pidätettyjä. Tämän vuoksi kansanvaltuuskunnan oli ryhdyttävä pohtimaan muita vaihtoehtoja vankien säilyttämiselle. Kiviranta ehdotti vaihtoehdoksi venäläisiltä pian tyhjiksi jääviä koulurakennuksia. Kansanvaltuuskunta jätti asian oikeus- ja sisäasiain osastoille ratkaistavaksi.¹⁷² Prokuraattori Turkia ehdotti hieman myöhemmin, että tuomioistuin ryhtyisi alistamaan poliittisesti vaarattomampia vankeja ehdonalaiseen vapauteen vastavallankumouksellisten vankien lisääntyessä. Kansanvaltuuskunnan kokouksessa päätettiin, että pienempiä rikollisia ryhdyttäisiin päästämään ehdonalaiseen vapauteen.¹⁷³ Paavolaisen mukaan jo muutaman päivän päästä hallituksen päätöksestä Helsingin lääninvankilasta siirtyi ehdonalaiseen vapauteen jopa 135 vankia.¹⁷⁴

Vankien säilyttämisessä havaitut ongelmat ulottuivat aina tuomioiden langettamiseen saakka. Juhani Piilonen on huomauttanut, että tuomioistuimet antoivat usein lyhyitä kuukausien mittaisia rangaistuksia, joista saattoi selvitä ainoastaan sakkorangaistuksella.¹⁷⁵ Punakaarti ei ollut kuitenkaan aina samaa mieltä kansanvaltuuskunnan kanssa pidätyksistä ja tuomioiden ankaruudesta. Kaartin mielestä vallankumousoikeuden jakamat tuomiot olivat liian lieviä ja tuomioistuin jopa lempeä rikollisia kohtaan.¹⁷⁶ Tuomioita ryhdyttiin myös lieventämään, ja Työmies-lehdessä julkaistiin maaliskuun 10. päivänä rangaistusten lieventämisestä tehty päätös. Kansanvaltuuskunnan oikeusosasto päätti laskea puolella kaikkien kuritushuonevankien tuomioita. Myös elinkautisvankien tuomiot lievennettiin, ja monet vangit päästettiin ehdonalaiseen vapauteen. Ehdonalaista vapautta valvoi paikalliset viranomaiset, mikä laajensi miliisilaitosten tehtäväkenttää entisestään.¹⁷⁷ Punaista terroria tutkinut Jaakko Paavolainen huomauttaa, ettei rangaistusten lieventäminen johtanut massiivisiin vapautuksiin. Hän pitää kansanvaltuuskunnan päätöstä lähinnä ideologisena.¹⁷⁸ Ideologisista tarkoituspäätöksistään huolimatta tuomioiden lieventäminen oli kansanvaltuuskunnalta radikaali ratkaisu ongelmallisessa tilanteessa.

¹⁷¹ Rinta-Tassi 1986, 343.

¹⁷² Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 3.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

¹⁷³ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 13.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Paavolainen 1966, 228–229.

¹⁷⁴ Paavolainen 1966, 229.

¹⁷⁵ Piilonen 1993, 553.

¹⁷⁶ Suodenjoki 2009, 261; Upton 1981, 185.

¹⁷⁷ Työmies 10.3.1918.

¹⁷⁸ Paavolainen 1966, 229.

Virkavallan väliset ristiriidat haittasivat työskentelyä vallankumouksen aikana. Ristiriitojen aiheuttajana oli usein järjestyksen ylläpidon poliittisuus ja kysymys siitä, mitä järjestyksenpidolla tavoiteltiin. Miliisilaitoksella ja punakaartilla oli hyvin erilaiset päämäärät kaupungin järjestyksen turvaamisessa. Miliisilaitoksen tehtävänä oli estää rikoksia ja varmistaa kaupunkilaisten turvallisuus, kun taas punakaarti tavoitteli poliittisen ilmapiirin rauhoittamista. Kaarti pyrki vakiinnuttamaan työväenvallan kaupunkiin tukahduttamalla vastavallankumouksellisen toiminnan. Vallan vakiinnuttaminen Helsingissä johti kuitenkin hyvin usein väkivaltaisiin välienselvittelyihin, joihin kansanvaltuuskunnalla ei ollut tarpeeksi tehokkaita välineitä puuttua. Pidätystilanteiden sekasortoisuus sekä vankien säilyttämiseen liittyvät ongelmat kertovat punaisen hallituksen voimattomuudesta ja miliisilaitoksen mahdollisuuksien rajoitteista puuttua punakaartin tekemisiin.

3 Kriisiajan lainvalvonta Helsingissä

3.1 Vallankumouksen vaikutus pääkaupungin rikollisuuteen

Poliittiset ristiriidat kuormittivat miliisilaitosta ja riitatilanteiden selvittely vaati miliisipäällikön huomiota keväällä 1918. Miliisilaitoksen olennaisin tehtäväkenttä sijoittui kuitenkin kaupunkien kaduille. Helsingin järjestyksen ylläpidon keskipisteenä oli levottomuuksien ja rikosten ehkäiseminen sekä niiden tutkiminen. Edellä olen käsitellyt järjestysvaltakoneistoa osana vallankumoushallintoa ja järjestyksen ylläpidon poliittisia haasteita keväällä 1918. Tässä luvussa syvennyn punaisessa pääkaupungissa tapahtuneisiin rikoksiin sekä siihen, miten vallankumous vaikutti paikalliseen rikollisuuteen. Punakaartin mielenkiinto painottui enemmän poliittisiin tapauksiin, joten miliisilaitoksen tutkittavaksi jäivät muut arkipäiväiset rikokset. Laitoksen arki kului kaupunkilaisten asioita hoidellessa ja siviilirikosten parissa.

Helsingin miliisilaitoksen piirit pitivät tarkkaa kirjaa asemiensa toiminnasta, ja ne raportoivat lähes päivittäin omien piiriensä käsittelemistä tapauksista. Sodan ja elintarvikepulan läsnäolo on huomattavissa lähinnä rikosten laatua tarkastellessa, sillä erityisesti elintarviketilanteeseen liittyvät tapaukset korostuvat aineistossa. Rauhattomuudesta kertovat pääasiassa riitatilanteet ja kaupungilla tapahtuneet murhat, joita tosin tutkivat myös miliisilaitoksen ulkopuoliset osastot. Nimitän miliisilaitoksen tutkimia tapauksia yleisesti rikoksiksi sen sijaan, että jaottelisin niitä tarkemmin rikoksen laadun mukaisesti rikkomuksiksi ja rikoksiksi. Rikoksina tapauksia käsitellään yleisesti myös tutkimuskirjallisuudessa, jossa syvennytään vallankumousajan tuomioistuimiin.

Rikollisuuteen suhtautuminen ja rangaistuskäytänteet muuttuivat huomattavasti 1800-luvun aikana, mikä osui yhteen poliisin modernisoitumisen kanssa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa siirryttiin monissa eurooppalaisissa valtioissa ruumiillisista rangaistuksista yleiseen vankilajärjestelmään. Samalla rikosten ja rangaistusten välinen suhde muuttui. Emsleyn mukaan ennen ensimmäisen maailmansodan syytymistä uudenlainen kriminologinen ajattelumalli nousi suosituksi Euroopassa. Rikoksenteekijä käsitettiin aikaisemmasta poiketen yksilönä, ja rangaistuksista kehitettiin yhä yksilöidympiä. Rangaistus ei ollut enää tiukasti sidottuna rikokseen, vaan rangaistuksen langettamisessa huomioitiin rikoksenteekijän taustat ja motiivit.¹⁷⁹ Suomessa vuonna 1889 säädetty rikoslaki liittyi olennaisesti uudenlaiseen kriminologiseen ajatteluun. Siro nimittää lakia ”klassiseksi rikosoikeudeksi”. Siinä oli

¹⁷⁹ Emsley 2007, 2–3, 227.

vähemmän rangaistuslajeja ja rangaistukset olivat yksilöllisiä. Hän painottaa, että klassisen rikosoikeuden keskeisenä piirteenä oli ”sovituspöytä”. Lainvastainen toiminta johti oikeutettuun rangaistukseen, missä kiinnitettiin huomiota erityisesti rikollisen mahdollisuuksiin parantaa tapansa.¹⁸⁰

Ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen vaikutti rikollisuuteen Euroopassa. Emsleyn mukaan rikollisuus laski useissa maissa sodan aikana. Rikollisuus aleni esimerkiksi Englannissa, missä rikosten vähenemiseen kiinnitettiin huomiota jo sodan alussa vuonna 1915. Englannin poliisi arveli rikollisuuden laskeneen etenkin yöllä liikkumisen rajoitteiden vuoksi, joilla tarkoitettiin katujen pimentämistä yöaikaan sekä julkisten tilojen sulkemista ennen pimeän tuloa. Poliisi katsoi, että rikollisuuden laskuun vaikutti suuresti myös sodan herättämä isänmaallisuuden tunne ja kansallinen valveutuminen.¹⁸¹ Emsleyn mukaan myös Venäjällä rikollisuus laski sodan alussa erityisesti rintamalla värväykseen ja alkoholirajoitusten vuoksi.¹⁸² Helsinkiä ensimmäisen maailmansodan aikana tutkinut Samu Nyström huomauttaa, että haasteet järjestysvallan ylläpidossa, pula-ajan aiheuttamat ongelmat ja valankumouksen seurauksena aiheutunut sekasorto kasvatti taas rikollisuutta erityisesti Venäjän suurkaupungeissa kuten Pietarissa.¹⁸³

Helsingin poliisilaitoksen arkistosta löytyy tilastollista tietoa kaupungissa tapahtuneista rikoksista ja niiden esiintymisestä. Vuoden 1918 tilastotieto kerättiin todennäköisesti vasta vuoden lopulla, joten on hyvin mahdollista, ettei kaikkea tietoa ole onnistuttu tilastoimaan sisällissodan ajalta. Rikollisuuden tilastoja tulee siis käsitellä kriittisesti, eikä niistä voida muodostaa liian suoria johtopäätöksiä. Säilyneet tilastotiedot eivät myöskään täysin sovellu rikollisuuden vuosittaiseen vertailuun, sillä tieto on kerätty piireittäin ja piirikohtaisissa tilastoissa löytyy puutteita. Vuosittaisissa tilastoissa ei välttämättä ole kirjattu tietoja kaikilta kuukausilta tai tiedot ovat muuten vajavaisia. Tämän vuoksi rikollisuutta on vaikea tutkia kokonaisvaltaisesti. Sen sijaan osa piireistä on tilastoinut hyvin tarkasti toimintaansa. Etenkin etsivältä osastolta löytyy kattavaa vuosittaista tilastotietoa asemansa toiminnasta. Vuosittaista vertailua voi tehdä etsivän osaston tilastoista, ja niiden kautta voi muodostaa päätelmiä pääkaupungin rikollisuudesta. Johtopäätösten rakentamisessa tulee kuitenkin tiedostaa tilastomateriaalin käytettävyyden haasteet.

Etsivän osaston vuosittaisissa tilastoissa vuodet 1917 ja 1918 korostuvat muihin vuosiin verrattuna korkean rikollisuuden vuoksi. Vuosina 1911–1916 rikosten määrä pysytteli alle 8 000:n. Vuoden 1917 aikana rikosten määrä kasvoi huomattavasti edellisiin vuosiin verrattuna. Tällöin etsivässä

¹⁸⁰ Siro 2009, 36.

¹⁸¹ Emsley 2007, 232–233.

¹⁸² Emsley 2007, 232.

¹⁸³ Nyström 2013, 193.

osastossa tilastoitiin yhteensä 10 446 ilmoitettua rikosta, joista 4 042 rikosta tilaston mukaan selvitettiin. Seuraavana vuonna tilastoitiin 10 230 rikosta, joista selvitettyjen rikosten määrä oli 3 588.¹⁸⁴ Maiju Wuokko tuo vuoden 1917 miliisin kohdistuvassa pro gradu -tutkielmassaan esille, että Helsingin rikollisuus laski ensimmäisen maailmansodan alussa, ja se oli vuosien ajan taloudellisista ja yhteiskunnallisista ongelmista huolimatta suhteellisen alhaista. Vuosien 1917 ja 1918 levottomuuksien seurauksena rikollisuus kasvoi, mutta vain edellisiin sotavuosiin verrattuna.¹⁸⁵ Sisällissodan jälkeisinä vuosina rikollisuus lähti taas huomattavaan laskuun, kun taas selvitettyjen rikosten määrä kasvoi. Vuosien 1919–1921 aikana yli puolet rikoksista saatiin tilastojen mukaan selvitettyä.¹⁸⁶ Helsingin poliisilaitoksen etsivä osasto tilastoi rikollisuutta myös tarkemmin kuukausittain vuoden 1918 ajalta. Alle on koottu tilastotietoa ilmoitetuista ja selvitettyistä rikoksista vuodelta 1918.

Taulukko 2: Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston toiminta vuonna 1918¹⁸⁷

Kuukausi	Ilmoitettuja rikoksia	Selvitettyjä rikoksia	Vangittuja henkilöitä
Tammikuu	769	153	87
Helmikuu	468	168	26
Maaliskuu	-	-	-
Huhtikuu	479	89	15
Toukokuu	1 021	391	142
Kesäkuu	1 036	393	148
Heinäkuu	980	314	119
Elokuu	1 108	422	116
Syyskuu	1 006	339	123
Lokakuu	1 090	409	102
Marraskuu	1 098	326	103
Joulukuu	1 175	584	101
Yhteensä	10 230	3 588	1 082

Lähde: Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston toiminta vuonna 1918, Hf:4 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹⁸⁴ Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston toiminta 1911–1921, Hf:3 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA. Etsivän osaston tilastossa esiintyvät rikollisuusluvut jakautuvat 10 vuoden jaksolle, vuosille 1911–1921.

¹⁸⁵ Wuokko 2007, 25–26; ks. myös Wuokko 2009, 408. Wuokko tuo tutkielmassaan esille, että poliisilaitoksen tilastotietoihin ei ole välttämättä onnistuttu kirjaamaan kaikkia kaupungissa tapahtuneita rikoksia vuodelta 1917. Hän kuitenkin painottaa, ettei niitä välttämättä onnistuttu kirjaamaan täydellisesti muinakaan vuosina.

¹⁸⁶ Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston toiminta vuosina 1911–1921, Hf:3, Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

¹⁸⁷ Alkuperäisessä asiakirjassa rikokset jaetaan ilmoitettuihin ja ilmisaatuihin, mutta käsittelen ilmisaatuja selvitettyinä rikoksina.

Upton on esittänyt, ettei rikosten määrä laskenut vallankumouksen aikana, vaikka sodilla ja vallankumouksilla on tapana alentaa rikollisuutta.¹⁸⁸ Etsivän osaston tilasto osoittaa kuitenkin päinvastaista. Tilaston mukaan sisällissodan jälkeisinä kuukausina rikollisuus oli korkeampaa kuin sodan aikana. Sodan aikana etsivän osastoon ilmoitettujen rikosten määrä pysytteli reilussa 400:ssa, kun taas sodan päätyttyä määrä kasvoi yli 1000 rikokseen. Myös vangitsemisia suoritettiin sodan jälkeen enemmän. Tilaston käytettävyyttä rajoittaa toisaalta se, että siitä puuttuu kokonaan maaliskuun aikana tapahtuneet rikokset. Lukujen paikkaansa pitävyyttä on vaikea tutkia, joten tilaston pohjalta ei voida suoraan päätellä, että rikollisuus todella aleni sodan aikana. Soikkanen taas huomauttaa, että punakaartin ilmoitusten mukaan Turun rikollisuus aleni sodan aikana. Hän kuitenkin suhtautuu lähteisiin varauksella, mutta pitää mahdollisena, että vallankumouksen aikaisten oikeudellisten käytänteiden arvaamattomuus johti erityiseen varovaisuuteen kaupungissa.¹⁸⁹ Näin on todennäköisesti tapahtunut myös Helsingissä.

Maaliskuun 1918 määrien puuttuminen tilastosta vääristää koko vuoden ajalta tilastoidut rikokset. Osaston muissa tilastoissa on käytetty yllä esitetystä taulukossa ilmoitettua rikosten kokonaismäärää 10 230 osoittamaan koko vuoden 1918 rikollisuutta. Todellisuudessa vuoden 1918 rikosten määrä oli suurempi kuin tilastot esittävät. On siis mahdollista, että vuoden 1918 rikosten määrä lähenteli enemmän edelliseltä vuodelta tilastoituja määriä. Vallankumouksen aikana rikollisuus on saattanut hetkellisesti laskea, mutta vuoden 1918 korkeaan rikollisuuteen se ei ole juuri vaikuttanut.

Etsivä osasto kirjasi raportteihinsa myös tietoja rikollisuuden luonteesta rikostapausten määrän lisäksi. Rikoslajit kertovat rikollisuudesta jopa määriä enemmän. Rikoslajitilastoja on säilynyt useilta vuosilta 1900-luvun alkupuolelta, joista on koottua alle tietoja vuosilta 1918 ja 1919. Vuoden 1918 rikosten määrä oli huomattavampi kuin seuraavana vuonna, joten tilastosta voidaan tehdä vertailua levottomien aikojen vaikutuksesta pääkaupungin tyypillisiin rikoksiin.

Taulukko 3: Etsivän osaston rikoslajien tilasto vuosilta 1918 ja 1919¹⁹⁰

Rikosten laatu	Vuonna 1918		Vuonna 1919	
	Ilmoittuja	Selvitettyjä	Ilmoitettuja	Selvitettyjä
Murhia ja tappoja	81	52	18	19

¹⁸⁸ Upton 1981, 178.

¹⁸⁹ Soikkanen 2016, 326.

¹⁹⁰ Alkuperäisessä asiakirjassa rikokset jaetaan ilmoitettuihin ja ilmisaatuihin, mutta käsittelen ilmisaatuja selvitettyinä rikoksina. Vuoden 1919 selvitettyjen rikosten yhteismäärässä on tapahtunut laskuvirhe. Alkuperäisessä tilastossa rikosten yhteismäärä oli 4 653, mutta yhteenlaskettu määrä on todellisuudessa 4 643.

Lapsen murhia, sikiöiden salaamisia ja heitteillepanoja	14	-	26	17
Törkeitä pahoinpitelyjä	19	16	39	33
Murhapolttoja	1	-	2	1
Ryöstöjä ja kiristyksiä	218	87	61	42
Törkeitä varkauksia	3 431	658	2 986	1 009
Varkauksia	4 233	1 450	3 933	1 972
Näpistyksiä	313	144	50	53
Petoksia ja väärennöksiä	677	342	627	542
Kavalluksia	409	226	422	340
Törkeitä siveellisyyserikoksia	2	1	6	3
Omaisuu den vahingoittamisia	12	8	10	6
Sekalaisia rikoksia	820	604	365	606
Yhteensä	10 230	3 588	8 545	4 643

Lähde: Etsivän osaston rikoslajien tilasto vuosilta 1918 ja 1919, Hf:4 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

Etsivän osaston rikoslajien tilaston mukaan vuoden 1918 aikana ilmoitettiin osastolle yli 10 000 rikosta, joista ainoastaan 3 588 rikosta onnistuttiin selvittämään. Ilmoitettujen rikosten määrään nähden niiden selvittäminen jäi heikoksi. Tilasto ei kuitenkaan tarkenna lukujen alkuperää tai sitä, miten luvut on kerätty. Lisäksi maaliskuun 1918 määrät ovat jääneet kokonaan tilaston ulkopuolelle. Olemassa olevan tiedon kautta voidaan kuitenkin todeta, että rikosten tutkinnassa oli suuria puutteita. Tutkintaan liittyneitä haasteita voidaan ainakin osittain selittää työvoimapulalla. Sisällissodan aikana miliisien työtaakka oli todella kuormittava sekasortoisessa tilanteessa, ja miehistön mahdollisuudet perinpohjaisten tutkintojen järjestämiseen olivat lähes olemattomat. Rikosten tutkinnassa riipeys oli luultavasti keskeistä. Pidätetyt tuli nopeasti joko vapauttaa tai saattaa tuomioistuinten tuomittaviksi, jotta miliisit pääsivät seuraavan tapauksen pariin. Samalla haasteet vankien säilyttämisessä saattoivat jouduttaa tutkintaa ja mahdollisesti vaikuttaa sen laatuun. Sodan jälkeen poliisilaitosta kuormittivat taas sodan jälkiselvittelyt.

Hietaniemi huomauttaa, että uuden vuosisadan alku merkitsi rikostekniikan huimaa kehitystä. Eurooppalaiset uutuudet rantautuivat myös Suomeen. Näitä olivat esimerkiksi sormenjäljenotto ja valokuvaus.¹⁹¹ Sisällissodan kynnyksellä poliisilla oli jo kohtuulliset mahdollisuudet torjua rikollisuutta ja valvoa järjestystä maassa. Vuosien 1917 ja 1918 levottomat ajat sekä järjestysvaltakoneiston asemaan kohdistuneet paineet ratkaisevasti heikensivät järjestyksen ylläpitoa, vaikka edellytykset siihen olivatkin aiempiin vuosikymmeniin nähden parantuneet.

¹⁹¹ Hietaniemi 1992, 32.

Vuoden 1919 tilasto näyttää valoisammalta. Vuoden aikana ilmoitettiin etsivälle osastolle 8 545 rikosta, joista jopa yli puolet onnistuttiin selvittämään. Rikollisuuden laskemiseen Helsingissä saattoi olennaisesti vaikuttaa ensimmäisen maailmansodan päättyminen ja olojen rauhoittuminen. Lisäksi kaupungin poliisilaitos oli jo vakiintunut edellisten vuosien myllerrysten jäljiltä, ja miehistöön liittyvät paineet helpottuneet. Rikosten kokonaisvaltaiseen tutkintaan oli taas paremmat edellytykset kuin vuoden 1918 aikana.

Vuosien 1918 ja 1919 tilastoista voi huomata eroavaisuuksia rikosten määrän lisäksi myös siinä, millaisia rikoksia tehtiin. Erilaiset kiristykset, varkaudet ja näpistyksen korostuvat vuoden 1918 tilastoissa. Maailmansodan aiheuttama elintarvikepula vaikutti vuoden 1918 erilaisiin varkaustapauksiin ja kasvatti rikollisuustilastoja. Myös sekalaisten rikosten määrä oli vuonna 1918 korkeampi. Tilasto ei kuitenkaan avaa tarkemmin sitä, minkälaisia tapauksia kuului sekalaisiin rikoksiin.

Sen sijaan pahoinpitelyjä tutkittiin vuoden 1919 aikana edellistä vuotta enemmän. Siron mukaan pahoinpitelytapauksia tutkittiin harvoin vallankumousoikeudessa keväällä 1918.¹⁹² Tämä on voinut vaikuttaa myös miliisilaitoksen tutkimien pahoinpitelytapauksien vähäiseen määrään. Pahoinpitelyt eivät saaneet ilmeisesti suurta roolia rikostilastoissa myöskään loppuvuodesta 1918. Murhia ja tappoja tilastoitiin vuonna 1918 huomattavasti enemmän kuin seuraavan vuoden aikana. Tilastomateriaali kohdistuu nimenomaan poliisilaitokselle tehtyihin rikosilmoituksiin, eikä esimerkiksi terroritekoja ole sen vuoksi listattu mukaan. Tämän vuoksi etsivän osaston tilastoimien murhien määrä vuodelta 1918 oli todellisia lukuja pienempi.

Suomen henkirikollisuutta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tutkineen Martti Lehden mukaan henkirikollisuus kasvoi Suomessa muusta Euroopasta poiketen 1800-luvun lopulla. Henkirikosten määrä oli korkea myös 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Henkirikollisuus oli jopa kymmenenkertainen muihin Pohjoismaihin verrattuna. Uuden vuosisadan alun levottomuudet johtivat Lehden mukaan yleiseen ”väkivallan aaltoon” ja kansalaisten väkivaltaistumiseen.¹⁹³ Myös virkavaltaa kohtaan kohdistettiin väkivaltaa levottomina aikoina. Emsley huomauttaa, että maailmansota vaikutti myös virkavaltaa vastaan tehtyihin väkivaltaisiin iskuihin. Hänen mukaansa esimerkiksi Berliinissä vuoden 1914 aikana jopa 40 prosenttia kadulla tapahtuneista yhteenotoista kohdistuivat juuri poliisia vastaan.¹⁹⁴ Yhtä lailla vuoden 1917 aikana Helsingin miliisit saivat kokea niin sanallista kuin aseellista uhkaa.¹⁹⁵ Virkavaltaa vastustavat iskut muun rikollisuuden rinnalla olivat seurausta

¹⁹² Siro 2009, 245–246; ks. myös Nyström 2013, 221.

¹⁹³ Lehti 2001, 1, 316; ks. myös Paavolainen 1966, 288.

¹⁹⁴ Emsley 2007, 205.

¹⁹⁵ Wuokko 2007, 26–27; Wuokko 2009, 408–409.

epävarmuudesta ja rauhattomista ajoista. Järjestyksen ylläpidon puutteet heijastuivat kaupunkilaisten asenteisiin virkavaltaa kohtaan. Vallankumouksen ajan Helsingissä raportoitiin kuitenkin olosuhteisiin nähden vähäisesti nimenomaan miliisiä vastaan kohdistetuista iskuista. Yhteenotot, joihin miliisit puuttuivat kevään 1918 aikana, johtuivat useimmiten kaupunkilaisten keskinäisistä riidoista tai kyseessä oli työtehtävissä tapahtuneita aseellisia selkkauksia.

Helsingin rikollisuus kasvoi levottomina aikoina, kun taas olosuhteiden rauhoittuessa rikosten määrä laski. Yhteiskunnalliset myllerrykset aiheuttivat rikollisuuden aallon. Vallankumoukseen usein liitettävä väkivaltaisuus aiheutti pelkoa ja levottomuuksia kaupungissa. Sisällissodan aikainen epävarmuus ja olojen sekasortoisuus saattoi hetkellisesti johtaa rikosten vähenemiseen Helsingissä kuten Soikkanen tulkitsee Turussa tapahtuneen. Kokonaiskuvassa hetkellinen aleneminen ei kuitenkaan muuttanut levottomien aikojen aiheuttamaa piikkiä rikollisuustilastoissa. Sisäpoliittiset levottomuudet vuosien 1917 ja 1918 aikana aiheuttivat turvattomuutta kaupungissa maailmansotaa voimakkaammin, mikä johti rikollisuuden merkittävään kasvuun.

3.2 Sota-ajan rikokset miliisien arkipäivää

Haasteen Helsingin rikollisuuden tutkimukseen vallankumouksen aikana luovat sekasortoiset hallinnolliset käytänteet kuten useat eri tutkintaelimet. Virallisena tutkintaelimenä toimi miliisilaitos. Kevään 1918 miliisilaitoksen tutkimiin rikoksiin sovellettiin vuonna 1889 säädettyä rikoslakia sekä vallankumoushallituksen asetuskokoelmassa julkaisemia säädöksiä. Miliisilaitos valvoi lakien noudattamista, tutki lainvastaista toimintaa ja suoritti rikoksista esitutkinnan. Laitokselta rikosjutut siirtyivät yleisen syyttäjän kautta vallankumousoikeudelle, jonka tehtävänä oli langettaa tuomiot.¹⁹⁶ Miliisilaitoksen piirit tekivät pidätyksistään ja tutkimistaan tapauksista raportteja, joista voi tehdä päätelmiä tyypillisistä rikoksista kevään 1918 aikaisessa Helsingissä. Vallankumousajan kuukausina pienemmät rikokset korostuivat, kun taas henkirikokset jäivät raporteissa muutamiin poikkeuksiin.

Ensimmäinen maailmansota ja sen luoma elintarvikepula toi mukanaan elintarvikkeisiin kohdistuneet rikokset Suomeen. Nyströmin mukaan kesä 1914 toimi ”kenraaliharjoituksena” tulevia vuosia varten, sillä sodan puhkeaminen johti vuosia kestäneeseen kamppailuun elintarvikkeista.¹⁹⁷ Helsingissä oli voimassa tiukat määräykset elintarvikemyynnille pula-aikana, ja säännöstelyn helpottamiseksi käytössä oli korttijärjestelmä. Korttijärjestelmällä tähdättiin kansalaisten yhdenmukaiseen kohteluun.

¹⁹⁶ Siro 2009, 133–134.

¹⁹⁷ Nyström 2013, 102.

Elintarvikekauppaa varten Suomessa luotiin tarkat rajahinnat tuotteiden myymiselle, joita ylittämällä syyllistyi elintarvikerikokseen.¹⁹⁸ Vuoden 1917 lopulla Helsingin viljavarastot olivat pahasti ehtymässä, ja sisällissodan puhjetessa hankala elintarviketilanne loi painostavan ilmapiirin pääkaupunkiin. Vallankumouksen alussa kaupunkilaisia kehoitettiin tukeutumaan viljan sijasta enemmän juureksiin, ja helmikuussa vilja-annokset jouduttiin puolittamaan aiemmasta. Hetkellisen helpotuksen viljapulaan toi Venäjältä lähetetyt viljajunat.¹⁹⁹ Nyströmin mukaan niiden vaikutus elintarviketilanteeseen jäi kuitenkin vähäiseksi.²⁰⁰

Elintarvikerikokset rasittivat miliisilaitosta sekä vuoden 1917 että vuoden 1918 aikana. Vartiopiirit tutkivat vuonna 1917 niin luvatonta kauppaa kuin rajahintojen ylittämistäkin.²⁰¹ Samat ongelmat jatkuivat keväällä 1918. Elintarvikkeita myytiin elintarvikekorteista välittämättä korkeammilla hinnoilla, ja elintarvikekaupassa keinoiteltiin. Esimerkiksi kolmannessa miliisipiirissä tutkittiin maaliskuun 7. päivänä keinotteluun liittyvää tapausta, jossa elintarvikekauppias oli kerman sijasta myynyt asiakkaalle maitoa.²⁰² Salakuljetus oli keinottelun lisäksi tyypillistä. Miliisilaitos joutui myös takavarikoimaan elintarvikkeita lähes päivittäin epäilyttävän ja rikollisen toiminnan johdosta. Ajoittain miilisit takavarikoivat hyvin suuriakin erinä ruokatarvikkeita. Maaliskuun 6. päivänä keskusosasto raportoi, että päivän aikana takavarikoitiin jopa 19 laatikkoa pilaantuneita särkiä.²⁰³ Ratsuosasto ilmoitti maaliskuun 9. päivänä luvattomasta sokerin hallussapidosta. Eräs mies oli pidätetty siitä syystä, että hänen hallussaan oli jopa 50 kg sokeria.²⁰⁴

Miliisilaitoksen tutkimat tapaukset siirrettiin ajan oikeuskäytänteiden mukaisesti vallankumousoikeuden tutkittaviksi, mikäli miliisi katsoi sen tarpeelliseksi. Siro on todennut, että Helsingin vallankumousoikeudessa käsiteltiin 35 elintarvikerikoksiin liittyvää tapausta vallankumouksen keväänä, jotka kaikki liittyivät keinotteluun. Vallankumousoikeus tuomitsi sodan alussa keinottelusta korkeintaan 300 markan sakkoihin. Sakko oli melko suuri, jos sitä vertaa miliisien 600 markan suuruiseen kuukausipalkkaan Helsingissä. Elintarvikepulan pahentuessa vallankumousajan lopulla sakot kovenutuivat tuntuvasti, ja ne saattoivat nousta jopa yli 1800 markan suuruiseksi.²⁰⁵ Miliisilaitos luultavimmin vapautti suurimmassa osassa tapauksia tekijät vähäisen näytön vuoksi tai tapaukset jäivät yleisen syyttäjän pöydälle, sillä vain reilu 30 tapausta joutui lopulta vallankumousoikeuden tutkittavaksi.

¹⁹⁸ Nyström 2013, 104, 131–132; Siro 2009, 236.

¹⁹⁹ Nyström 2013, 180, 206, 245; Rinta-Tassi 1986, 379–394; Siro 2009, 236–238; Upton 1981, 170–172.

²⁰⁰ Nyström 2013, 245; ks. myös Upton 1981, 172. Uptonin mukaan elintarvikelähettykset Venäjältä olisivat ajan myötä tyrehtyneet Venäjän sisäisten ongelmien vuoksi.

²⁰¹ Wuokko 2007, 24; Wuokko 2009, 407.

²⁰² Päiväraportti kolmannelta piiriltä 7.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁰³ Päiväraportti keskusosastolta 6.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁰⁴ Päiväraportti ratsuosastolta 9.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁰⁵ Siro 2009, 237–238, 359.

Elintarviketilanteen lisäksi myös alkoholipolitiikka sai ensimmäisen maailmansodan aikana suurta huomiota Euroopassa. Alkoholien kulutus oli merkittävästi kasvanut Euroopassa 1800-luvun kuluessa. Alkoholien terveydelliset haitat olivat puhututtaneet päättäjiä ja kansalaisia jo vuosikymmeniä. Alkoholipolitiikkaa tutkineen Roderick Phillipsin mukaan ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen loi-kin otolliset olosuhteet alkoholirajoituksille. Sodan aikana huolenaiheeksi muodostui erityisesti alko-holien haitallinen vaikutus sotilaisiin, joiden edellytettiin olevan fyysisesti hyvässä kunnossa. Juopu-mus koettiin moraalien ja sivistyksen vastakohtana.²⁰⁶ Iso-Britanniassa juopumus rinnastettiin jopa sotaan. Sotaa ei voitu voittaa, mikäli alkoholin kulutusta ei saatu kuriin.²⁰⁷ Sodan pitkittyessä alkoholin valmistuksessa keskeistä raaka-ainetta viljaa tarvittiin alkoholikauppaa kipeämmin leivän leipomiseen elintarvikepuulan pahentuessa, mikä vaikutti suuresti alkoholirajoituksiin.²⁰⁸

Useissa Euroopan valtioissa kieltolait saivat kannatusta ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeisinä vuosina. Ensimmäinen maailmansota mahdollisti alkoholirajoitukset myös Venäjällä.²⁰⁹ Suomessa työväenpuolue oli jo vuosikymmeniä ottanut kantaa alkoholipolitiikkaan. Työväenpuolue otti kieltolain ohjelmaansa jo vuonna 1899.²¹⁰ Sodan alussa vuonna 1914 rajoitettiin alkoholin myyn-tä Suomen alueella. Alkoholien myynnin lisäksi myös sen anniskeluun tehtiin rajoituksia. Poikkeuk-sen loivat ensimmäisen luokan ravintolat, joilla oli oikeus tarjota alkoholijuomia ruoan yhteydessä. Lääkinnällinen käyttö jäi myös rajoitusten ulkopuolelle. Alkoholien kulutus koettiin erityisesti järjes-tyksenpidon ongelmana, ja rikoslaki määritteli julkisen juopumuksen lainvastaiseksi.²¹¹

Monimutkaisten alkoholimääräyksien takia miliisipäällikkö Nyqvist joutui vallankumouksen aikana tiedustelemaan ajankohtaisia ohjeita kansanvaltuuskunnalta. Kansanvaltuuskunnan vastauksesta käy-iltä, että alkoholin myynti ja varastointi oli laitonta. Kuitenkaan alkoholin käyttöä ei saatu täysin kuriin, sillä monilla yksityisillä tahoilla oli edelleen lupa säilyttää alkoholivarastoja.²¹² Nyqvistin tie-dustelu oli aiheellinen, sillä sota-ajan määräysten lisäksi myös vuoden 1892 paloviina-asetus laski rikokseksi alkoholin tuotannon ja myynnin ilman erillistä lupaa. Helsingin vallankumousoikeus

²⁰⁶ Phillips 2014, 177, 182, 240, 246–247.

²⁰⁷ Duncan 2013, 2.

²⁰⁸ Phillips 2014, 182, 246–247.

²⁰⁹ Nyström 2013, 47; Phillips 2014, 256; Turpeinen 1980, 4.

²¹⁰ Malinen 1982, 30.

²¹¹ Rikoslaki 39/1889, luku 43, 6§, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Lidp447522640> (viitattu 17.12.2019); Nyström 2013, 47; Siro 2009, 232–233; Turpeinen 1980, 4, 6–7, 17, 37; Wuokko 2007, 25; Wuokko 2009, 407–408.

²¹² Tiedonanto Helsingin järjestyslaitoksen päällikkö Edvard Nyqvistille 21.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

käsitteli 10 kyseistä tapausta, joiden rangaistukset liikkuivat 75–300 markan välillä. Laaja-mittaisempi toiminta saattoi viedä rikoksentehtäjän vankilaan saakka.²¹³

Miliisipiirien tutkimat alkoholiin liittyneet rikokset olivat niin vuonna 1917 kuin keväällä 1918 jopa elintarvikerikoksia tyypillisimpiä.²¹⁴ Voimassa olevista alkoholimääräyksistä päätettiin vallankumouksen ensimmäisinä päivinä tiedottaa kansalaisille. Kansanvaltuuskunnan laatiman tiedonannon mukaan alkoholin hallussapito oli kiellettyä, eikä alkoholia saanut tarjota etenkin sotilaille. Kaikki tavattava alkoholi tuli hävittää. Määräysten vastaisesta toiminnasta saattoi joutua vallankumousoikeuteen, ja juopumusrikokset kuormittivatkin vallankumousajan viranomaisia.²¹⁵ Kaikki miliisipiirien asemat joutuivat käsittelemään juopuneita kansalaisia, ja päivän aikana saatettiin pidättää useitakin alkoholia nauttineita kaupunkilaisia. Ensimmäinen miliisipiiri pidätti peräti 15 juopunutta henkilöä maaliskuun 9. päivänä.²¹⁶ Tyypillisesti juopuneet olivat lisäksi häiriköineet kaupungilla tai tilaisuuksissa, ja sen vuoksi heidät oli alistettu kumousoikeuden tuomittaviksi. Rikoslain mukainen rangaistus oli noin 100 markkaa, mutta ensikertalainen saattoi selvitä vain 50 markan sakkorangaistuksella. Sen sijaan, mikäli käytös oli toistuvaa, saattoi sakko nousta jopa 500 markkaan.²¹⁷ Siron mukaan Helsingin vallankumousoikeus käsitteli kaikkiaan 93 tapausta, jotka liittyivät juopumukseen julkisella paikalla.²¹⁸

Juopumusrikokset eivät ainoastaan koskeneet kaupungin siviiliväestöä, vaan myös useita sotilaita pidätettiin alkoholin liiallisesta kuluttamisesta. Maaliskuun 11. päivänä keskusosasto pidätti neljä juopunutta merisotilasta ja päätti eräiden sotilaiden juhlinnan Turun kasarmilla. Juhlivat merisotilaat olivat enemmän tai vähemmän kaikki juovuksissa.²¹⁹ Juopumusrikokset olivat kielloista huolimatta hyvin yleisiä myös punakaartissa, ja muutamia kaartilaisia joutui asemalle juopumuksen vuoksi kevään aikana. Yleisen käytännön mukaisesti punakaartilaiden rikkomukset tutkittiin kuitenkin kaartin tiedusteluosastossa, eikä miliisilaitoksella.²²⁰

Helsingissä pidätetyistä juopuneista pidettiin vuosittaista kirjaa poliisilaitoksella. Vuosien 1914–1921 aikana juopumuksesta pidätettyjen määrää tilastoitiin kuukausittain. Tammikuussa 1918

²¹³ Siro 2009, 234.

²¹⁴ Siro 2009, 232–233; Wuokko 2007, 25; Wuokko 2009, 408.

²¹⁵ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 30.1.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Paavolainen 1966, 285; Nyström 2013, 221; Rinta-Tassi 1986, 352; Siro 2009, 232.

²¹⁶ Päiväraportti ensimmäiseltä piiriltä 9.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²¹⁷ Rikoslaki 39/1889, Luku 43, 6§, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Lidp447522640> (viitattu 17.12.2019); Siro 2009, 232–233.

²¹⁸ Siro 2009, 359.

²¹⁹ Raportti keskusosastolta 11.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²²⁰ Päiväraportti toiselta piiriltä 16.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA; Lappalainen 1981a, 216–217.

tilastoitiin vallankumouksen ajan korkeimmat luvut. Tuolloin pidätettyjä oli jopa 410. Tammikuun jälkeen määrä laski, ja se pysytteli muina vallankumouksen kuukausina 200–300 pidätetyssä.²²¹ Juopumuksesta pidätettyjen vähäiseen määrään vallankumouksen aikana on voinut vaikuttaa sotatoimien hetkellinen rauhoittuminen ja punaisen hallinnon vakiintuminen kaupungissa. Toisaalta keväällä 1918 Suomen elintarviketilanne oli olennaisesti heikentynyt, ja viljavarastot olivat vähäiset. Viljan vähäisyys haittasi alkoholin valmistusta, minkä vuoksi useiden alkoholipitoisten juomien saatavuus heikentyi. On siis mahdollista, että juopumuksesta pidätettyjen määrä pysytteli alhaisena juuri saatavuusongelmien takia. Eräänä selityksenä on toki saattanut olla se, ettei kaikkia pidätyksiä kirjattu. Näin on kuitenkin saattanut käydä muinakin vuosina.

Tilastoissa korostuu etenkin vuosi 1914, jolloin juopumuksesta pidätettyjen määrä kohosi yli 1 000 ja pysytteli siinä jopa seitsemän kuukauden ajan. Myös vuosina 1920–1921 määrät olivat edellisiin vuosiin nähden korkeammat. Vuonna 1920 pidätettyjen määrä pysytteli koko vuoden ajan yli 700:ssa, kun taas seuraavana vuonna reilussa 800:ssa. Joinain kuukausina määrät nousivat jopa yli 1 000 pidätettyyn. Vuoden 1921 lokakuussa juopumuksesta pidätettyjä oli peräti 1 480.²²²

Juopuneiden asukkaiden lisäksi miliisit ottivat huostaansa kaupungilla luvattomasti norkoilevia tai kaupungille eksyneitä kaupunkilaisia, jotka yleensä siirrettiin siveyososaston huostaan. Lievemmissä tapauksissa heidät saatettiin takaisin kotiin.²²³ Siveyososasto huolehti laajasti siveellisyyteen liittyvistä tapauksista. Vallankumousoikeuteen edenneet siveellisyyserikokset käsitelivät erityisesti rikoslaissa ”luvattomasta sekaannuksesta ja muusta hauraudesta” määriteltyjä tekoja.²²⁴ Helsingin järjestyslautakunnan mukaan siveellisyyserikosten selvittäminen vallankumousoikeudessa oli kuitenkin hidasta, ja tämän vuoksi se anoikin helmikuussa Uudenmaan lääninvaltuuskunnalta oikeuksia itse tuomita siveellisyyserikoksiin syyllistyneitä.²²⁵ Siveellisyyserikokset eivät nimittäin Siron mukaan yleensä edenneet vallankumousoikeuteen asti, sillä pelkona oli, että tapauksia jouduttaisiin käsittelemään uudemmankin kerran.²²⁶ Ilmeisesti siveellisyyserikokset jäivät lähinnä siveyososaston hoidattaviksi.

²²¹ Juopumuksesta pidätettyjen henkilöiden lukumäärä kaupungissa vuosina 1914–1921, Hf:3 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

²²² Juopumuksesta pidätettyjen henkilöiden lukumäärä kaupungissa vuosina 1914–1921, Hf:3 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

²²³ Päiväraportit, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA. Tapauksia löytyy aineistosta useampia.

²²⁴ Rikoslaki 39/1889, luku 20, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Lidp447482832> (viitattu 17.12.2019); Siro 2009, 246.

²²⁵ Anomus lääninvaltuuskunnalle 12.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoi-
keuksien syyttäjistön arkisto, KA.

²²⁶ Siro 2009, 246.

Siveellisyysrikoksista erityisesti ”joutilaisuuteen” liittyviä tapauksia esiintyy paljon miliisipiirien raporteissa.²²⁷ ”Joutilaisuudesta” eli irtolaisuudesta oli säädetty erillisiä asetuksia 1800-luvulla. Sisällissodan aikana voimassa ollut vuoden 1883 irtolaisasetus määritteli irtolaiseksi työkykyisen työttömänä ja ilman muuta elatusta kuljeksivan henkilön. Irtolaisena pidetyn henkilön elämäntapoihin kuului lain mukaan usein myös säädyttömyys ja siveettömyys.²²⁸ Irtolaisasetuksen kautta virkavalta sai laajat oikeudet puuttua kaupunkilaisten siveelliseen valvontaan. Jari Määttä on nuorten rikollisuuteen syventyvässä pro gradu -tutkielmassaan todennut, että 1900-luvun alun irtolaistapausten eritteleminen on haastavaa, sillä etenkin naisten kohdalla irtolaisuus rinnastettiin usein prostituutioksi. Hänen mukaansa irtolaisasetuksen nojalla puututtiin väljästi lähes kaikkeen säädyttömyyteen.²²⁹

Irtolaisuutta tilastoitiin lähes vuosittain Helsingin poliisilaitoksella. Vuoden 1918 aikana irtolaisuuteen liittyviä tapauksia käsiteltiin laitoksella 9 710, joista 543 oli 15-vuotiaita tai nuorempia. Pidätettyjen määrä vuonna 1918 ei olennaisesti korostunut kymmenen vuoden ajanjaksolla vuosien 1911–1921 aikana, vaikka oli edellistä ja seuraavaa vuotta korkeampi. Sen sijaan alle 15-vuotiaita irtolaisia oli vuonna 1918 huomattavasti muita vuosia enemmän.²³⁰ Määttä esittää, että nuorten pidätettyjen määrä kasvoi melko tasaisesti 1900-luvun alusta lähtien, mihin on mahdollisesti vaikuttanut aiempaa valppaampi nuorison valvonta ja poliisin resurssien paraneminen. Määttä huomauttaa, että sisällissodalla oli vaikutusta nuorten irtolaisten suureen määrään, mutta hän ei avaa tarkemmin sen syitä.²³¹ Määrän kasvuun ovat voineet vaikuttaa pula-ajan tuottamat ongelmat ja vanhempien poissaolo kotoa sodan vuoksi. Sodan jälkeen jälkiselvittelyt ja vangitsemiset ovat saattaneet nostaa nuorten irtolaisten määrää vuoden 1918 aikana.

Miliisilaitoksen resursseja kuluttivat myös ulkonaliikkumiskiellon valvominen ja siihen liittyneiden tapausten tutkinta. Kaupunkiin asetettiin jo vallankumouksen alussa ulkonaliikkumiskielto kello 21 jälkeen. Kiellon seurannasta vastasi pääasiassa miliisi, mutta myös punakaarti otti osaa valvontatehtäviin.²³² Sanomalehdistössä julkaistiin ulkonaliikkumiskieltoa koskevia määräyksiä koko kevään ajan. Miliisipäällikkö Nyqvist painotti Työmies-lehdessä helmikuun 8. päivänä, että ryhmissä

²²⁷ Päiväraportit, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²²⁸ Ståhlberg 1893, 50, 116–117; Hirvonen 2013, 23; Määttä 2005, 45, 62, 87–88. Vuoden 1883 irtolaisuuteen liittyvät asetukset olivat nimeltään ”Armollinen Asetus irtolaisista ja niiden kanssa menettelemisestä” ja ”Armollinen Julistus erinäisistä vaarinotoista irtolaisten kanssa menettelemisessä”.

²²⁹ Määttä 2005, 88.

²³⁰ Irtolaisuus Helsingissä vuosina 1911–1921, Hf:3 Vuosikertomusaineisto, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA.

²³¹ Määttä 2005, 61–62. Määttä huomauttaa, että nuoriin kohdistuneista irtolaistilastoista puuttuu kokonaan huhtikuun 1918 luvut, joten todellisuudessa koko vuoden määrät ovat olleet ilmoitettuja korkeammat.

²³² Käsky n:o 5 Helsingin järjestyslaitokselle 8.2.1918, Ak:35 Päiväkäskyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 340; Nyström 2013, 217, 220.

norkoilu kaduilla ja tarpeeton liikkuminen yöaikaan oli ehdottomasti kiellettyä.²³³ Aluksi määräystä lievennettiin luvallisten tilaisuuksien vuoksi, joista sai kulkea kotiin ilman erillistä todistusta.²³⁴ Muutaman päivän päästä miliisipäällikkö julkaisi uuden tiedonannon lehdistössä, jossa kiellettiin kaikki vapaa-ajan tapahtumat kello 21 jälkeen.²³⁵ Punakaarti kielsi iltamien järjestämisen kokonaan maaliskuussa.²³⁶ Liikkumiskieltoa muovattiin vielä myöhemmin, jolloin kiellon alkamisajankohtaa aikaisutettiin, ja liikkuminen kaupungilla kiellettiin iltakahdeksasta aamukuuteen. Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja-lehden mukaan liikkumiskiellon alkamisen ja päättymisen merkiksi kaupungilla soitettiin torvea, ja kaikki sen jälkeen ilman lupaa liikkuneet pidätettiin.²³⁷

Sodan alkupäivinä ulkonaliikkumiskiellon epäkohdat alkoivat näyttäytyä. Punakaartilaiset ja miliisit pysäyttivät kaduilla henkilöitä, joilla oli oikeus kulkea pimeän jälkeen työasioissaan.²³⁸ Tämän takia hallitus päätti kehittää lupajärjestelmän epäkohdan ratkaisemiseksi, ja kaikki ilman lupaa yöaikaan kulkeneet oli pidätettävä.²³⁹ Lupia jaettiin vain työmatkoja varten tai työväenasioissa kulkeville.²⁴⁰ Miliisilaitoksen piirit raportoivat ulkonaliikkumiskieltoa tottelemattomista kaupunkilaisista useasti. Miliisipiirien asemille kerääntyi pitkin kevättä kieltoa uhmanneita pidätettyjä, jotka pääasiallisesti varoituksen jälkeen päästettiin vapaaksi.²⁴¹

Näiden miliisilaitosta suuresti kuormittaneiden arkipäiväisten rikosten lisäksi laitos joutui tutkimaan välillä hyvin hämäräperäisiä rikoksia. Miliisit hajottivat erään helsinkiläisen anarkistisen klubin maaliskuussa, mikä sai suurta mediahuomiota osakseen. Miliisilaitoksen tietoon oli tullut lain vastaista toimintaa harjoittava klubi jo aiemmin, mutta miliisit hajottivat sen vasta maaliskuun 7. päivänä. Operaatio kuitenkin epäonnistui, sillä kun miliisit saapuivat kohteeseen, oli suurin osa klubin jäsenistä ehtinyt jo paeta. Miliisit saivat silti pidätettyä muutaman syyllisen sekä takavarikoitua aseita ja muuta irtaimistoa.²⁴²

Anarkistisen klubin hajottaminen oli ollut puheenaiheena jo jonkin aikaan miliisipäällikön ja punakaartin välillä. Nyqvist nimittäin tiedusteli jo helmikuun lopulla kaartin yleisesikunnalta toimenpiteitä venäläisten ylläpitämää klubia varten, jolla tiettävästi oli hallussaan valtion omaisuutta. Heidän

²³³ Työmies 8.2.1918.

²³⁴ Käsky n:o 5 Helsingin järjestyslaitokselle 8.2.1918, Ak:35 Päiväkäskeyjen merkintäkirja, Kanslian I arkisto, Helsingin poliisilaitoksen arkisto, KA; Työmies 8.2.1918.

²³⁵ Työmies 10.2.1918.

²³⁶ Työmies 12.3.1918; Nyström 2013, 220.

²³⁷ Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 28.3.1918.

²³⁸ Tiedonanto lupatodistuksista 30.1.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

²³⁹ Päiväkäskey pataljoonien päälliköille 17.2.1918, IB 4:43 Helsingin punakaartin asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁴⁰ Työmies 10.2.1918; Työmies 5.4.1918.

²⁴¹ Päiväraportit, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁴² Työmies 8.3.1918.

toimintansa oli muutenkin täysin lain vastaista.²⁴³ Miliisipäällikkö Nyqvist muisteli myöhemmin tapausta hänen oikeudenkäyntinsä yhteydessä. Nyqvist kertoi, että oli päättynyt hajottamaan anarkistisen klubin ilman kansanvaltuuskunnan sisäasiain osaston valtuutetun suostumusta toimenpiteeseen. Nyqvist määräsi oman lausuntonsa mukaan klubin anastaman omaisuuden palautettavaksi takaisin omistajilleen ja ampuma-aseet kokonaan tuhottaviksi.²⁴⁴

Saksalaisten ryhdyttyä valtaamaan pääkaupunkia huhtikuun alkupuolella yritti miliisipäällikkö vielä ylläpitää järjestystä kaupungilla. Sanomalehdistössä julkaistiin huhtikuun 10. päivänä kehoitus kaupunkilaisille, jossa pyydettiin heitä pysymään rauhallisina. Samalla teroitettiin, että miliisi vastasi edelleen kaupungin järjestyksenpidosta.²⁴⁵ Miliisipäällikkö Nyqvistin valtiorikosoikeudenkäynnin yhteydessä eräs todistaja kiitteli hänen toimintaansa valtauksen aikana. Todistajan mukaan kaupungin kaduille kiinnitettiin ilmoituksia, joissa kaupunkilaisia kehoitettiin rauhallisuuteen ja varoitettiin ankarista rangaistuksista. Todistajan mukaan kaupunki säästyi suuremmalta epäjärjestykseltä valtauksen aikana.²⁴⁶ Helsingin valtauksen ajalta on säilynyt raportteja neljänneltä miliisipiiriltä. Taistelut eivät korostu piirin raporteissa, ja miliisit työskentelivät samanlaisten tapausten parissa kuin edellisinäkin kuukausina.²⁴⁷

Miliisipäällikkö antoi huhtikuun 10. päivänä julistuksen kaupungin järjestyksen ylläpidosta. Julistuksen mukaan miliisit huolehtivat järjestyksenpidosta entistä tiukemmin, ja miliisipäällikkö kehotti kaupunkilaisia luottamaan miliisimiehistöön. Miliisipäällikkö pyysi, että kaikenlaiset huhut vankiloitten räjäyttämistä tai muista häiriöistä sivuutettaisiin. Tiedonannossa ilmoitettiin kaupunkilaisille, että rikollisuutta ei edelleenkään hyväksytty kaupungilla vaikeista olosuhteista huolimatta. Tiedonanto koski yhtä lailla punakaartilaisia kuin muitakin kaupunkilaisia. Samaisessa tiedonannossa Nyqvist antoi miliiseille oikeuden jopa ampua rikolliset paikan päällä, mikäli se oli tarpeellista.²⁴⁸

Järjestyksen ylläpidon haasteet sotatantereena olevassa pääkaupungissa huokuvat Nyqvistin tiedonannosta. Koko vallankumouksen ajan miliisipäällikkö ajoi käskyillään ja julistuksillaan oikeudenmukaista järjestysvaltapolitiikkaa, jossa kaikilla tuli olla mahdollisuus oikeudenkäyntiin.

²⁴³ Tiedustelua Kaartin yleisesikunnalta 27.2.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

²⁴⁴ Nyqvistin lausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto; Tuomisto 1998, 37–38.

²⁴⁵ Työmies 10.4.1918.

²⁴⁶ Todistajalausunto, Edvard Nyqvistin valtiorikosylioikeuden akti 16412, Valtiorikosylioikeuden aktit, Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto, KA digitaaliarkisto.

²⁴⁷ Päiväraportti neljänneltä piiriltä 10.4.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA; Päiväraportti neljänneltä piiriltä 11.4.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁴⁸ Ilmoitus yleisölle 10.4.1918, Ca:11 Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

Miliisilaitos oli koko kevään ajan taistellut punakaartin harjoittamaa mielivaltaista ammuskelua vastaan. Miliiseille myönnetty lupa ampua rikolliset tarvittaessa rikospaikalla soti miliisipäällikön aiempien kannanottojen kanssa. Lähdemateriaali ei kuitenkaan enempää avaa määräyksen seurauksia, joten määräyksen vaikutuksista kaupungin järjestyksenpitoon tai rikollisuuteen ei voi muodostaa kovin pitkälle johdettuja päätelmiä.

Poliittiset ristiriidat ja väkivaltaisuuDET jättivät varjoon jokapäiväisen järjestyksen ylläpidon ja miliisilaitoksen arjen Helsingissä. Emsleyn mukaan neutraaliuden kautta poliisi pystyi paremmin kehittämään suhdetta järjestyksen ylläpitäjien ja eri yhteisöjen välille.²⁴⁹ Päivittäinen järjestyksenpito kaduilla ja kommunikointi kaupunkilaisten kanssa mahdollisti kaupunkilaisten ja miliisin keskinäisen yhteisymmärryksen. Miliisilaitoksen arkea rytmittivät vallankumousajan Helsingissä arkipäiväiset rikokset kuten elintarvike-, alkoholi- ja siveellisyysrikokset. Samojen rikosten parissa miliisit olivat työskennelleet jo edellisenä vuonna. Vallankumousajan vähäisempien rikosten kirjo oli todellisuudessa lähes samanlainen kuin vuonna 1917. Helsinki ei järjestysvaltapoliittisista ongelmista huolimatta ajautunut täydelliseen sekasortoon vallankumouksen kuukausina, vaan miliisit pyrkivät huolehtimaan kaupungin järjestyksenpidosta yhtä tarmokkaasti kuin siitä oli huolehdittu aiempinakin vuosina.

3.3 Väkivaltarikokset järjestyksenpidon rasitteena

Pienempien rikosten rinnalla miliisilaitos kamppaili myös väkivaltaisuuksia ja murhia vastaan. Väkivaltarikosten tutkiminen jäi kuitenkin vajavaiseksi keväällä 1918, ja epäselvät rikosten olosuhteet mahdollistivat niiden hautautumisen osaksi yleistä terroria. Niiden tutkiminen on tämän vuoksi haastavaa, sillä ne jäävät marginaaliin lähdemateriaalissa. Punaisen hallituksen keinot puuttua terroritekoihin olivat heikot, vaikka se pyrki julistuksilla ja määräyksillä lopettamaan ne. Miliisilaitoksella ei taas ollut tarpeeksi resursseja väkivaltarikosten kokonaisvaltaiseen tutkimiseen.

Helsingin miliisilaitoksella tutkittiin väkivaltarikoksia muutamaan otteeseen. Miliisipäällikkö Nyqvistiä tutkineen Tero Tuomiston mukaan miliisilaitos kamppaili erityisesti venäläisten sotilaiden kanssa keväällä 1918.²⁵⁰ Miliisipiirit joutuivat selvittämään useitakin tapauksia, joissa osallisena olivat sotilaat. Pääasiassa väkivaltarikokset liittyivät kahakoihin sekä yhteenottoihin kaduilla ja ilta-issa. Miliisilaitoksen keskusosasto raportoi maaliskuun 5. päivänä häiriöstä eräissä juhlissa, joihin

²⁴⁹ Emsley 2007, 204.

²⁵⁰ Tuomisto 1998, 37–38.

pyrki väkivalloin sisään sotilaita. Miliisit kutsuttiin paikalle rauhoittamaan tilanne, mutta sotilaat eivät miliisien määräyksiä kuunnelleet, vaan pyrkivät pian uudelleen mukaan. Tapaus ratkaistiin sillä, että miliisit keskeyttivät iltamat kokonaan.²⁵¹ Keskusosasto raportoi toisesta samanlaisesta tapauksesta muutamaa päivää myöhemmin, kun jopa 300 matruusia tunkeutui eräisiin iltamiin, jotka nekin miliisi joutui lopettamaan.²⁵²

Miliisit joutuivat joissain tapauksissa myös itse tulilinjalle puuttuessaan häiriöihin. Keskusosasto raportoi maaliskuun 9. päivänä välikohtauksesta Heimolan talossa, jossa sotilaat olivat aseiden kanssa rettelöimässä. Välikohtauksen tuloksena yksi miliisi sekä yksi merisotilas menehtyi ja muutama läsnäolija haavoittui.²⁵³ Punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoissa käsitellään erästä tapausta, jossa muutama miliisi oli puuttunut kahakointiin kadulla. Tilanne eskaloitui miliisien ja sotilaiden väliseksi aseelliseksi yhteenotoksi. Miliisien avuksi kahakan tukahduttamiseksi saapui paikalle myös punakaartilaisia. Sotilaat pidätettiin ja kuljetettiin miliisilaitokselle, josta he kuitenkin pian vapautuivat.²⁵⁴ Siro on huomauttanut, että vallankumousoikeudessa pahoinpitelyjuttuja ei juuri käsitelty. Hänen mukaansa pahoinpitelyt koettiin yleensä vähäisiksi rikoksiksi monien muiden rikosten joukossa, joten oikeus ei nähnyt tarpeellisena puuttua niihin.²⁵⁵

Rinta-Tassi on todennut, että kansanvaltuuskunnan riesaksi muodostui kaupungissa harjoitettu väkivaltaisuus.²⁵⁶ Väkivaltaisuuksiin liittyivät myös Helsingissä vallankumouksen kuukausina suoritettut henkirikokset, jotka muodostuivat ongelmalliseksi myös miliisilaitokselle. Paavolainen huomauttaa, että erityisesti punakaartilaisten suorittamat murhat liittyivät yleensä vastavallankumouksellisen toiminnan tyrehdyttämiseen, ja murhatut leimattiin yleisesti vihollisiksi.²⁵⁷ Iso osa suoritetuista henkirikoksista jäi selvittämättä, mutta muutamista tapauksista löytyy mainintoja sekä miliisilaitoksen että kansanvaltuuskunnan ja punakaartin tuottamista aineistoista. Etenkin punakaartilaisten osallisuus murhiin vaikeutti tutkintaa. Kyseessä oli nimittäin vallankumousoikeuden keskeisin toimielin, jonka tekemisiin hallituksen ja miliisilaitoksen oli vaikea puuttua.

Paavolainen on poliittisia väkivaltaisuuksia tutkiessaan huomannut periodisuutta punaisella puolella tapahtuneissa henkirikoksissa. Hänen mukaansa murhien määrä oli yhteydessä juuri taistelutilanteisiin. Sodan alkupuolella murhat liittyivät erityisesti vastarinnan tukahduttamiseen, kun taas

²⁵¹ Päiväraportti keskusosastolta 5.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁵² Päiväraportti keskusosastolta 7.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁵³ Päiväraportti keskusosastolta 9.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA; Työmies 10.3.1918.

²⁵⁴ Pöytäkirja punakaartin tiedusteluosaston kuulustelusta, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA. Pöytäkirjaan ei ole merkitty tarkkaa tapahtuma-aikaa.

²⁵⁵ Siro 2009, 245–246; ks. myös Nyström 2013, 221.

²⁵⁶ Rinta-Tassi 1986, 356.

²⁵⁷ Paavolainen 1966, 199–200.

myöhemmin henkirikokset vähenivät taistelumenestyksen ansiosta. Henkirikollisuus kasvoivat taas merkittävästi sodan loppupuolella, kun laajat tappiot aiheuttivat ”kostamisen tarpeen”. Hän on jaotellut murhat periodeittain kolmeen osaan: tammi-helmikuu, maaliskuu ja huhti-toukokuu. Helsingissä murhia tapahtui eniten ensimmäisessä periodissa, jolloin henkirikosten määrä oli jopa 53. Maaliskuussa tapahtui 6 murhaa, kun taas sodan lopulla tilastoitiin 17 murhatapausta. Kaiken kaikkiaan Paavolaisen tilaston mukaan murhia tapahtui 76, joihin hän lisää vielä 2 ajoittamatonta henkirikosta.²⁵⁸

Helsingin ensimmäiseksi uhriksi Paavolainen luokittelee poliisimiehen sodan alussa. Vanhan poliisilaitoksen poliiseja joutui väkivallan kohteeksi myös myöhemmin kevään aikana, ja murhattujen poliisien määrä nousi 9 henkeen. Poliisien lisäksi henkirikosten kohteeksi joutui monia muita yhteiskunnallisia vaikuttajia sekä useita siviilejä. Paavolaisen mukaan Helsingissä tapahtuneiden 79 murhan kokonaismäärästä 57 kohdistui siviileihin ja loput 22 uhria murhattiin sotilaallisissa tehtävissä. Henkirikoksia suoritettiin helmikuun alussa jopa päivittäin, kunnes tilanne hieman rauhoittui. Seuraava piikki ajoittui huhtikuun alkupuolelle ennen Helsingin taisteluiden alkua.²⁵⁹

Paavolainen on tutkinut murhien periodisuutta laajemmassa kontekstissa vertailemalla paikkakuntien henkirikoksia toisiinsa. Helsingissä murhattujen siviilien määrä oli tilastollisesti korkea moniin muihin paikkakuntiin verrattuna. Tästä huolimatta hän painottaa, että yleisesti kaupunkien omiin asukkaisiin kohdistuneet henkirikokset jäivät vähäisiksi. Helsingin murhatilastot näyttävät erityisen synkiltä, jos niitä vertaa vallankumousajan toiseen merkittävään keskukseen eli Turkuun. Turussa tilastoitiin yhteensä kahdeksan murhaa tammi-toukokuussa 1918. Paavolainen jaottelee Turussa tapahtuneet murhat sodan alkupuolelle ja vastaavasti sodan lopulle. Tammi- ja helmikuun aikana murhia suoritettiin viisi, kun taas sodan lopulla huhti- ja toukokuun aikana tapahtui kolme murhaa. Maaliskuussa ei Turussa tehty ainuttakaan henkirikosta.²⁶⁰

Muilla punaisilla paikkakunnilla murhien määrä jäi reilusti alle 50:n, ja useilla alueilla murhien suorittaminen ajoittui Turun tapaan ainoastaan sodan alkuun ja loppuun. Helsinkiä korkeammat murhailuvut olivat ainoastaan Kouvola-Korian alueella, jossa suoritettiin yhteensä 123 murhaa. Näistä jopa 113 kohdistui siviileihin.²⁶¹ Nyström kuitenkin huomauttaa, että kaupunkien väkilukuun suhteutettuna Helsingin murhatilastot eivät loppujen lopuksi korostuneet niin suuresti muihin paikkakuntiin verrattuna kuin tilastot osoittavat.²⁶² Alueellisella vertailulla voidaan kuitenkin huomata, että

²⁵⁸ Paavolainen 1966, 118, 122, 130, 316; ks. myös Nyström 2013, 253; Siro 2009, 57–58.

²⁵⁹ Paavolainen 1966, 122, 128–131, 194; 316; ks. myös Nyström 2013, 253.

²⁶⁰ Paavolainen 1966, 122, 194, 318; ks. myös Soikkanen 2016, 326.

²⁶¹ Paavolainen 1966, 122, 316–323.

²⁶² Nyström 2013, 253.

väkivaltaisuuksien painopiste sijoittui pääkaupunkiin Kouvola-Korian alueen lisäksi. Helsinki oli todellisessa puristuksessa keväällä 1918.

Paavolainen on murhatapauksia tutkiessaan hyödyntänyt etenkin valtiorikosoikeuksien asiakirjoja. Hän kuitenkin korostaa, että oikeusasiakirjoihin liittyy ”tulkinnallisia vaaramomentteja”.²⁶³ Samoin myös Siro huomioi vallankumousoikeuksien pöytäkirjoihin liittyvät puutteet, ja hän huomauttaa, että jo aikalaiset oikeuden edustajat käsittelivät niitä epätäydellisinä.²⁶⁴ Vallankumousoikeuksien tuottamiin aineistoihin on suhtauduttava kriittisesti, ja lukuja on pidettävä lähinnä arvioina. Paavolainen on kuitenkin ansiokkaasti koonnut tilastotietoa henkirikoksista. Kaikki henkirikokset eivät siirtyneet miiliseläytöksen tutkittaviksi, joten miiliseläytösten raporteista ei voi vallankumousoikeuksien asiakirjojen tavoin muodostaa kokonaiskuvaa keväällä 1918 tapahtuneista murhista.

Epämääräisiä murhia selviteltiin kuitenkin muutamaa otteeseen myös miiliseläytöksellä. Miiliseläytöksen etsivän osaston raportissa helmikuun 5. päivänä ilmoitettiin polyteknikon murhasta. Ainutlaatuisessa raportissa selvitettiin tarkemmin kuolemaan johtaneita tapahtumia. Menehtyneen polyteknikon asuntoon tunkeutuivat aseistautuneet miehet toimittamaan kotitarkastusta, mutta he veivätkin asukkaan mukanaan ilmoittamatta hänelle siihen syytä. Polyteknikko löydettiin myöhemmin kuolleetna Tähtitornin mäeltä. Raportista ei käy ilmi, ketkä aseistautuneet kotitarkastajat olivat, eikä siinä myöskään mainittu epäiltyjä.²⁶⁵ Keskusosasto ilmoitti helmikuun 14. päivänä toisesta murhasta, jonka tekotapana oli haavoista päätellen puukottaminen tikarilla. Murhapaikkaa ei varmuudella tiedetty, mutta miilisi epäili murhan tapahtuneen muualla kuin ruumiin löytöpaikalla. Raportissa ei avattu yksityiskohtia tapauksen tutkinnasta tai murhan ratkaisemisesta, mutta luultavasti murha ei ikinä selvinnyt.²⁶⁶ Ratsuosastolta raportoitiin taas maaliskuun 11. päivänä, että kaupungilta oli löydetty kuollut mieshenkilö ampumahaava päässä, josta punakaarti oli luvannut huolehtia. Tämän enempää myöskään tätä tapausta ei kuvailtu tai rikoksen epäiltyjä nimetty.²⁶⁷

Vallankumousoikeudessa käsitellyt henkirikokset liittyivät useimmiten siviilirikoksiin, eikä niinkään terroritekoihin. Vallankumousoikeus ei juuri tutkinut terroritekoihin liitettäviä rikoksia Helsingissä. Murhasta taas saattoi saada yli 10 vuoden kuritushuonerangaistuksen. Myös elinkautinen kuritushuonerangaistus oli rikoslain mukaan mahdollinen, vaikkakaan ei kovin tavallinen vallankumouksen aikana. Laki mahdollisti myös kuolemanrangaistuksen, mutta kyseisen toimenpiteen hallitus oli

²⁶³ Paavolainen 1966, 13–14.

²⁶⁴ Siro 2009, 13–15.

²⁶⁵ Päiväraportti etsivältä osastolta 5.2.1918, IIA 3:180 Helsingin miiliseläytöksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁶⁶ Päiväraportti keskusosastolta 14.2.1918, IIA 3:180 Helsingin miiliseläytöksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

²⁶⁷ Päiväraportti ratsuosastolta 11.3.1918, IIA 3:180 Helsingin miiliseläytöksen asiakirjat, Vapaussodan arkisto, KA.

kieltänyt vallankumouksen alkupuolella.²⁶⁸ Laki kuolemanrangaistuksen poistamisesta hyväksyttiin kansanvaltuuskunnan kokouksessa helmikuun 2. päivänä.²⁶⁹

Miliisilaitoksen ohella Helsingin ja sen lähiseutujen murhatapauksia tutki sitä varten perustettu komitea, joka kulki nimellä *Väkivaltatekoja tutkiva komitea*.²⁷⁰ Toimielimen muodosti helmikuun alussa luultavasti prokuraattorin virasto, ja sen puheenjohtajaksi valittiin sosiaalidemokraatti sekä kansanvaltuuskunnan aktiivitoimija M.A. Airola.²⁷¹ Komitean oli ilmeisesti tarkoitus työskennellä kansanvaltuuskunnan alaisuudessa ja irrallaan miliisilaitoksesta ja punakaartista.

Komitean toimeenpanemisesta ilmoitettiin maaliskuussa myös kaupungin lehdistössä. Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja -lehden ilmoituksessa maaliskuun 18. päivänä kehoitettiin kaupunkilaisia ilmoittamaan väkivaltarikoksista komitealle kirjallisesti, jotta niiden tutkiminen helpottuisi. Komitean mukaan suulliset ilmoitukset olivat ongelmallisia, sillä niiden vastaanottamiseen kului aikaa, ja ilmoittajalla saattoi kiireessä unohtua oleellisia yksityiskohtia. Rikosilmoituksissa oli annettava tarkat tiedot tapahtumista sekä rikoksentehtäjistä. Kaikki kyseiset rikokset oli mahdollisimman nopeasti ilmoitettava komitealle, jotta se pystyisi käynnistämään tarpeen vaatiessa rikostutkinnan.²⁷²

Komitean työskentely takkuili kuitenkin suuresti, ja etenkin punakaarti jarrutti toimielimen työnte-koa. Helmikuussa komitean puheenjohtaja M.A. Airola pyysi, että kansanvaltuuskunnan sisäasiain osasto ja punakaarti irtisanoisivat hänet toimesta siitä syystä, ettei toimintaa onnistuttu osallistujien puutteessa käynnistämään toivotulla tavalla.²⁷³ Sisäasiain osasto perusti edellisen tilalle maaliskuussa uuden komitean, jossa Airola ei enää toiminut puheenjohtajana. Rinta-Tassin mukaan kummankin komitean tutkintojen pohjalta olisi useitakin epäiltyjä voitu nimittää kaupungin alueella tapahtuneissa murhissa, mutta nekin, jotka lopulta pidätettiin, vapautuivat nopeasti.²⁷⁴ Komiteoilla ei siis ollut mahdollisuuksia vaikuttaa murhien ehkäisemiseen, eikä sen puoleen myöskään niiden ratkomiseen. Komiteoiden perustamisen voi nähdä lähinnä muodollisena yrityksenä tutkia väkivaltarikoksia. Niillä ei kuitenkaan ollut todellista vaikutusvaltaa punaisessa pääkaupungissa.

²⁶⁸ Rikoslaki 39/1889, luku 2, 1§, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Lidp446329248> (viitattu 17.12.2019); Siro 2009, 174–176, 242–245; Rinta-Tassi 1986, 320; Suodenjoki 2009, 260.

²⁶⁹ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 2.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

²⁷⁰ Anomus komitealta Suomen kansanvaltuuskunnan sisäasiain valtuutetulle ja punakaartin ylipäällikölle 26.2.1918, Ea:1 Kirjatut kirjeasiakirjat, Sisäasiain osaston arkisto, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

²⁷¹ Rinta-Tassi 1986, 121–125, 153, 172, 359.

²⁷² Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 18.3.1918.

²⁷³ Anomus komitealta Suomen kansanvaltuuskunnan sisäasiain valtuutetulle ja punakaartin ylipäällikölle 26.2.1918, Ea:1 Kirjatut kirjeasiakirjat, Sisäasiain osaston arkisto, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Paavolainen 1966, 300–301; Rinta-Tassi 1986, 359.

²⁷⁴ Rinta-Tassi 1986, 359.

M.A. Airolan johtaman komitean panokseksi jäi lähinnä kansanedustaja Antti Mikkolan murhan tutkiminen. Tämän tapauksen vuoksi komitea oli Rinta-Tassin mukaan alun perin perustettukin.²⁷⁵ Kansanvaltuuskunnan pöytäkirjan mukaan hallituksen puheenjohtaja Manner oli saanut helmikuun 1. päivänä ilmoituksen kansanedustaja Antti Mikkolan sekä toimitusjohtaja ja urheilija J. Halmeen murhasta. Mannerin saaman ilmoituksen mukaan muutama punakaartilainen oli edellisen yön aikana noutaneet Mikkolan ja Halmeen miliisilaitokselta ja ampuneet heidät kaupungilla. Mikkolan ruumis löydettiin myöhemmin Töölönlahdelta.²⁷⁶ Murhatutkinnassa ei kuitenkaan päästy ratkaisuihin, vaikka komitealla oli todisteita eräitä punakaartilaisia vastaan. Komitealla ei ollut mahdollisuutta määrätä syyllisiä pidätettäväksi, vaan se joutui kääntymään asiassa tuloksetta prokuraattorin ja punakaartin puoleen.²⁷⁷ Kyseiset punakaartilaiset olivat Rinta-Tassin mukaan saaneet osittain jopa hyväksynnän tekoon kaartilta.²⁷⁸ Kaartilla oli valta puuttua pidätyksiin, joten komitean yritykset syyllisten tuomitsemiseksi jäivät ponnottomiksi. Prokuraattori Turkia ja oikeusasain osasto vaativat tapauksen johdosta punakaartin esikuntaa järjestämään sota-oikeudenkäynnin syyllisiä varten.²⁷⁹ Punakaartille luettiin päiväkäsky helmikuun 2. päivänä, jossa johto tuomitsi vangittujen salamurhat. Päiväkäskyssä vaadittiin tutkinnan järjestämistä ”kiihkoillassa” suoritetuista murhista.²⁸⁰

Sosiaalidemokraattinen puolue oli jo vuosia käsitellyt puolueen kantaa terroriin, ja sisällissodan puhjettua se suhtautui terroritekoihin jyrkän tuomitsevasti.²⁸¹ Punainen hallitus ei siis hyväksynyt mieli-
valtaisuuksia sodan aikana, mutta siitä huolimatta terroriteot yleistyivät punaisilla alueilla. Terroria tutkinut Marko Tikka huomauttaa, että vainoharhaisuus on tyypillinen piirre kaikille sisällissodille, ja väkivaltaisuus kuului osaksi vuoden 1918 sodan aikaista tiedustelua. Väkivallan arkipäiväistymisen seurauksena terroristista muodostui eräänlainen ominaispiirre sodankäynnille.²⁸² Terroriteot tuomittiin niin ikään vallankumousajan laeissa. Punakaartin vastarinta teki terrorin tuomitsemisen kuitenkin ongelmalliseksi, eikä kaarti juuri osallistunut terroritekojen torjumiseen.²⁸³ Kaartilaiset usein

²⁷⁵ Rinta-Tassi 1986, 359.

²⁷⁶ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 1.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Paavolainen 1966, 128–129.

²⁷⁷ Ilmoitus Suomen kansanvaltuuskunnan sisäasiain valtuutetulle 15.2.1918, Ea:1 Kirjatut kirjeasiakirjat, Sisäasiain osaston arkisto, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Ilmoitus Suomen kansanvaltuuskunnan sisäasiain valtuutetulle ja punakaartin ylipäällikölle 26.2.1918, Ea:1 Kirjatut kirjeasiakirjat, Sisäasiain osaston arkisto, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Rinta-Tassi 1986, 359.

²⁷⁸ Rinta-Tassi 1986, 359.

²⁷⁹ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 1.2.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

²⁸⁰ Päiväkäsky punakaartille 2.2.1918, Ca:12 Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto, KA.

²⁸¹ Arosalo 1994, 216, 218.

²⁸² Tikka 2006, 22.

²⁸³ Siro 2009, 242.

syllistyivät itse terroritekoihin, mikä on saattanut vaikuttaa punakaartin vähäiseen panokseen torjua terroria.

Kansanvaltuuskunta pyrki ehkäisemään terroria erilaisilla julistuksilla.²⁸⁴ Suomen kansanvaltuuskunta päätti jo sodan alussa julkaista tiedonannon kansalaisille väkivaltaisuuksien välttämiseksi. Kansanvaltuuskunnan kokouksessa tammikuun 30. päivänä käsiteltiin sisäasiain osaston valmistelemaa tiedonantoa otsikolla *Ankara varoitus*. Tiedonannossa kiellettiin ehdottomasti kaikki väkivaltaisudet punaisilla alueilla ja uhattiin rikostentekijöitä ankarilla rangaistuksilla.²⁸⁵

Kaikki ryöstöt, väkivalta, yksityinen kosto sekä muu senlainen toiminta, joka ei ole työväen oikeudentunnetta vastaava, estetään Punaisten Kaartien toimesta aseellisin voimin, jolloin tarpeen vaatiessa avataan tuli, ilman edelläkäypää varoitusta.²⁸⁶

Väkivaltarikoksia suoritettiin kuitenkin sen verran mielivaltaisesti, että prokuraattori päätti julkaista sanomalehdistössä uuden tiedonannon *Roistotöiden tekijöille ultimaattumi*. Työmies-lehdessä maaliskuun 8. päivänä prokuraattorin virasto esitti huolensa valloitetuilla alueilla tapahtuneista jatkuvista murhista, ryöstöistä ja muista väkivaltarikoksista. Rikoksiin syyllistyneiden joukossa oli prokuraattorin mukaan myös punakaartilaisia. Hän ilmoitti vallankumousoikeuksien velvollisuudeksi tuomita rikokset, ja paikallisten viranomaisten kuten punakaartin ja miliisin oli avustettava tuomioistuinta. Määräyksessä prokuraattori vetosi työväen omatuntoon, jotta rikokset saataisiin kuriin ja vallankumouksen onnistuminen varmistettaisiin.²⁸⁷ Uptonin mukaan kansanvaltuuskuntaa pidettiin esimerkillisenä vallankumouksellisena hallituksena siitä syystä, että se vastusti punaista terroria.²⁸⁸ Punainen terrori nähtiin vain yksittäisten kaartilaisten tai muiden siviilihenkilöiden harjoittamana, ja julistuksilla hallitus pyrki vetoamaan nimenomaan kaikkiin muihin kuuliaisiin kansalaisiin, jotka voisivat estää terroritekojen suorittamisen.

Sodan lopulla oikeusasiain osasto päätti siirtää päävastuun tuomioiden jakamisesta vallankumousoikeuksilta punakaartin sota- ja kenttäoikeuksille. Se korosti nopeutta ja ankaruutta tuomioiden jakamisessa. Vallankumousoikeudet jatkoivat silti toimintaansa punakaartin tuomioistuinten rinnalla.²⁸⁹ Siro huomauttaa, että kansanvaltuuskunta antoi julistuksen kautta hyväksyntänsä terrorille

²⁸⁴ Rinta-Tassi 1986, 355–357.

²⁸⁵ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 30.1.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA; Paavolainen 1966, 285; Rinta-Tassi 1986, 356.

²⁸⁶ Suomen kansanvaltuuskunnan kokouksen pöytäkirja 30.1.1918, Ca:1 Pöytäkirjat, Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto, KA.

²⁸⁷ Työmies 8.3.1918; Paavolainen 1966, 301; Upton 1981, 178–179.

²⁸⁸ Upton 1981, 196.

²⁸⁹ Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 8.4.1918; Siro 2009, 217–218.

taisteluonnen heikentyessä. Hän kuitenkin arvelee, ettei tässä vaiheessa sotaa julistuksella luultavasti ollut enää suurta vaikutusta terroritekojen määrään.²⁹⁰

Lehti on päätenyt väitöskirjassaan johtopäätökseen, että sisällissodan jälkeiseen korkeaan henkirikollisuuteen vaikutti se, että sodan aikana väkivaltaisuus oikeutettiin ja hyväksyttiin. Ilmapiiri väkivaltaa kohtaan oli hyväksyvä sodan jälkeenkin, ja sodan aikana omaksutut arvot kantautuivat myös rauhan ajan käyttäytymiseen. Hänen mukaansa 1920-luvun henkirikollisuus oli osittain seurausta sisällissodasta johtuvasta ”väkivallan aallosta”.²⁹¹ Väkivaltarikosten määrä kohosi erittäin korkeaksi sodan aikana, ja väkivaltainen käyttäytyminen oli osa sodan arkea. Väkivalta koettiin oikeutetuksi sodan keskellä, mutta tässä tutkielmassa hyödynnetyn lähdeaineiston valossa ei voi kuitenkaan väittää, että se olisi saanut hallitukselta aiempia vuosia hyväksyttymän aseman ennen sodan lopulla tehtyä erillistä julistusta. Päinvastoin punaisen hallituksen ja miilasilaitoksen tavoitteena oli ainakin näennäisesti torjua mielivaltaiset murhat vallankumouksen aikaisessa Helsingissä.

Väkivaltarikokset kuvaavat vallankumousajan brutaalia puolta. Henkirikosten torjunta epäonnistui erityisesti käytännön syistä, sillä murhien tutkiminen oli lähes mahdotonta heikkojen resurssien vuoksi. Tutkintaa hankaloitti etenkin työvoimapula ja toisaalta puutteellinen asiantuntemus. Henkirikosten tutkintaa jarrutti myös punakaarti, jonka panos terroritekojen torjumisessa oli vähäinen. Punakaartin johto toimillaan ja ennen kaikkea toimettomuudellaan enemmän ruokki mielivaltaisuutta. Kansanvaltuuskunnan oli vaikea hallita suurta punakaartia ja yksittäisten kaartilaiden omavaltaisuutta. Poliittiset murhat levittivät pelkoa kaupungissa, ja ne kytkivät terrorin osaksi kaupunkikuvaa. Murhista muodostui vallankumousajan rasite, eikä niitä ei pystytty estämään. Kontrolli jäi lähinnä pinnallisiksi julistuksiksi ja määräyksiksi, joilla ei lopulta ollut juuri minkäänlaista tehoa ehkäistä terroritekoja tai muitakaan väkivaltaisuuksia

²⁹⁰ Siro 2009, 217–218.

²⁹¹ Lehti 2001, 234–235.

4 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Suomen sisällissodan järjestysvaltopolitiikkaa ja järjestyksenpitoa punaisessa Helsingissä. Tutkielmani ensimmäisessä osassa olen käsitellyt punaisen hallituksen tavoitteita järjestyksenpidossa, järjestysvaltakoneistoa sekä järjestyksen ylläpitoon liittyviä haasteita. Toisessa osassa olen keskittynyt pääkaupungin rikollisuuteen vallankumouksen aikana ja tyypillisiin rikoksiin sekä rikosten torjuntaan keväällä 1918. Tutkimustulokseni perustuvat eri arkistoista kerättyyn monipuoliseen hallinnolliseen lähdemateriaaliin, johon kuuluu niin pöytäkirjoja, kuulutuksia ja määräyksiä kuin tiedusteluja, tiedonantoja ja raportteja. Aineistoa on saatavilla runsaasti, minkä ansiosta on mahdollista muodostaa päätelmiä Helsingin järjestyksen tilasta keväällä 1918. Sirpaleista lähdemateriaalia on kuitenkin käsiteltävä lähdekriittisesti ja huomioitava sen mahdolliset puutteet. Aiempi tutkimus toimii tutkielmani perustana ja alkuperäislähteisiin nojautuvien tulkintojeni tukena.

Helsingin järjestysvaltopolitiikkaan vaikuttivat kevään 1918 aikaiset hallinnolliset muutokset sekä keskenään kilpailevat järjestysvaltaelimet. Virallisesti järjestystä ylläpiti Helsingissä kaupungin miliisilaitos, mutta käytännössä järjestysvaltaa käytti miliisin rinnalla myös punakaarti. Punainen hallitus joutui selvittämään järjestysvaltaelinten välisiä ristiriitoja koko kevään ajan. Poliittisen kamppailun rinnalla, ja ehkä juuri sen takia, järjestysvaltakoneistoa kehitettiin pitkin kevättä. Etenkin miehistöpolitiikkaan kohdistettiin huomiota, ja miehistöä koulutettiin sekä vahvistettiin vastaamaan poikkeusajan järjestyksenpitoon kohdistuneita vaatimuksia. Miliisit valvoivat kaupungilla määräysten noudattamista, ja miliisilaitoksen piirit tutkivat tapahtuneita rikoksia.

Sisällissodan puhjettua punainen hallitus ryhtyi ajamaan edellisvuoden senaatin tavoin lujaa järjestysvaltaa alueillaan. Punaisen hallituksen keskeisin tehtävä oli vakiinnuttaa valtansa valloitetuille alueille ja turvata yhteiskuntajärjestys. Hallinnon järjestämistä varten Suomen kansanvaltuuskunta muodosti vallankumousoikeudet sekä ryhtyi laatimaan lakeja ja asetuksia, joita julkaistiin asetuskokoelmassa. Asetuskokoelma tarjoaa merkittävän lähteen järjestysvaltakoneiston toiminnasta punaisilla alueilla. Järjestysvaltarakenne perustui vasemmiston aiempiin tavoitteisiin kunnallisesta virkavalta-koneistosta. Järjestyksen ylläpidosta muodostui kevään 1918 aikana kunnallinen asia keskusjohtoisen koneiston sijasta.

Kunnallinen järjestysvaltopolitiikka hankaloitti lujan järjestysvallan toteuttamisen, sillä järjestysvalta haarautui pienemmiksi yksiköiksi. Kansanvaltuuskunnan oli vaikea kontrolloida alueidensa järjestysvaltopolitiikkaa, kun jokainen paikkakunta sai itse hallita järjestyksenpitoaan. Helsinki korostuu alueellisessa järjestysvaltopolitiikassa, sillä pääkaupungin järjestyksen tilaan kiinnitettiin muita

paikkakuntia suurempaa huomiota. Kansanvaltuuskunta myönsi pääkaupungin järjestyksenpitoon huomattavia resursseja. Helsingin miliisien palkat nousivat monia muita paikkakuntia korkeammiksi, miehistöä vahvistettiin koko kevään ajan, ja miliisien toimintamahdollisuuksia parannettiin muun muassa koulutuksen sekä aseistamisen kautta. Miliisi sai Helsingissä paremmat lähtökohdat työlleen kuin esimerkiksi Turussa. Järjestyksenpidon ongelmien vuoksi miliisiä vahvistettiin, mutta sen tulokset jäivät laihoiksi. Erityisesti kaupungin murhatilastot kasvoivat useita muita paikkakuntia korkeammiksi.

Kunnallinen järjestysvaltopolitiikka ei ollut puheenaiheena vain Suomessa, vaan järjestysvaltakoneiston yhteiskunnallinen asema oli herättänyt keskustelua pitkin Eurooppaa jo pitkään. Suomessa seurattiin muiden Euroopan maiden esimerkkiä virkavallan järjestämisessä, ja eurooppalaisiin tapoihin tukeuduttiin myös vallankumouksen aikana. Vallankumousajan järjestyksen ylläpito Helsingissä koki vastaavia haasteita kuin muut ensimmäisen maailmansodan aikaiset Euroopan valtiot. Punaisen Helsingin järjestysvaltakeskustelu avaa kansainväliselle tutkimukselle väylän tarkastella ylijärjestyksiä toimintamalleja paikallisella tasolla.

Punaisen hallituksen etuna oli jo vakiintunut järjestysvaltakoneisto, joka pohjautui edellisen vuoden uudistuksiin. Työväkivoittainen miliisilaitos tuki vallankumoushallitusta alusta lähtien, joten punaisen alueiden järjestyksen ylläpito oli varmistettu. Helsingissä järjestyksenpidon haasteeksi muodostui kaksijakoinen järjestysvaltopolitiikka, jossa punakaartilla oli keskeinen rooli. Vahva punakaarti sai toimia vallankumousajan Helsingissä haluamallaan tavalla, eikä edes punainen hallitus pystynyt sitä kontrolloimaan. Miliisilaitos ei onnistunut estämään kaarta puuttumasta järjestyksen ylläpitoon. Helsinki ei ollut ainoa kaupunki, joka joutui kamppailemaan vahvan punakaartin kanssa. Myös Turussa kaartin läsnäolo järjestyksenpidossa vaikeutti miliisilaitoksen työskentelyä.

Punakaarti ja miliisilaitos kiistelivät keskenään erityisesti pidätettyjen ja vankien kohtelusta. Punakaarti perusti alaisuuteensa tiedusteluosaston, joka osallistui rikosten tutkimukseen. Pidätysten luonne jakoi järjestysvaltopolitiikkaa tiukemmin kahtia. Punakaarti keskittyi ensisijaisesti poliittisiin tapauksiin, kun taas miliisilaitos ratkoi lähinnä siviilirikoksia. Miliisipäällikkö moitti kaarta omavaltaisista pidätyksistä ja valtuuksien ylittämistä vangitsemistilanteissa. Punakaarti ei taas ollut tyytyväinen miliisilaitoksen panokseen pidätettyjen kuulustelemisessa ja vangitsemisessa. Helsingin järjestysvaltopolitiikan epäonnistumisen syyksi osoittautui nimenomaan epäselvät toimintaohjeet ja vastuun jakautuminen eri organisaatioille.

Punakaartin ja miliisilaitoksen keskinäisen kilpailun ohella miliisit harjoittivat jokapäiväistä järjestyksen ylläpitoa kaupungin kaduilla. Ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen johti rikollisuuden

laskuun lähes kaikkialla Euroopassa Suomea myöten. Helsingissä rikollisuuden aleneminen ei ollut pitkäkestoinen, sillä vuosien 1917 ja 1918 sekasortoinen yhteiskunnallinen tilanne kasvatti rikollisuutta. Sisällissodan aikaisen rikollisuuden tutkimista varjostavat puutteelliset tilastot. Olemassa olevista Helsingin poliisilaitoksen tuottamista tilastoista saa kuitenkin kuvan, että rikosten määrä laski vallankumouksen aikaisina kuukausina sen jälkeisiin kuukausiin verrattuna. Hetkelliseen rikollisuuden laskuun Helsingissä on toki voinut vaikuttaa järjestyksenpidon epäkohdat kuten mielivaltaiset pidätykset ja kaksijakoinen järjestysvaltopolitiikka, tai Turun tavoin muuten epäselvät oikeuskäytänteet. Sekasortoisuus aiheutti epävarmuutta kaupunkilaisissa ja saattoi johtaa yleiseen varovaisuuteen. Helsingin rikollisuudesta voi päätyä samaan tulokseen kuin Timo Soikkanen Turun tilanteesta. On mahdollista, että rikollisuus todella laski sisällissodan aikana, mutta täysin varmana tietona tätä ei voi esittää. Kokonaisvaltaisesti vuoden 1917 valtatyhjiön ja vuoden 1918 sisällissodan aiheuttamat levottomuudet ovat päinvastoin kasvattaneet rikollisuutta Helsingissä, kun taas tilanteen rauhoittuessa se on huomattavasti laskenut.

Miliisilaitoksen piirit ylläpitivät kirjaa aseimensa käsittelemistä jutuista. Piirien raportit tuovat uuden tutkimusväylän sisällissodan aikaisen Helsingin rikollisuuden tutkimukseen, sillä kevään 1918 raportteja ei ole aikaisemmassa tutkimuksessa hyödynnetty. Miliisilaitoksen työpäivät täyttyivät rikosten tutkimisesta ja kaupungilla partioimisesta. Miliisilaitos suoritti rikoksista esitutkinnan, jonka jälkeen rikosten tutkinta siirtyi yleiselle syyttäjälle ja vallankumousoikeudelle. Miliisilaitos tutki vallankumouksen aikana niin elintarvike-, alkoholi- ja siveellisyysrikoksia kuin väkivaltarikoksia. Suurin osa miliisilaitoksen tutkimista rikoksista painottui arkipäiväiseen kaupunkielämään kuten epäso-pivaan käytökseen. Samojen ongelmien kanssa miliisilaitos paini jo vuonna 1917, eikä rikosten kirjo olennaisesti muuttunut vallankumouksen aikana edellisestä vuodesta.

Elintarvikepulasta kärsittiin kaikkialla Euroopassa ja Suomi ajautui muiden maiden tavoin pulaan ensimmäisen maailmansodan puhjetessa. Sisällissodan keväänä elintarvikepula oli kehittynyt jo lähes kestäättömäksi. Elintarvikerikoksista tyypillisimpiä olivat kaupankäyntiin liittyvät rajahintojen ylittäminen ja asiakkaiden huijaaminen. Miliisilaitoksen arkea rasittivat niin ikään alkoholiin liittyvät rikokset, joista etenkin julkinen juopumus oli katukuvassa tavallista. Alkoholipolitiikka sai suurta huomiota pitkin Eurooppaa, sillä sota mahdollisti jo pitkään tavoitellut alkoholirajoitukset monissa maissa. Suomessa rajoituksiin päädyttiin jo sodan alussa, ja alkoholimääräyksiä tiukennettiin sota-vuosien kuluessa. Sisällissodan aikana aiempien vuosien rajoitukset pysyivät voimassa. Laitoksen vastuulla oli myös ulkonaliikkumiskiellon valvominen, jonka rikkojia miliisit kuljettivat jatkuvasti miliisipiirien asemille. Miliisit joutuivat puuttumaan monesti myös kahakoihin ja mellastamiseen kaupungilla ja eri tilaisuuksissa.

Arkisten rikosten rinnalla miliisilaitos tutki ajoittain brutaaleja rikoksia, joista henkirikokset olivat huomattavimpia. Henkirikosten määrä jäi kuitenkin miliisilaitoksen raporteissa vähäiseksi. Niiden tutkintaa varten perustettiin oma komitea, mutta komitean murhatutkinnat jäivät tuloksettomiksi. Väkivaltarikoksia ja niihin liitettäviä terroritekoja ei onnistuttu hillitsemään vallankumousajan Helsingissä. Miliisilaitoksella ei ollut tarpeeksi resursseja tai valtaa niiden tutkimiseen, joten laitoksen panos jäi lähinnä valituksiin ja ilmoituksiin. Punakaartilaisilla oli yhteys useisiin henkirikoksiin, mutta heidän käyttäytymistään ei edes kaartin johto onnistunut kontrolloimaan, tai se ei muuten halunnut puuttua kaartilaisten mielivaltaisuuteen. Punainen hallitus puuttui epäkohtiin lähinnä julistuksilla ja määräyksillä, mutta niillä ei onnistuttu hillitsemään väkivaltarikoksia.

Järjestyksen ylläpito punaisessa pääkaupungissa ajautui ongelmiin sisällissodan puhjetessa. Kaupungin virallinen järjestysvaltakoneisto miliisilaitos ei ponnisteluistaan huolimatta onnistunut saavuttamaan monipoliasemaa järjestysvaltapolitiikassa. Se joutui luovimaan vahvan punakaartin kanssa, ja miliisilaitos ajautui kamppailemaan järjestysvallasta. Valtakamppailu häiritsi kaupungin järjestyksen turvaamista ja lujan järjestysvallan tavoitteita, jotka jäivät lopulta saavuttamatta. Epäonnistunut järjestysvaltapolitiikka ei kuitenkaan johtanut täydelliseen sekasortoon kaupungin kaduilla, vaan rikoksia torjuttiin ja tutkittiin mahdollisuuksien mukaan aiempien vuosien tavoin. Henkirikoksia lukuun ottamatta vallankumousajan rikokset eivät juuri poikenneet muiden sotavuosien aikaisista tyypillisistä rikoksista.

Sisällissodan aikainen järjestysvaltapolitiikka tarjoaa tutkittavaa myös tulevaisuudessa. Tulevissa tutkimuksissa olisi otollista ja olennaista paneutua laajasti kunnallisen järjestysvaltapolitiikan harjoittamiseen punaisilla alueilla sekä järjestyksenpidon alueellisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin. Järjestysvaltakoneiston romahtaminen keväällä 1917 johti virkavallan uudistamiseen, mutta miliisiltä puuttui vahva vakiintunut asema järjestyksenpitäjänä. Miliisi ei saavuttanut sitä myöskään keväällä 1918. Kriisiajan päätyttyä hallitus ryhtyi korjaamaan järjestyksenpidossa huomattuja puutteita sekä vahvistamaan poliisia. Luja järjestysvalta nousi taas kerran ajankohtaiseksi, ja järjestyksenpidon tehostaminen oli hallituksen keskeinen tavoite sodan jälkeen. Valtiojohtoisesta koulutuksesta muodostui runko tehokkaalle järjestyksenpidolle, mutta poliisin vahvistuminen vaati kuitenkin aikaa. Kriisiajan kokemukset vaikuttivat järjestysvaltakoneiston uudistamiseen sodan jälkeen, ja nämä uudistukset välittyivät myös nykyajan poliisiin.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Digitaaliarkisto

Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto
Valtiorikosylioikeuden aktit

Helsingin poliisilaitoksen arkisto

Kanslian I arkisto

Muut saapuneet kirjeet
Päiväkäskyjen merkintäkirja
Vuosikertomusaineisto

Suomen kansanvaltuuskunnan arkisto

Pöytäkirjat

Kanslian arkisto

Kirje- ja päätöskonseptit

Sisäasiain osaston arkisto

Kirjatut kirjeasiakirjat

Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto

Helsingin punakaartin tiedusteluosaston pöytäkirjoja
Järjestyskaartin pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja
Poliisilaitoksen pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja
Työväen toimeenpaneva komitea

Vapaussodan arkisto

Helsingin miliisilaitoksen asiakirjat
Helsingin punakaartin asiakirjat

Helsingin kaupunginarkisto, Helsinki

Digitaaliarkisto

Kaupunkimittaosasto

Kiinteistövirasto

Kansan Arkisto, Helsinki

3A Suomen luokkasota 1918

Helsingin Työväen Toimeenpaneva Komitea
Suomen Kansanvaltuuskunta

Painetut lähteet

Ståhlberg, K.J. *Irtolaisuus Suomen lain mukaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1893.

Sanomalehdet

Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 1918

Työmies 1918

Uusi Päivä 1918

Internet-lähteet

Doria. Kapinan aikana painetut Suomen asetuskokoelman numerot 10–33, https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/127315/Kapinan_aikana_painetut_Suomen_asetuskokoelman_numerot_10-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

Eduskunta. Toiset valtiopäivät 1917. Laki järjestyksenpidosta kaupungeissa, https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/view/ask_1917_ii_vp_iv_700?language=suomi&year=1917&page=15&query=1917%20II%20vp.%20laiksi%20kaupunkien%20j%C3%A4rjestyksenpidosta&pageOfWholeBook=715 (viitattu 17.12.2019).

Finlex. Rikoslaki 39/1889, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001#Pidp447425104> (viitattu 17.12.2019).

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro, Risto. *State and revolution in Finland*. Berkeley: University of California Press, 1988.

Alapuro, Risto. *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Helsinki: Hanki ja jää, 1994. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/168847> (viitattu 17.12.2019).

Arosalo, Sirkka. *Poliittisen väkivallan yhteiskunnallisista edellytyksistä: punainen ja valkoinen väkivalta Suomessa vuonna 1918*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1994.

Autio, Eero. *Järjestyksenpitokysymys maamme kaupungeissa maaliskuun vallankumouksen ja vuoden 1918 sodan välisenä aikana*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1971.

Black, Cyril E. ”Revolution, Modernization and Communism”. Teoksessa *Communism and revolution: the strategic uses of political violence*. Toimittaneet Cyril Edwin Black, ja Thomas Perry Thornton, 3-25. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1964. <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=847b7683-582e->

4b22-a634-ce000fd11fd0%40pdc-v-sessmgr01&bdata=JnN-pdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=1078302&db=nlebk (viitattu 17.12.2019).

Calvert, Peter. *Terrorism, civil War, and revolution: revolution and international politics*. 3rd ed. New York: Continuum, 2010. <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=617180> (viitattu 17.12.2019).

DeFronzo, James. *Revolutions and revolutionary movements*. Fifth edition. Boulder, Colorado: Westview Press, 2015. <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1652863> (viitattu 17.12.2019).

Duncan, Robert. *Pubs and patriots: the drink crisis in Britain during World War One*. Liverpool: Liverpool University Press, 2013. <https://www-cambridge-org.libproxy.helsinki.fi/core/books/pubs-and-patriots/69C311071032B0298E0A301CF0E35F0E> (viitattu 17.12.2019).

Emsley, Clive. *Crime, Police, and penal policy: European experiences 1750-1940*. Oxford: New York: Oxford University Press, 2007.

Haapala, Pertti. *Kun yhteiskunta hajosi: Suomi 1914–1920*. Helsinki: Painatuskeskus, 1995.

Hietaniemi, Tuija. ”Järjestysvalta ja yhteiskunnan kriisit”. Teoksessa *Nälkä, talous, kontrolli: näkökulmia kriisien ja konfliktien syntyyn, merkitykseen ja kontrolliin*. Toimittanut Kari Pitkänen, 85–92. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1987.

Hietaniemi, Tuija. *Lain vartiossa: poliisi Suomen politiikassa 1917–1948*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1992.

Hirvonen, Ari. ”Pahat toimetomat. Irtolaisuus sosiaalioikeuden ja sosiaalipolitiikan peilinä”. Teoksessa *Muuttuva sosiaalioikeus*. Toimittanut Sakari Hänninen, 13–46. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2013.

Jansson, Julia. ”Lahjomattoman vakaa, kykenevä ja valistunut: poliisikoulutuksen vaiheet pystymisestä korkeakouluun”. Teoksessa *Muodollisesti pätevä?: poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa*. Toimittanut Julia Andrea Jansson, 20–289. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152361/Muodollisesti_pateva_poliisikoulutus_itse-naisessa-suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 17.12.2019).

Kari, Markus. ”Isänmaamme etuvartioksi: poliisikoulutuksen valtiollistuminen 1918-1969”. Teoksessa *Muodollisesti pätevä?: poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa*. Toimittanut Julia Andrea Jansson, 293–331. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2018.

- [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152361/Muodollisesti_pateva_poliisikoulutus_itse-
naisessa_suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152361/Muodollisesti_pateva_poliisikoulutus_itse-
naisessa_suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (viitattu 17.12.2019).
- Katajisto, Kati. *Sodasta Sovintoon*. Helsingissä: Kustannusosakeyhtiö Otava, 2018.
- Kekkonen, Jukka. *Kriisit, valta ja oikeus: näkökulmia oikeushistoriaan*. Helsinki: Lakimiesliiton kus-
tannus, 1996.
- Keskinen, Kimmo ja Oula Silvennoinen. *Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001*. Helsinki:
Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, 2004.
- Kuisma, Markku. *Sodasta syntynyt: itsenäisen Suomen synty Sarajevon laukauksista Tarton rauhaan
1914–1920*. Helsinki: WSOY, 2010.
- Laaksonen, Lasse. *Ristiriidoista yhteistoimintaan: Suomen poliisijärjestöjen integroitumiseen johta-
nut historia*. Helsinki: Suomen poliisijärjestöjen liitto, 1998.
- Lappalainen, Jussi T. *Punakaartin sota: 1*. Helsinki: Opetusministeriö, 1981. (a)
- Lappalainen, Jussi T. *Punakaartin Sota: 2*. Helsinki: Opetusministeriö, 1981. (b)
- Lehkonen, Viljo ja Tuija Hietaniemi. *Vuosisata ratsastavan poliisin toimintaa Helsingissä: kuvauk-
sia ja kuvia poliisitoiminnasta ratsastavan poliisin perustamisesta aina tähän päivään (1882–1982)*.
Helsinki: Helsingin Poliisiratsastajat, 1983.
- Lehti, Martti. *Väkivallan hyökyaalto: 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja
Luoteis-Virossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2001.
- Malinen, Sauli. *Alkoholikysymys ja Suomen poliittinen työväenliike vuosina 1899–1907*. Helsinki:
Helsingin yliopisto, 1982.
- Määttä, Jari. *Pahat pojat ja tuhmat tytöt: lasten ja nuorten pahantapaisuus ja rikollisuus Helsingissä
1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2005.
- Nyström, Samu. ”Kaupunki ilmaan? Helsinki helvettiin? Näinkö sitä vain mennään? – helsinkiläiset
taistelujen jaloissa”. Teoksessa *Helsinki Ensimmäisessä Maailmansodassa: Sotasurmat 1917–1918*.
Toimittanut Jarmo Nieminen, 88–112. Helsinki: Gummerus, 2015.
- Nyström, Samu. *Poikkeusajan kaupunkielämäkerta: Helsinki ja helsinkiläiset maailmansodassa
1914–1918*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2013. [https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/40334/nystrom_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/40334/nystrom_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (viitattu 17.12.2019).

- Paavolainen, Jaakko. *Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918: 1, 'Punainen terrori'*. Helsinki: Tammi, 1966.
- Payne, Stanley G. *Civil war in Europe, 1905–1949*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. <https://www-cambridge-org.libproxy.helsinki.fi/core/books/civil-war-in-europe-19051949/4489444ED4F1F7C68DE15B0BFDCB1C0B> (viitattu 17.12.2019).
- Phillips, Roderick. *Alcohol: A History*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2014. <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1663561> (viitattu 17.12.2019).
- Piilonen, Juhani. *Kunnallinen päätös- ja toimeenpanovalta sekä tuomio- ja järjestysvalta punaisessa Suomessa 1918: punaisten ja valkoisten suhtautuminen sekä alueelliset erot*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1978.
- Piilonen, Juhani. ”Rintamien selustassa”. Teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920: 2, Taistelu vallasta*. Toimittanut Ohto Manninen, 486–629. Helsinki: Painatuskeskus, 1993.
- Piilonen, Juhani. *Vallankumous kunnallishallinnossa*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1982.
- Rinta-Tassi, Osmo. *Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena*. Helsinki: Opetusministeriö, 1986.
- Siro, Jukka. *Tuomiovalta kansalle: vallankumousoikeudet sisällissodassa vuonna 1918*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2009.
- Suodenjoki, Sami. ”Siviilihallinto”. Teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Pertti Haapala, Tuomas Hoppu ja Yrjö Varpio, 246–269. Helsinki: WSOY, 2009.
- Soikkanen, Hannu. ”Politiikka vaiko talous protestiliikkeiden taustalla”. Teoksessa *Nälkä, talous, kontrolli: näkökulmia kriisien ja konfliktien syntyyn, merkitykseen ja kontrolliin*. Toimittanut Kari Pitkänen, 105–114. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1987.
- Soikkanen, Timo. *Turun poliisi 200 vuotta: osa 1, Suomalaisen poliisin synty ja Turun poliisilaitos 1816–1918*. Turku: Lounais-Suomen poliisilaitos, 2016.
- Somerkari, V.P. *Kansanmiliisi Suomen itsenäisyyden ajan alkuvuosien poliittis-sotilaallisena ongelmana*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1953.
- Tikka, Marko. *Terrorin aika: Suomen levottomat vuodet 1917–1921*. Helsingissä: Ajatus, 2006.

Tuomisto, Tero. ”*Annoin nostaa valkoisen lipun...*” *Muurari Edvard Nyqvistin elämänvaiheita*. Teoksessa Helsingin Pitäjä 1999: Helsingin 1999, 36–43. Vantaa: Helsingin pitäjän kotiseutuyhdistys, Vantaan kaupunginmuseo, 1998.

Turpeinen, Oiva. *Ensimmäisen maailmansodan aikainen alkoholipolitiikka Suomessa: elokuusta 1914 maaliskuuhun 1917*. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1980.

Upton, Anthony Frederick. *Vallankumous Suomessa 1917–1918: 1 osa*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1980.

Upton, Anthony Frederick. *Vallankumous Suomessa 1917–1918: 2 osa*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1981.

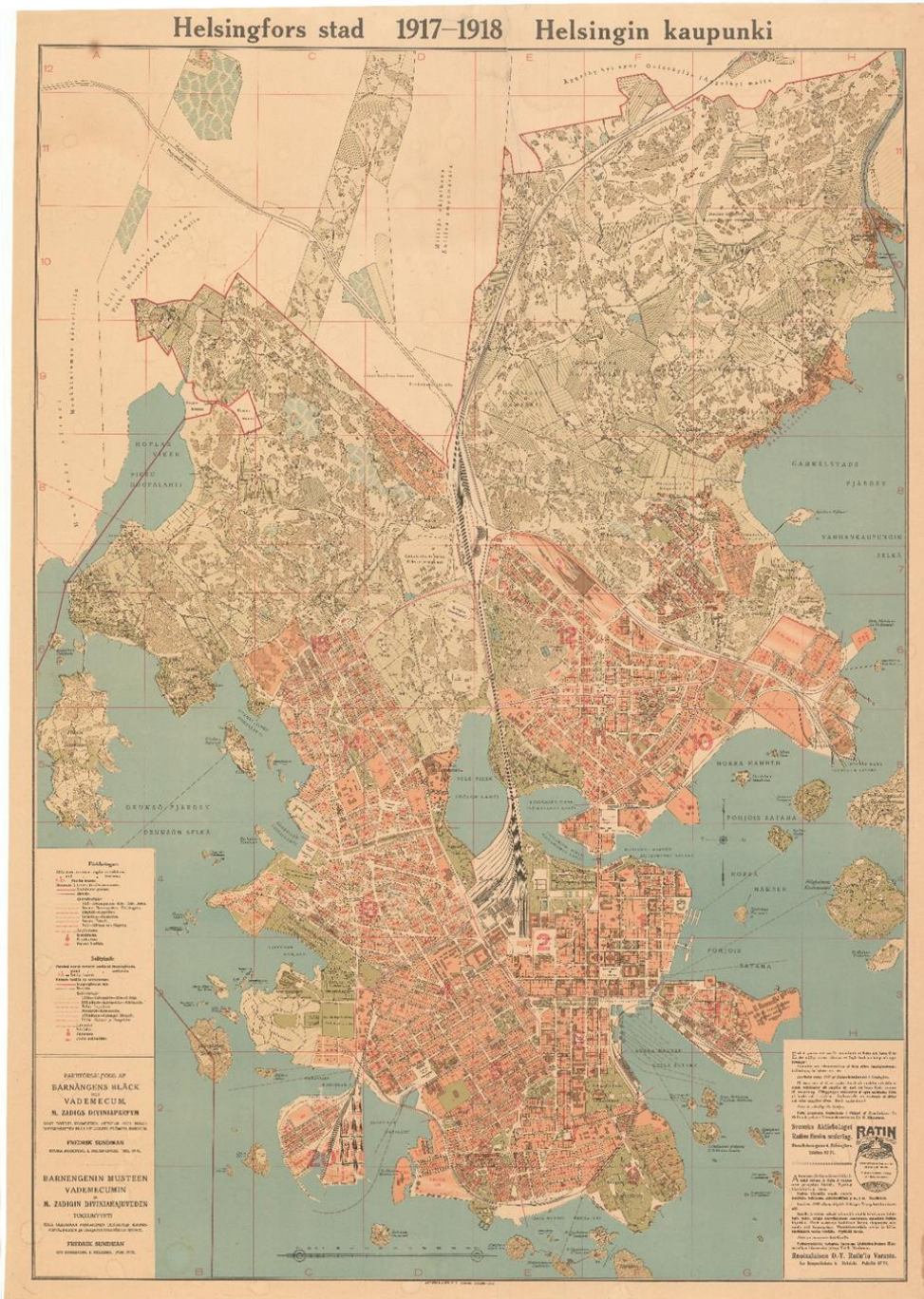
Vares, Vesa. *Turun poliisi 200 vuotta: osa 2, Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvellen. Turun poliisi 1918–2016*. Turku: Lounais-Suomen poliisilaitos, 2016.

Wuokko, Maiju. ”Miliisi Helsingissä vuonna 1917 maaliskuun vallankumouksesta Pörssitalon melakkaan”. Teoksessa *Historiallinen aikakauskirja*, 107:4. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 2009. <https://www.doria.fi/handle/10024/68775> (viitattu 17.12.2019).

Wuokko, Maiju. ”*Täydellinen itsenäisyys ulospäin. – Ja järjellinen järjestys sisäänpäin.*”: *Ylioppilaat ja järjestyksenpitokysymys vuonna 1917*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2007. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19549/taydelli.pdf?sequence=1> (viitattu 17.12.2019).

Liitteet

Liite 1. Helsingin kartta 1917–1918

Helsingin kartta 1917–1918, Historialliset yleiskartat, kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto, Helsingin kaupunginarkisto digitaaliarkisto.